

ISSN: 1309-6214

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ

İ.Ü.
ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ
SAYI: X

I.U. Journal of Translation Studies

İ.Ü. Çeviribilim Dergisi uluslararası hakemli bir dergidir.

ÇEVİRİBİLİM BÖLÜMÜ DERGİSİ 2015/2

ANKARA-2018

İ.Ü. Çeviribilim Dergisi = I.U. Journal of Translation Studies-- İstanbul:
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2010-

c.: tablo; 24 cm.

Yılda iki sayı.

ISSN 1309-6214

Elektronik ortamda da yayınlanmaktadır:

<http://dergipark.gov.tr/iuceviri>

1. ÇEVİRİBİLİM – SÜRELİ YAYINLAR. 2. ÇEVİRİ. 3. DİLBİLİM - ÇEVİRİ.

Baskı-Cilt

Hamdioğulları İç ve Dış Tic. A. Ş.

www.hamdiogullari.com

Sertifika No: 35188

İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı
tarafından bastırılmıştır.

Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Turgay KURULTAY
Prof. Jean DANCETTE
Prof. Dr. Füsun ATASEVEN
Prof. Dr. Ayşe ECE

Prof. Dr. Faruk YÜCEL
Doç. Dr. Necdet NEYDİM
Doç. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI
Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim BALKUL
Yrd. Doç. Dr. Cemal DEMİRCİOĞLU

Prof. Dr. Alev BULUT
(Dergi Sorumlusu)

Yrd. Doç. Dr. Tuba AYIK AKÇA & Yrd. Doç. Dr. Sinem CANIM-ALKAN
(Editör)

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alev BULUT
Prof. Dr. Emel ERGUN
Prof. Dr. Mine YAZICI
Prof. Dr. Arsun URAS YILMAZ
Doç. Dr. Ayşe F. ECE
Doç. Dr. Necdet NEYDİM
Doç. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI
Yrd. Doç. Dr. Tuba AYIK AKÇA
Yrd. Doç. Dr. Sinem CANIM ALKAN

Dergi Müdürü

Doç. Dr. Necdet NEYDİM

Dergi Yayın Ekibi

Okutman Serap BİRDANE
Okutman Erkan ÇOTUK

İÇİNDEKİLER

Sunuş & Preface

vii-x

Hossein NAVİDİNİA & Amir Raies OZHAN & Armin YOUNESİ

*Çeviride Yaratıcılık: İran Turizm Websiteleri ve Broşürlerinin Çevirisinde
Yaratıcı Stratejilerin Kullanım Derecesinin İncelenmesi*

*Translation Creativity: Analyzing the Degree of Using Creative Strategies
in Translating Iranian Tourism Websites and Brochures*

11-28

Emra DURUKAN & Aşkın ÇOKÖVÜN

*Gile'in IDRC Modeli Temelinde "Yorumlayıcı Anlam Kuramı"nın
Değerlendirilmesi*

*An evaluation of the "interpretive theory of translation" on the basis of
the IDRC model of Gile*

29-50

Yeşim TÜKEL KANRA

Çeviri eğitiminde kültür edincinin kazandırılması üzerine

On the Acquisition of Cultural Competence in Translator Training

51-72

Nefise KAHRAMAN

Kitap Tanıtımı / Book Review

Translating Women: Different Voices and New Horizons

Edited by Luise von Flotow and Farzaneh Farahzad

New York: Taylor and Francis, 2016, 236 pp.

73-83

Alev BULUT

Çeviribilimci Gideon Toury'nin Ardından

In memory of Gideon Toury

(Tr. by Göksenin ABDAL)

85-90

YAZIM KURALLARI & GUIDELINES FOR AUTHORS

91-96

İ.Ü. ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

İ.Ü. Çeviribilim Dergisi, yerel nitelikli uluslararası hakemli bir dergidir. Özel sayılar hariç yılda iki kez çıkar. Türkiye'ye ve yakın bölgesine yönelik çalışmaları uluslararası akademik arenaya taşıma ve bilimsel olarak tartışılabilir kılma amacını taşımaktadır. Bu nedenle bölgesel çeviri gerçeklerinden yola çıkarak geçmişten bu yana Doğu ve Batı veya Kuzey ve Güney arasındaki ilişkilerde biriken zengin çeviri deneyimini çağdaş bilimsel kuramlar ışığında incelemelere yer açarak uluslararası akademik mozaiğe kendi rengini katmayı hedeflemektedir. Bu nedenle de, bilgiyi ithal etme politikasından çok Türkiye'nin ve yakın bölgesinin zengin çeviri deneyimini uluslararası arenaya taşıma işlevini yerine getirmeyi hedeflemektedir. Uluslararası iletişimde İngilizcenin kolaylaştırıcı rolünü dikkate alırken "çeviri"nin dil ve kültürle doğrudan ilişkisini de önemseyerek İngilizce'nin egemenliğindeki tek dilli yaklaşımdan uzak durmayı seçen dergide başta Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olmak üzere çokdillilik benimsemiştir. Dergide yer verilecek çalışmalarda yöntemsel olarak özgünlük, görgüllük, sistemlilik, açıklık ve uluslararası akademik çevreye seslenebilirlik özellikleri temel alınmıştır.

Dergi karşılaştırmalı çeviri incelemeleri, çeviri kuramı, çeviri eleştirisi, çeviri eğitimi, çeviri tarihi, çeviri etiği, profesyonel çevirmenlik, çeviri teknolojisi, özel alan çevirisi gibi doğrudan ilgili konuların yanı sıra karşılaştırmalı kültür ve yazın incelemeleri, küresel bilgi transferi, diller ve kültürlerarası etkileşimler gibi çeviriyle bağlantıyı ön planda tutan disiplinlerarası çalışmalara da açıktır. Dergi derlenmiş bilgiler aktarmakla yetinmeyen özgün bilgi üretimine katkı özelliği taşıyan makalelere yer vermeyi amaçlamaktadır. Yüksek lisans ve doktora tezlerinden türetilmiş yenilik içeren incelemeleri de özgün bilgi kapsamında değerlendirmektedir. Dergide ayrıca ilgili alanlarda kitap ve tez tanıtımlarının yanısıra, nitelikli çeviribilimsel etkinliklerle ilgili duyurulara da yer verilmektedir.

I.U. JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

I.U. Journal of Translation Studies is a refereed international journal with focus on regional research. It is issued biannually except for the special issues for specific occasions. It aims to promote national studies in the international scientific arena, and trigger new lines of scientific discussion. Therefore, harking back to regional translation as a phenomenon which derives from the relations between not only the East and West but also the North and South, it intends to deal with the rich heritage in the light of the contemporary theories of Translation Studies and thereby enrich the international cultural mosaic of the world by adding to it her own authentic colours. Accordingly, it aims at functioning as a means of transferring knowledge from the rich translation experience of Turkey and her neighbourhood to the international arena instead of importing knowledge from international journals. Considering the current trend of monolingualism, or the hegemony of English as Lingua Franca in international journals as well as the close relationship of “translation” with language and culture, it deliberately prefers to stay away from monolingualism and adopts the policy of multilingualism by making use of such languages as Turkish, English, German and French. Within the framework of its principles, it abides by the main terms of scientificity listed as follows: originality, clarity, systematicity, empiricity as well as its potential to address the universal academic environment.

The journal mainly covers the areas of Comparative Translation Studies, Translation Theory, Ethics of Translation, Translation Criticism, Translator Training, History of Translation, Professionalism, Information Technologies, Domain-specific Translation and Interdisciplinary Studies on translations. It is also open to translation-oriented studies which deal with comparative cultural and literary studies, papers on global transfer of knowledge, studies on linguistic and cultural encounters as well as papers based on MA and PhD dissertations which foreground their relation with Translation Studies. The journal aims to issue not such articles as those saturated with compiled knowledge, but as those which contribute to the generation of original knowledge. Therefore, it considers innovative studies on MA and PhD dissertations within the concept of original knowledge. Additionally, the journal includes reviews of books, notices of translation activities and lists of new publications related with Translation Studies.

Sunuş

Çeviribilim alanındaki uluslararası çalışmaların paylaşılması amacıyla yola çıkan dergimizin 10. Sayısını sizlerle paylaşmanın gururunu yaşıyoruz.

Derginin bu sayısında üç makale, bir kitap tanıtımı ve bir anma yazısı bulunmaktadır. Bu sayının ilk makalesi Hossein Navidinia, Armin Younesi ve Amir Raies Ozhan'nın ortak çalışmaları olan "Translation Creativity: Analyzing the Degree of Using Creative Strategies in Translating Iranian Tourism Websites and Brochures- Çeviride Yaratıcılık: İran Turizm Web-siteleri ve Broşürlerinin Çevirisinde Yaratıcı Stratejilerin Kullanım Derecesinin İncelenmesi" başlıklı makaledir. Yazarlar bu çalışmalarında, son yıllarda Çeviribilim alanındaki araştırmacıların sıklıkla yöneldiği yaratıcılık kavramı üzerinden hareket ederek, İran bağlamında turizm web sitelerinin ve broşürlerin çevirilerinde yaratıcı stratejilerin kullanım derecesini incelemektedirler. Makalede, araştırmanın bütüncesi olarak seçilen yirmi resmi broşür ve on web sayfası, Holst'un (2010) yaratıcılık modeli çerçevesinde incelenerek, bu alanda yapılan çevirilerin yeterli ve uygun olup olmadığı tartışılmaktadır.

İkinci makalenin araştırmacıları Emra Durukan ve Aşkın Çokövün'ün "Gile'in IDRC Modeli Temelinde "Yorumlayıcı Anlam Kuramı"nın Değerlendirilmesi" başlıklı makalelerinde amaç, ESIT'in (Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs) Yorumlayıcı Anlam Kuramını, çeviri sürecinin bir parçası olan yorumlama aşamasında "kısıtlamaların", "kararların", "yeniden oluşturma" yöntemlerinin ve bu unsurların oluşturabileceği sorunsalların somutlaşmasını sağlayan Gile'in (2009b) oluşturmuş olduğu IDRC modeli (Interprétation-Décisions, Ressources-contraintes) çerçevesinde değerlendirmektir. Bunun yanı sıra, makale çeviri örnekleri aracılığıyla çeviri sürecinde çevirmenin karşılaşılabileceği kısıtlılıkları ve bunların olası çözüm yollarını irdeleyerek, Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın IDRC modeli kapsamındaki hangi boyutlarda konumlandırılabilirliği ve hangi boyutlarıyla zenginleştirilebileceği konularına da ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Derginin üçüncü makalesi, Yeşim Tükel Kanra'nın "Çeviri Eğitiminde Kültür Edincinin Kazandırılması Üzerine" başlıklı makalesidir. Yazar bu çalışmada çeviri edinci kavramı çerçevesinde kültür edincinin diğer edinçlerle ilişkisini kurmaya çalışmış, Jorge Luis Borges'in Ölüm ve Pusula adlı kitabındaki "Averroes'in Arayışı" adlı öyküsünü bu ilişkiyi

örneklemek üzere ele almıştır. Ardından, Okan Üniversitesi Çeviribilim Bölümü öğrencilerinin Uygarlık Tarihi dersinde karşılaştıkları kültürel bilgiyi kültür edincine ne kadar dönüştürebildiklerini gözlemlemek amacıyla Shirley Jackson'ın *Piyango* adlı öyküsünden hareketle sınıf içinde somut uygulamadan elde edilen sonuçlar üzerinden, kültür edincini geliştirmeyi hedefleyen derslerin metodolojisine yönelik çıkarımlar yapmaya çalışmıştır.

Çeviride cinsiyet araştırmaları alanında çalışmaları bulunan Luise von Flotow ve Farzaneh Farahzad'ın editörlüğünü üstlendiği 2016 yılında okurlarıyla buluşan "*Translating Women: Different Voices and New Horizons- Kadın Yazarları Çevirmek: Farklı Soluklar ve Yeni Ufuklar*" başlıklı kitabın Nefise Kahraman tarafından hazırlanmış tanıtım yazısı da bu sayıda yerini aldı.

2016 yılında aramızdan ayrılan ve geliştirdiği Betimleyici erek odaklı çeviri yaklaşımı ile çeviribilime damgasını vurmuş kuramcı Gideon Toury'yi anmak üzere Alev Bulut'un kaleme aldığı anma yazısı da bu sayıda yerini almıştır.

10. sayımızın oluşmasında katkıda bulunan tüm yazarlarımıza, hakemlerimize meslektaşlarımıza ve dergimizin okurlarına teşekkür ederiz.

Tuba AYIK AKÇA & Sinem CANIM ALKAN
Editörler

Preface

We are proud to share with you the 10th volume of our Journal, whose main motivation is to share international works prepared in the field of Translation Studies with our colleagues, researchers and readers.

This volume of our Journal consists of three scientific articles from the field, one commemoration article and one book review. The first article of this volume is “Translation Creativity: Analyzing the Degree of Using Creative Strategies in Translating Iranian Tourism Websites and Brochures”, which is collectively written by Hossein Navidinia, Armin Younesi and Amir Raies Ozhan. Based on the concept of creativity forming the leading question for the researchers in the field of Translation Studies, the authors of this article study the usage rate of creative strategies in the translation of Iranian tourism web sites and brochure. In the article, twenty official brochures and ten websites form the corpus of this study and are investigated through the Holst creativity model (2010) with a focus on appropriateness and adequacy of translations in this area.

In the second article entitled “Gile’in IDRC Modeli Temelinde ‘Yorumlayıcı Anlam Kuramı’nın Değerlendirilmesi” (An Evaluation of the ‘Interpretive Theory of Translation’ on the Basis of the IDRC Model of Gile), the main aim of the researchers Emra Durukan ve Aşkın Çokövün is to evaluate the Interpretive Theory of ESIT (Ecole Supérieure d’Interprètes et de Traducteurs) in the framework of Gile’s IDRC Model (Interprétation-Décisions, Ressources-contraintes), which has provided the basis for concretization of the “limitations,” “decisions,” “recreation” methods and the problematic situations that these components create in the process of translation. Additionally, the article focuses on the limitations that translators encounter in the translation process and their possible solutions with the aim of illuminating the issues of how the Interpretive Theory can be situated and how it can be enriched in the scope of IDRC Model with examples from the translation.

The third article of this volume is Yeşim Tükel Kanra’s “Çeviri Eğitiminde Kültür Edincinin Kazandırılması Üzerine” (On the Acquisition of Cultural Competence in Translator Training). In this article, the author tries to establish the relations between cultural competence and other competences in the framework of translation competence with examples from the short story “Averroes’in Arayışı (Averroes’s Search)” in the book

entitled “Ölüm ve Pusula (Death and Compass)” by Jorge Luis Borges. Afterwards, based on the practices made in the class in order to observe to what degree students of Translation Studies at Okan University can transform the cultural knowledge gained in the class of History of Civilisation into cultural competence while translating Shirley Jackson’s short story “Piano,” the author goes on to make inferences regarding the lessons aiming to develop cultural competence of the students.

The book review by Nefise Kahraman entitled “Translating Women: Different Voices and New Horizons”, which discusses the same titled book published in 2016 and edited by Luise von Flotow and Farzaneh Farahzad, also reached its readers in this volume of our Journal.

In this volume of our Journal, the article “In Memory of Gideon Toury (1942-2016)” authored by Alev Bulut commemorates Gideon Toury, who died in 2016 marking his name in Translation Studies with his Descriptive Target Oriented Translation.

We would like to thank all authors, referees, colleagues and readers who have contributed to the 10th volume of our Journal.

Tuba AYIK AKÇA & Sinem CANIM ALKAN
Editors

ÇEVİRİDE YARATICILIK: İRAN TURİZM WEBSİTELERİ VE BROŞÜRLERİNİN ÇEVİRİSİNDE YARATICI STRATEJİLERİN KULLANIM DEREJESİNİN İNCELENMESİ

TRANSLATION CREATIVITY: ANALYZING THE DEGREE OF USING CREATIVE STRATEGIES IN TRANSLATING IRANIAN TOURISM WEBSITES AND BROCHURES

Hossein Navidinia*

Armin Younesi**

Amir Raies Ozhan***

Abstract

Creativity is considered as a unique trait of human being. Due to this reason, in recent years, scholars in Translation Studies have paid much attention to this issue and have conducted many studies in this area with different text types. The purpose of this study is to analyze the degree of using creative strategies in the translation of tourism websites and brochures in the Iranian context. For so doing, twenty official brochures and ten webpages were selected as the data, and 255 sentences were randomly selected as the corpus of the study. Holst's (2010) model of creativity was chosen as the theoretical framework of this study. According to the results, 81.56% of the sentences were rendered in non-creative way and 18.43 % of the sentences were rendered in a creative way. Also, the main adopted strategies were direct and oblique translation. It was concluded that opposing to the nature of tourism discourse and language, which should be both evoking and informative, these translations could not be persuasive and meet the requirements of a tourism discourse.

Keywords: Creativity, creative strategies, tourism, translation.

---

* Assist. Prof., Applied Linguistics, University of Birjand, Department of English Language.

** M.A. Student of Translation Studies, University of Birjand, Department of English Language.

*** M.A. Student of Translation Studies, University of Birjand, Department of English Language.

1. Introduction

It is claimed that “the most distinctive trait of human translation is its creativity” (Delisle 1988: 37). According to Glăveanu (2010), creativity has been theorized in various fields such as: behavioral approaches (Epstein & Laptosky 1999) the cognitive approaches (Martinsen & Kaufmann 1999) and problem solving (Weisberg 1988). Along the mentioned disciplines, creativity could find its way in translation studies although it is considered as a rather new element in this discipline. Wills (1998) stated that although psychological discipline of creativity was proposed in 1950, creativity in translation was limited to the so-called dichotomy of word for word and free translation until 1990s.

Previous studies have defined creativity differently, for example, Zawawy (2008) defined creativity “as coming up with novel strategies for dealing with familiar or common problems, whether on the lexical, syntactic or formal levels” (1). Likewise, Neubert (1997) maintained that creativity in translation is rooted in source text: “A translation is not created from nothing; it is woven from a semantic pattern taken from another text, but the threads- the TL linguistic forms, structures, syntactic sequences- are new” (17). Additionally, Snell-Hornby (1995) points out that language norms are the unlimited source of creativity in translation. So a translator should use the language norms in a creative way. Along these lines, O’Sullivan (2013) mentions, “There is a tension between scholars who see creativity as the bread-and-butter of translation—in other words, a basic requirement for effective translation production—and scholars who see it as something which exceeds everyday translation practice” (42).

The first steps to unravel the ways in this field were taken by Wilde (1994) who tried to analyze the relationship between Language for Specific Purposes (LSP) and creativity; he concluded that there is a trace of creativity for even those students who are learning a language for specific purposes. Albeit, with the advancement of research done in the area of translation process, creativity became a prominent subject for studying. Similarly, extended series of investigations done by Kussmaul in the 1990s reinforced the role of creativity, his pioneering investigations (1991; 1993; 1997; 1998; 1999; 2000a; 2000b; 2000c; 2004; 2005; 2007a; 2007b) based on experiments and observations in the classes, demonstrated the vital role of cognitive and psychological aspects of translation and translator training.

Furthermore, Hatim (2004) maintained that the language of translated tourism brochures is unique, for this reason, several researchers such as Newmark (2001), Gotti (2006), Pierini (2007), and Capelli (2008) considered the discourse and language of tourism and their translation. In this light, Dann (1996) maintains that the tourism discourse tries to persuade people by using adjectives. Similarly, Hickey (2004) maintains that “the language of tourism aims to persuade people to become tourists” (60-61).

Also, creativity in different types of texts has been the cornerstone of different studies, for instance: technical texts (Durieux 1991), audiovisual translation (Gel 1997), legal texts (Nida, 1998), popular music (Kaindl 2005), Think-aloud protocols (Cho, 2006), advertisement translation (Rodríguez 2008), and literary text (Motevasel & Nemati 2015).

Cho (2006) used think-aloud protocols (TAP) method to investigate the influence of the source texts’ vocabulary and syntax on the ability of the translator to be creative. This study was done in Japanese/Korean contexts and the translations were produced by 13 translators. The findings indicated that the translators’ ability to be creative was negatively influenced by the linguistic similarities between Japanese-Korean languages. He concluded that “in order to eliminate these negative elements, the concept of creativity on the part of a translator should be understood and emphasized in translation education” (387).

On a different article, Rodríguez (2008) conducted a study on the subject of translator’s creativity on translating advertisements. The researcher tried to bring some examples from translated advertisements to show the failure and success of the translator. In the conclusion, he suggested that some courses should be included in the translation studies programs in order to develop the sense of creativity among translators.

Furthermore, Hohenwarter (2011) tried to measure the creativity of professional translators and translation students in terms of their creative shifts. In the conclusion, he summed up that there is a significant difference in the usage of creative shifts among professional translators and also there is a certain trend of development in the process of developing creative competence. In the domain of literary text, another study was done by Motevasel and Nemati (2015). They focused on two translations of

'*Adventures of Huckleberry Finn*' by Twain (1884) into Persian, in terms of translator's creative decisions toward its translations. The researchers used Holst's (2010) model of creativity as their theoretical framework which categorizes twelve micro-strategies (i.e. Substitution, Permutation, Adaptation, Paraphrase, Addition, Deletion, Condensation, Explicitation, Oblique translation, Direct translation, Calque, and Direct transfer) from the highest to the lowest degrees of creativity. Holst (2010) believes that the use of the last 4 strategies results in translations which are not creative as they cannot change the source text "linguistically" or "semantically". Having counted the number of the strategies used by each translator and by using Chi-square test, the authors of this study concluded that the first translator (DaryaBandari) used more creative micro-strategies than the second translator (Soleimani).

However, in the domain of tourism, due to its importance around the globe, translators' creativity can be extremely vital in translating cultural-bound tourism texts. Creativity can be defined in various forms according to the situation and the text type (Kemble, 2006) but generally, it can be defined as using strategies in translation which can depart the reader from the ST so as to enchant, attract and convince him/her to keep reading. In this light, the type of text which is translated for the tourists should be both vocative and informative.

Many studies have been conducted in the domain of tourism texts. For example, Kristensen (2002) examined the localization part of tourism translation. Her focus was on the localization of Danish and English translation brochures. She claimed that localization shares some features with adaptation. Her view on localization is that it has established itself in various disciplines in professional language work "But the specific nature of the way localized language products are realized calls for a reconsideration of the relationship between translation and culture as well as of some central concepts of translation and adaptation" (p. 1). Moreover, Dastjerdi and Delforouz (2013) conducted a study on the translation problems of tourism industry guidebooks. For so doing, English tourist guidebooks and multimedia compact discs were analyzed in terms of semantics, syntax and pragmatics. Thus, 300 sentences were extracted randomly. In the conclusion the results of this study showed that one third of the total number of sentences translated into English were syntactically,

semantically or pragmatically erroneous.

Considering all of the previous studies in different fields and text types, one can see the paucity of research on the issue of creativity in translation of tourism texts. It is important to consider that tourist texts should grab the attention of tourists while offering information. To this aim, for translating tourism texts a translator needs to exploit a combination of techniques with a specific purpose. So this study tries to fill this gap in the related literature. More specifically, it focuses on the role of creativity to make a text appealing for foreign tourists, and also it analyzes the degree of translators' adopted creative strategies in rendering tourist texts.

2. Methodology

2.1 The Data

The data of this study include twenty official brochures which were collected from Cultural Heritage, Handcrafts and Tourism Organization of Iran. It is worth mentioning that the brochures were collected from different regions of Iran.

Also, ten translations of official Iranian tourism bilingual websites, which are designed for international tourists, were scrutinized. Both mentioned websites and brochures serve the same purpose i.e. attract tourists while offering information. Below the internet addresses of the sites used as the data are mentioned:

<http://www.tourismiran.ir/>

<http://isfahancht.ir/MainTourismEn.aspx?p=64>

<http://www.samita.com/>

More specifically, twenty webpages were selected randomly as the corpus of the study. The unit of translation in this study is sentence; so 255 units were compared and contrasted from both sources to find creative and non-creative micro-strategies. In more details, creative strategies are those which are used by the translator to depart from the ST in order to influence and persuade the readers the most, however, non-creative strategies are assumed to be not attractive ones that a translator uses to stick to the ST.

The whole numbers of words taken as the corpus were 2865. Thus, for analyzing the translators adopted strategies (i.e. the strategies used by the translator) and also measuring the degree of creativity for rendering the text, Holst's (2010) model of creativity was employed. Holst had categorized Schjoldager's (2008) micro-strategies from high degree of creativity to non-creativity. Further, Holst maintains that the upper eight micro-strategies are creative because the lower four strategies do not bring linguistic changes to the translation.

High degree of creativity	Substitution
	Permutation
	Adaptation
	Paraphrase
	Addition
	Deletion
	Condensation
Non-creative	Explicitation
	Oblique translation
	Direct translation
	Calque
	Direct transfer

Table 1: *Holst's (2010) model of creativity (p. 9)*

As it is shown in Table 1, there are eight creative strategies which translator can adopt in rendering a text. The strategy with the highest degree of creativity is substitution, here, it involves changing the meaning of a ST unit. The next one is permutation which translates ST effects in a different place. Adaptation is the third creative strategy in which it recreates the effect of a ST item in the TT. Here, paraphrase involves rendering ST meaning quite freely. Addition strategy adds a unit of meaning to the translation. Conversely in deletion strategy a ST unit of meaning leaves out from the TT. Condensation translates a ST unit in a shorter way and explicitation makes implicit information explicit. On the other hand, in the bottom of the table, there are four strategies considered as non-creative strategies. The first one is oblique translation which translates in a sense-

for-sense procedure. In contrast, direct translation will translate in a word-for-word procedure. Calque transfers the structure or makes a very close translation and direct transfer will transfer something unchanged.

It is worth mentioning that, for analyzing the ST and its translation, the unit of translation was taken as the sentence, i.e. not above that. Thus, ST and TT were compared and contrasted in order to find the degree of creativity in translations.

3. Results

In order to find the micro creative strategies (which was defined in the previous part) in the mentioned websites and brochures, 255 sentences were compared and contrasted randomly from twenty brochures and ten webpages. In Table 2 the degree of translators' creativity is demonstrated.

Table 2: *The frequency of creative and non-creative micro-strategies*

Creative	Non-creative
47	208
18.43	81.56

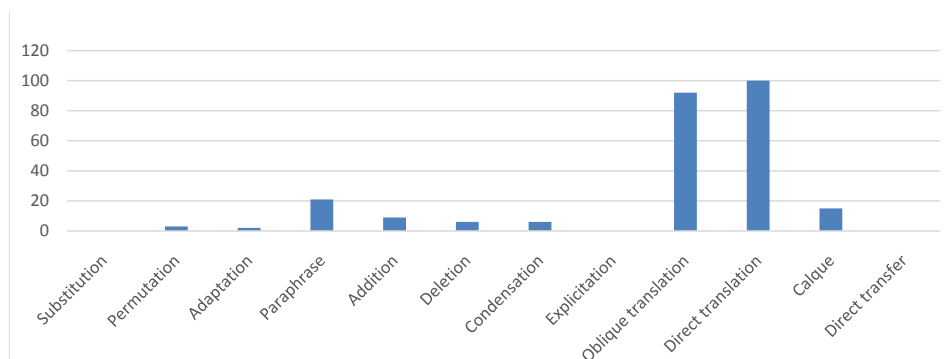
Table 2 demonstrates that only 42 segments out of 255 were rendered with creative strategies, which leads to 18.43 percent of the total. On the other hand, 213 segments were rendered using non-creative strategies which indicate a very significant difference between creative and non-creative strategies, i.e. 81.56. Furthermore, to be more exact and see which strategy has been mostly used by the translators, the frequency of each strategy is shown in Table 3 and Figure 1.

Table 3: *The frequency of each micro-strategy use*

Micro-strategy	Frequency
Substitution	0
Permutation	3
Adaptation	2
Paraphrase	21

Addition	9
Deletion	6
Condensation	6
Explication	0
Oblique translation	92
Direct translation	100
Calque	15
Direct transfer	0

Table 3 shows the number of each micro-strategy used by the translators. As it is obvious from the Table 3, translators have mostly used lower four strategies, which in the Holst's model are considered as non-creative strategies. The highest number of micro-strategy goes to direct translation in which 100 segments out of the whole 255 segments were rendered using this micro-strategy. Next, oblique translation leads as the second, in terms of the frequency in use by the translators, with the frequency of 92 times. Opposing to the mentioned two strategies, paraphrase which is considered as a creative micro-strategy, has the third rank in the table, and was used for rendering 54 segments. This can illuminate that translators showed a bit of tendency toward being creative. But the rest of the used strategies are not significant, to be specific, permutation strategy was used 3 times and adaptation was used only 2 times. Other remaining creative micro-strategies namely substitution and explication were not used at all, notably, the former is considered as highly creative and the latter is slightly creative strategy. Other strategies are used rarely by the translators, and the highest one is paraphrase with the frequency of 21. Calque strategy is only used 15 times and Addition only 9 times. Deletion and condensation were equal in the frequency, 6 sentences were translated using these strategies. Also, the micro-strategy with the least degree of creativity was direct transfer and it was not used. Figure 1 shows the frequency of each adopted micro-strategy and compares each of them with the other ones.

Figure 1: *The frequency of each micro-strategy use*

In this section, for each adopted strategy, a sample was presented. In the sample box, first ST was given, and then the TT was provided, finally if it was necessary the translation of ST was given in a word for word way to compare it with the TT.

Calque is a micro-strategy used in which translators transfer the structure or makes a very close translation. In the below extract, although calque translation is used by the translator, addition is also applied in order to make a very close translation:

رشت شهر بارانهای نقره ای است.
Rasht is known internationally as the “City of Silver Rains”.
Rasht is the city of silver rain.

Direct translation with 69 segments is one of the most adopted strategies in rendering texts, as an instance the below segment is translated in a word-for-word procedure:

استان خراسان جنوبی (سومین استان پهناور ایران) با مساحت 150800 کیلومتر مربع و با شرایط اقلیمی متنوع در شرق کشور واقع شده است
The South Khorasan County (The Third largest county of Iran) with the area of 150,800 kms square and with a different hemisphere is to the east of the country.

Furthermore, oblique translation has the second frequency among the micro-strategies, in the below sample the translator had translated in a sense-for-sense procedure:

فصل بهار به خصوص ایام نوروز که آب و هوای شهر معتدل است و نیز خبری از شلوغی روزهای عادی نیست فرصت مناسبی برای سفر به پایتخت است.
Tehran is better to be visited during the two-week Nowruz holidays from March 21 when the usual traffic chaos is replaced by relative calm.
Spring season especially Nowrooz Holidays in which the weather is pleasant and is away from regular busy days, it is a good opportunity to travel to the capital.

Among creative strategies, condensation with 6 times usage is one of the minor adopted strategies; in the following instance the ST is rendered in a shorter way. Since TT is rendered in a shorter way, deleting a part of a text is inherent part of condensation strategy.

استان خراسان جنوبی علاوه بر جاذبه های تاریخی از جاذبه های طبیعی فراوانی نیز برخوردار است.
South Khorasan County has many natural attractions.
South Khorasan County in addition to historical attractions, has several natural beauties.

Also, addition is also another adopted creative micro-strategy in which the translator adds a unit of meaning to the TT, in this sample, the translator has kept the gist of the message but s/he adds unit of meaning to the TT, i.e. naming some cities:

کمتر کسی پایتخت را به عنوان شهری گردشگری می شناسد.
Often overlooked in favor of the glorious tourist attractions of Isfahan, Shiraz and Persepolis, Tehran has numerous draws of its own to keep visitors busy.
Few people consider capital as a tourism region.

Paraphrase with 21 segments is the strategy with the highest frequency among creative strategies, in the below example ST meaning is rendered,

though quite freely, also it is worth mentioning that most of the religious words in TT are removed from the ST, so both deletion micro-strategy and paraphrase were used, the reason for deleting religious words may have roots in finding equivalence in the TT because these words are highly context specific:

وجود یکصد بقعه متبرکه و امامزاده در استان، نشانگر عمق اعتقاد مذهبی و عشق مردم این خطه به ولایت و اهل بیت (ع) میباشد.

One hundred tombs and shrines in this county show how deep beliefs in the religion are held.

The existence of hundred sacred and holy shrine and tomb in the county, shows people's deep religious beliefs and their love in this region toward Velayat and Ahl al-Bayt.

In the Holst model, adaptation is cited as a micro-strategy which recreates the effect of a ST item in the TT, in this sample it is clear that the translator has not only put the ST in perspective, but s/he tried to recreate the ST by adding information to the TT:

ساری شهر جنگل و دریا است علاوه بر اینکه جذابیت دریا را دارد از زیبایی های جنگل نیز برخوردار است.

Those who travel to the city not only enjoy the beautiful coastal plains along the Caspian Sea but also can have a glimpse on the beauties of the jungles and mountainous areas.

Sari is the city of sea and jungle, and in addition to the sea attractions, it has the beauties of a jungle.

Permutation is another creative micro-strategy used by the translators; here the translator renders ST effects in a different place:

این مسجد در بازار بزرگ اصفهان واقع شده است و داخل آن تزئینات کاشی کاری معرق دارد . کتیبه سردر آن نام (شاه عباس اول) و (ملک سلطان جارچی باشی) را که بانی ساختمان مسجد بود دربردارد و سال 1019 هـ . ق در آن ذکر شده است . جارچی باشی کسی بود که فرمان های شاهان صفوی را در میدان های شهر به اطلاع مردم می رساند

This mosque is in the grand bazar of Esfahan, built in 1610 AD (1019 AH). It lacks court yard and minaret and is constructed as a single praying hall mosque. The portal is designed facing the grand bazar. The ceiling is embellished with religious conceptual frescos along with fine dark blue mosaics.

This mosque is built in the grand bazar of Isfahan and inside of this building is decorated with mosaic. On the transom inscription, it is written the name of (Shah Abbas I) and (Malek Sultan Jarchi Bashi) who was the founder of the mosque, and also 1019 is written there. Jarchi Bashi was a person who transferred Safavid's Shahs to the people.

So, based on this figure direct translation and oblique translation are the most frequent ones, also they are all presumed as non-creative strategy. In addition, the only significant micro-strategy, in creative strategies, is paraphrase.

4. Discussion and Conclusion

This study tried to investigate the degree of creativity in the translation of brochures and tourism websites. For so doing, 255 sentence segments from twenty brochures and ten webpages were taken randomly as the corpus of the study and Holst's (2010) model of creativity was applied to measure the degree of creativity and also to find out which micro-strategies were used mostly for rendering the texts.

First point to notice is that the language, discourse and text type of tourism, based on Reiss' (1971) model of text types, should be a hybrid text, having the blood of informative and operative text in vain. It is argued that generally there are three text types namely informative, expressive and operative. So the degree of creativity could differ from one type to the other, but regarding tourism text in Iran, translators of this text type focused more on the subject of informativeness rather than on its operative function. Because of this reason, as the results showed, translators used less creative strategies, neglecting that a non-creative text cannot adequately work as both operative and informative text in the target language. In fact, the result of a non-creative text could be an informative text which cannot sufficiently persuade people to become tourists. It is opposed to what Hickey (2004) explained that language of tourism should persuade

people to become tourists. For having a text with this function, a creative translation is needed. In case of brochures, the translated text should persuade tourists to study the information they provide, due to this reason creativity is of high importance.

The findings indicated that the translators did not pay enough attention to creativity in translating tourist texts. As it is obvious from the Table 2, the results of the study are opposed to Dann's (1996) definition of tourism discourse claiming that it should persuade, attract, and convince people by using adjectives. This opposing issue is rooted in the lack of translators' creative strategies. The lack of creativity results in translating a text which may be unfamiliar to the readers. Since tourists come from different cultural backgrounds, thus, a translator should use creative strategies to domesticate and familiarize the text to the readers.

One possible reason for not paying enough attention to creativity in translating tourism text by the translators is that the commissioners, who hire them, are not aware of the vital role of tourism language and its importance in attracting tourists. Due to this reason they may hire inexperienced translators who are not familiar with tourism discourse. Another possible reason lies in the academic educational system, where there are no specific courses related to the language, discourse and translation of tourism texts in Iran. Moreover, lack of commissioners' supervision on the work of translators is another factor which leads to the production of such texts which are not adequately persuasive in the target language. Also, in order to cut some financial payments, commissioners tend to hire low-paid novice translators, which most of them are novice, and are not aware and capable of translating tourist text properly, i.e. to be creative and persuading.

Another point worth mentioning is that there were no significant differences in terms of their adopted creative strategies between translation of webpages and brochures, and due to this reason, they were not analyzed separately.

In this study the number of websites which were scrutinized was low and the whole corpus could be bigger. In addition, the number of segments for analyzing could be increased. This study has implication for other researchers in order to analyze the creativity element in extra textual factors

like using pictures and visuals and also to find out how much creativity is needed in order to have an appropriate translation.

In addition, translation of tourism texts and discourse should be included in the curriculum of translation studies programs, so by passing the related course(s) students can translate these texts more appropriately. In this way, a translator can be aware of the value of creativity in translating this text type, and can produce more eye-catching, interesting, and informative text for the reader.

This study can be informative for Tourism Organization and webpage owners in order to pay more attention to the content of their translations in order to be sure that they are understandable and persuasive enough for their audience from different parts of the world with different cultures and backgrounds.

This study tried to shed some lights on the use of creativity in translation tourism texts. Considering the importance of this issue and paucity of research in this regard, it is hoped that other researchers continue this line of research to enrich our knowledge about this topic.

BIBLIOGRAPHY

Capelli, G. (2008) 'The translation of tourism-related websites and localization: problems and perspectives' in A. Baicchi (ed.) *Voices on Translation, RILA Rassegna Italiana di Linguistica Applicata*, Roma: Bulzoni Editore, 97-115.

Cho, S. (2006) Translator's Creativity found in the Process of Japanese-Korean Translation. *Meta*, 51(2), 378-388.

Dann, G. (1996) *The Language of Tourism: A Sociolinguistic Perspective*. Wallingford: CAB International.

Dastjerdi, H. & Delforouz, S. (2013) A Study of Translation Problems of Tourism Industry Guidebooks: An Error Analysis Perspective. *The International Journal of Foreign Language Teaching and Research*, 1(1), 71-82.

Delisle, J. (1988) *Translation: An Interpretive Approach*. Trans. P.

Logan and M. Creery. Ottawa

Durieux, C. (1991) *Liberté et créativité en traduction technique*. In: Marianne Lederer and Fortunato Israel (eds.), *La liberté en traduction. Actes du colloque international tenu à l'E.S.I.T. les 7, 8 et 9 juin 1990 réunis par Marianne Lederer* (pp. 169-179). Paris: Didier Erudition.

Epstein, R. & Laptosky, G. (1999) 'Behavioral approaches to creativity' in M. Runco & S. Pritzker (Eds.) *Encyclopedia of Creativity*, San Diego: Academic Press, 175-183.

Fontcuberta Gel, J. (1997) 'Creatividad en la traducción audiovisual' in Purificación Fernandez Nistal & José María Bravo Gozalo (eds.) *Aproximaciones a los Estudios de Traducción*, Valladolid: Servicio de Apoyo a la Enseñanza, 217-230.

Gerrit, B. (2011) Creative Shifts as a Means of Measuring and Promoting Translational Creativity. *Meta: Translators' Journal*, 56, 3, 663-692.

Glăveanu, V. (2010) Paradigms in the study of creativity: introducing the perspective of cultural psychology. *New ideas in psychology*, 28 (1), 79-93.

Gotti, M. (2006) 'The language of tourism as specialized discourse' in O. Palusci & S. Francesconi (eds.) *Translating Tourism. Linguistic/cultural Representations*, Trento: Editrice Università degli Studi di Trento, 15-34.

Hatim, B. (2004) Culture as textual practices: 'The translation of the tourist brochure as a genre' in M. P. N. Errasti, R. L. Sanz & S. M. Omat (eds.) *Pragmatics at work: The Translation of Tourist Literature*. Bern, Switzerland: Peter Lang.

Hickey, L. (2004) 'Prelocutionary pursuits: persuading of/that/to' in M. P. N. Errasti, R. L. Sanz & S. M. Omat (eds.) *Pragmatics at work: The Translation of Tourist Literature*, Bern, Switzerland: Peter Lang.

Holst, L. F. J. (2010) Creativity in translation: a study of various source and target texts, 1-35. (online) <http://pure.au.dk/portal-asb-student/files/11416/pdf> [10 March 2013].

Kaindl, K. (2005) 'Kreativität in der Übersetzung von Populärmusik', *Lebende Sprachen* 50(3), 119-124.

Kemble, I. (2006) 'Suppression as a form of creativity in technical

translation', *Science and technical translation*, 6-14. (online) <http://www.jodyByrne.com/> 176, [10 March 2013].

Kristensen, T. (2002) 'Localization and Tourist Brochures', *Perspectives: studies in Translatology*, 10 (3), 193-205.

Kussmaul, P. (1991) 'Creativity in the Translation Process: Empirical Approaches' in Kitty M. Van Leuven-Zwart & Ton Naaijken (eds.) *Translation Studies: The State of the Art. Proceedings of the First James S. Holmes Symposium on Translation Studies*, Amsterdam/Atlanta: Rodopi, 91-101.

Kussmaul, P. (1993) 'Empirische Grundlagen einer Übersetzungsdidaktik: Kreativität im Übersetzungsprozeß' in J. Holz-Mäntäri & C. Nord (eds.) *Traducere Navem. Festschrift für Katharina Reiß zum 70. Geburtstag*, Tampere: Tampereen yliopisto, 275-286.

Kussmaul, P. (1997) 'Die Rolle der Psycholinguistik und der Kreativitätsforschung bei der Untersuchung des Übersetzungsprozesses' in E. Fleischman & W. Kutz & P. A. Schmit (eds.) *Translationsdidaktik. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*, Tübingen: Narr, 605-611.

Kussmaul, P. (1998) 'Kreativität' in M. Snell-Hornby, H. G. Honig & P. Kussmaul *et al.* (eds.) *Handbuch Translation*, Tübingen: Stauffenburg, 178-180.

Kussmaul, P. (1999) 'Die Übersetzung als kreatives Produkt' in A. Gil, J. Haler, E. Steiner *et al.* (eds.) *Modelle der Translation. Grundlagen für Methodik, Bewertung, Computermodellierung*, Frankfurt/Main: Peter Lang, 177-189.

Kussmaul, P. (2000a) 'Gedankensprünge beim Übersetzen' in M. Kadric, K. Kaindl & F. Pochhacker (eds.) *Translationswissenschaft. Festschrift für Mary Snell-Hornby zum 60. Geburtstag*, Tübingen: Stauffenburg, 305-317.

Kussmaul, P. (2000b) 'A Cognitive Framework for Looking at Creative Mental Processes' in M. Olohan (ed.) *Intercultural faultlines: textual and cognitive aspects*, Manchester: St. Jerome, 57-71.

Kussmaul, P. (2000c) 'Types of creative translating' in A. Chesterman, N. G. San Salvador & Y. Gambier (eds.) *Translation in Context. Selected Papers from the EST Congress, Granada 1998, Benjamins translation*

library, 39, Amsterdam: Benjamin, 117-126.

Kussmaul, P. (2004) 'Translation als kreativer Prozess – ein kognitionslinguistischer Erklärungsversuch' in L. N. Zybatow (ed.) *Translation in der globalen Welt und neue Wege in der Sprach- und Übersetzerausbildung*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 93-116.

Kussmaul, P. (2005) 'Translation through Visualization', *Meta*, 50(2), 378-391.

Kussmaul, P. (2007a) 'Kreatives Übersetzen. Studien zur Translation', 10, *Tübingen: Stauffenburg*.

Kussmaul, P. (2007b) *Verstehen und Übersetzen. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*, Tübingen: Narr.

Martinsen, Ø. & Kaufmann, G. (1999) 'Cognitive style and creativity' in M. Runco & S. Pritzker (eds.), *Encyclopedia of Creativity*, I, San Diego: Academic Press, 273-282.

Motevasel, M. & Nemati, A. (2015) 'A Study of Translator's Creative Strategies Used in Humor Translation' *International Journal of English Language, Literature and Translation Studies*, 1(2), 92-99.

Neubert, A. (1997) 'Postulates for a Theory of Translation' in J. Danks et al. (eds.), *Cognitive Processes in Translation and Interpreting*, Thousand Oaks: Sage, 1-24.

Newmark, P. (2001) *A Textbook of Translation*, Harlow: Longman.

Nida, E. (1998) 'Translators' Creativity versus Sociolinguistic Constraints' in A. Beylard-Ozeroff, J. Kralova & B. Moser-Mercer (eds.), *Translator's Strategies and Creativity. Selected papers from the 9th international conference on translation and interpreting (Prague, September 1995)*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 127-136.

O'Sullivan, C. (2013) 'Creativity' in Yves Gambier & Luc van Doorslaer (eds.) *Handbook of Translation Studies*, 4, Amsterdam: John Benjamins, 42-46.

Pierini, P. (2007) 'Quality in Web Translation: An Investigation into UK and Italian Tourism Web Sites' *JoSTrans, Journal of Specialised Translation*. (online) <http://www.jostrans.org>, [10 March 2013].

Reiss, K. (1971) *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*.

Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen, Munich: Hueber.

Snell-Hornby, M. (1995) *Translation Studies: An Integrated Approach* (2nd ed.), Amsterdam: John Benjamins.

Weisberg, R. (1988) 'Problem solving and creativity' in R. Sternberg (ed.) *The nature of creativity: Contemporary psychological perspectives*, Cambridge: Cambridge University Press, 148-176.

Wilss, W. (1988) *Kognition und Übersetzen: zu Theorie und Praxis des menschlichen und des maschinellen Übersetzens*, Tübingen: Niemeyer.

Zawawy, A. M. (2008) *Pining down creativity in translation: the case of literary texts*. *Translation Directory*. (online) <http://www.translationdirectory.com/article1750>, [8 July 2016].

GİLE’İN IDRC MODELİ TEMELİNDE “YORUMLAYICI ANLAM KURAMI”NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE “INTERPRETIVE THEORY OF TRANSLATION” ON THE BASIS OF THE IDRC MODEL OF GILE

Emra DURUKAN*

Aşkın ÇOKÖVÜN**

Abstract

The aim of this study is to evaluate the interpretive theory of meaning by ESIT (Ecole Supérieure d’Interprètes et de Traducteurs) based on the model of Gile’s IDRC (Interprétation-Décisions, Ressources-contraintes) with the support of translation examples and especially examine its functionality in the frame of translation application and translation education. This examination will provide the embodiment of “resources”, “restrictions”, “decisions” and “reformation methods” which are defined at the IDRC model during the translation interpretation process of the example texts. At the same time, it will be a leading point in putting the IDRC model and Theory of Meaning to the proof and embodying the strong and weak sides of the same theory.

The theoretical infrastructure of the present study consists of two phases. With the aim to embody the definition of the translation process in the first phase it is focused on the Theory of Meaning which establishes the fundamentals of the study. In the second phase of the study however, it is focused on the IDRC model and possible *restrictions* and *decisions* during the translation interpretation phase of the cognitive process.

The translation examples analyzed at the implementation section complete the theoretical part of the study. The translation examples consist of Turkish-German translations from five different professional fields and during the translation process they especially embody the dimension of “limitations”. In the frame of translation analyses which were realized at the implementation section, the qualifications and deficiencies of the Theory of Meaning based on the IDRC model are embodied. Furthermore, it is discussed with what kind of evolutions this approach could be enriched. In addition, the results obtained from the application process also provide data

---

* Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Çeviri Anabilim Dalı.

** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Çeviri Anabilim Dalı.

related to the position of the Theory of Meaning based on the IDRC model under the roof of translation science.

According to the resulting data, it has been emphasised that the interpretive theory in translation can be completed with some approaches especially with those belonging to the functionalist period.

Keywords: interpretive theory, translation of sense, IDRC model, deverbalisation, equivalence

Öz

Bu çalışmanın amacı, Gile'in IDRC (Interprétation-Décisions, Ressources-contraintes) modeli temelinde ESIT'in (Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs) Yorumlayıcı Anlam Kuramını, çeviri örnekleri yardımıyla değerlendirmek ve özellikle çeviri uygulaması ve çeviri eğitimi açısından işlevselliğini irdelemektir. Bu irdeleme, örnek metinlerin çeviri sürecinin yorumlama aşamasında IDRC modelinde tanımlanmış olan “kaynakların”, “kısıtlamaların”, “kararların” ve “yeniden oluşturma yöntemlerinin” somutlaşmasını sağlayacaktır; aynı zamanda, gerek IDRC modelini gerekse Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nı sınamak ve Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın güçlü ve zayıf yönlerini somutlaştırmak açısından çeviri araştırmaları için yol gösterici olacaktır.

Çalışmanın kuramsal alt yapısı iki aşamadan oluşmaktadır. Çeviri süreci tanımını somutlaştırmak amacıyla, ilk aşamada çalışmanın temelini oluşturan Yorumlayıcı Anlam Kuramı ele alınmaktadır. Çeviride Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nı geliştiren Seleskovitch ve Lederer'e göre çeviri, anlamak ve anladığını yeniden ifade etmektir. Lederer, çevirinin salt dilbilimsel bir işlevi olmadığını, dilbilim dışı öğelerin de üzerinde durulması gerektiğini savunur.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise IDRC modeli ve çeviride yorumlama aşamasının bilişsel sürecindeki olası *kısıtlamalar* ve *kararlar* ele alınmaktadır. Gile'e göre IDRC modeli, çeviribilimde mevcut kuram ve yöntemleri içerisine alabilecek ve böylece çeviri kuramlarına ilişkin sorunları ortaya koyup çeviribilimi bütünlüyci bir kuramsal bakış açısıyla açıklayabilecek niteliktedir.

Çalışmada hedeflenen bulgular, uygulama bölümünde irdelenen çeviri örnekleriyle elde edilmektedir. Çeviri örnekleri, beş farklı uzmanlık alanından gerçekleşmiş Türkçe-Almanca çevirilerden oluşmaktadır ve çeviri sürecinde özellikle “kısıtlılıklar” boyutunu somutlaştırmaktadır. Uygulamalı bölümde gerçekleştirilen çeviri irdelemeleri çerçevesinde, IDRC modeli temelinde Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın yeterlilikleri veya yetersizlik-

leri somutlaştırılmaktadır ve bu kuramın hangi açılımlarla zenginleştirilebileceği tartışılmaktadır. Bunun dışında uygulamalı bölümde elde edilen bulgular, Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın IDRC modeli temelinde çeviribilimde hangi konuma yerleştirilebileceğine ilişkin de veri sunmaktadır. Bulgularan verilere göre, Çeviride Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın özellikle işlevselci döneme ait bazı yaklaşımlarla tamamlanarak zenginleştirilebileceği bulgulanmıştır.

Anahtar sözcükler: yorumlayıcı çeviri kuramı, yorumlayıcı anlam kuramı, IDRC modeli, sözcüklerden sıyrılma, eşdeğerlilik

Giris

Bu çalışmanın temelinde ele alınacak olan ESIT'in (Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs) Yorumlayıcı Anlam Kuramını, Gile'in (2009b) oluşturmuş olduğu IDRC modeli (Interprétation¹-Décisions², Ressources³-contraintes⁴) çerçevesinde değerlendirmek, çeviri sürecinin bir parçası olan yorumlama aşamasında “kısıtlamaların”, “kararların”, “yeniden oluşturma” yöntemlerinin ve bu unsurların oluşturabileceği sorunların somutlaşmasını sağlayacaktır (Gile 2009b: 73). Bunun yanı sıra, çeviri örnekleri aracılığıyla çeviri sürecinde çevirmenin karşılaşılabileceği kısıtlılıkları ve bunların olası çözüm yollarını irdelemek, Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın IDRC modeli kapsamındaki hangi boyutlarda konumlandırılabilir ve hangi boyutlarıyla zenginleştirilebileceği konularına da ışık tutacaktır. Gile'in IDRC modeli, çeviribilimde var olan çeşitli kuram ve yöntemleri, çoğulcu bir yaklaşımla kendi kurgusuna dâhil edebilecek ve böylece çeviri sürecinin tanımına ilişkin sorunsallara çözüm getirebilecek; çeviribilimi bütünleyici bir kuramsal bakış açısıyla açıklayabilecek nitelikte olma iddiasını taşımaktadır (bkz. Gile 2009b: 78). Bu doğrultuda IDRC, çeviri sürecini çeşitli boyutlarıyla tanımlayıp bu boyutları bir şemayla görselleştirmektedir. IDRC'nin bu çalışmanın kuramsal alt yapısı olarak tercih edilmesinin nedeni de bu bütünleyiciliği ve kapsayıcılığıdır.

Bu bağlamda bu çalışmanın kuramsal alt yapısı iki aşamadan oluşmaktadır. Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın çeviri sürecine ilişkin tanımının ortaya konabilmesi açısından, ilk aşamada, çalışmanın temelini oluşturan

---

¹ Yorumlama.

² Kararlar.

³ Kaynaklar.

⁴ Kısıtlılıklar.

Yorumlayıcı Anlam Kuramı genel hatlarıyla ele alınacaktır. İkinci aşamada ise IDRC modeli ve çeviri sürecinin yorumlama aşamasındaki bilişsel süreçte çevirmenin karşılaşabileceği (ve IDRC modelinde tanımlanan) olası *kısıtlamalar* ve *kararlar* üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın kuramsal verilerini somutlaştırma işlevini taşıyan uygulamalı bölümde, Almanca-Türkçe dil çifti çerçevesinde çeşitli uzmanlık alanlarından çeviri örneklerinin kuramsal alt yapıda belirlenen ölçütlere göre irdelenmesi, çalışmanın amacı olan, Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nı bilimsel verilere göre değerlendirmek açısından yol gösterici olacaktır.

1. Yorumlayıcı Anlam Kuramı

Yorumlayıcı Anlam Kuramı ya da Sözlü Çeviri Kuramı (Théorie Interpretative, 1994), çevirinin, diller ya da sözcükler üzerine bir çalışmadan çok, ileti ve anlam üzerine temellendiğini vurgulamaktadır. Bu kuram, kurucuları olan Danica Seleskovitch ve Marianne Lederer'in kendi deneyimlerinden ve profesyonel mesleki yaşamlarından edindikleri gözlemlerine dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle, kuramın temeli Seleskovitch ve Lederer'in konferans çevirmenliğinden edindikleri tecrübe ve gözlemlerine dayanmaktadır. Bu kuram sadece çeviri sürecini ortaya koymakla kalmamaktadır, aynı zamanda çeviri sürecinin doğasını da ortaya koymaktadır.

Yapısalcı dilbilimciler, bilişsel olguların incelenmesini devre dışı bırakarak, göstergelerin işleyişi üzerinde durmaktadırlar. Oysa bilişsel olgular ölçülebilir olmasa da, dilin bir parçasıdır, dolaylı olarak gözlemlenebilir ve kuramsal olarak açıklanabilir. Bu, çeviri için de geçerlidir. Eşzamanlı çeviriyi mercek altına alarak Marianne Lederer öteki dildeki ifadeyi bulgulararak “anlamanın” izini sürmektedir ve böylece dilin “söz” (parole) boyutunu gözlemlenmek üzere eşsiz bir araca sahip olup dilin mekanizmasını ortaya çıkarmaktadır (bkz. Lederer 1981: 6). Diğer taraftan, söz konusu olan, metin türlerinden bağımsız bir çeviri sürecidir: en basit anlamıyla metin için aslında “dil kuralları oldukça katıken”, “edebi dil kullanımında hareket alanı oldukça geniştir”; bu iki gerçeklik, özünde dil ile düşünce olgularına benzetilebilir (Lederer 1994: 17).

Lederer'e göre, yazılı ve sözlü çevirinin türü her ne olursa olsun, çeviri etkinliği iki aşamada gerçekleşir: “anlama” ve başka bir dilde “yeniden ifade etme”. Elbette bu iki temel unsur, çevirmenin dilsel (dilbilimsel) ve

dildışı (dilbilim dışı) bilgi ve donanımını gerektirmektedir. Çevirmenin dilbilgisi hâkimiyeti, onun bilişsel bilgi donanımına, yani dünya bilgisine dâhildir ve metinleri anlama ve yeniden ifade etme aşamaları için bir gerekliliktir (bkz. Lederer 1994: 33). Anlama ve yeniden oluşturma adımlarından oluşan bu iki aşama kaynak dile hâkim olmayı, konuyu anlamayı ve erek dilde yeterli bir ifade gücünü kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle, bu aşamalar sırasıyla “anlamayı”, “sözcüklerden sıyrılmayı/anlamı kavramayı” ve anlamı diğer dilde “yeniden oluşturmayı” ya da yeniden ifade etmeyi içermektedir. Böylece Lederer (1994) çeviri sürecini üç aşamalı bir süreç olarak tanımlamaktadır: anlama – sözcüklerden sıyrıma – anlamı yeniden ifade etme.

Yorumlayıcı Anlam Kuramı’na göre, kaynak metnin bilişsel olarak yorumlanması, çeviri sürecinin odak noktasında yer almaktadır. IDRC modeline göre bu bakış açısı, Yorumlayıcı Anlam Kuramı’nın en belirgin özelliklerindedir (bkz. Gile 2009: 252).

1.1. Anlama

Anlama, yazarın ya da konuşmacının ne söylemek istediğini anlamaktır. Yazarın/konuşmacının söylemek istediğini anlayıp iletmek her zaman çok basit değildir. Yazar/konuşmacı her zaman söylemek istediğini söylemez. Bu bağlamda çevirmenler anlamı sezmelidirler. Bir metnin ya da söylemin vermek istediği mesajı öngörmek, başka bir deyişle, bir metnin ya da söylemin anlamına/içlemine ulaşmak, ileticinin yazdığı ya da söylediği aracılığıyla anlaşılmasını istediği iletiye ulaşmaktır.

‘Anlama’, diliçi (*linguistique*) ve dildışı (*extralinguistique*) bilgiyi gerekli kılmaktadır. ‘Yeniden ifade etmenin’ niteliği, erek dili tanıma derecesine, çevirmenin kalemini kullanma yeteneğine; aynı zamanda da konu bilgisine bağlıdır (bkz. Lederer 1994: 13).

Anlama kompleks bir etkinliktir, bileşenleri arasında ayırım yapmak zordur. Hiç şüphesiz anlamak için belirli bilgilere ihtiyaç vardır: metnin diline ilişkin bilgi, yani dilbilim bilgisi ve metnin konusuna ilişkin bilgi. Çevirmenin dilbilimsel bilgisi, onun bilişsel donanımının/dünya bilgisinin (*bagage cognitif*) bir parçasıdır (bkz. Lederer 1994: 37). “Lederer’e göre anlama; bilişsel donanım/dünya bilgisi, kuramsal bilgiler, hayal gücü, düşünme, okumaların birikimi, genel kültür ve uzmanlık bilgisi

donanımlarıyla doğrudan ilintilidir. Anlamada söz konusu olan, beyinde sözcüklerden sıyrılmış bir biçimde bir bütünce oluşturmaktır” (bkz. Lederer 1994: 37). Çevirmenin bilişsel donanımı/dünya bilgisi (*le bagagecognitif*), “bireyin iç ya da dış dünyasında herhangi bir gereksinim anında bireysel hafızasında saklanan, gerektiğinde tekrar aktif olan dil içi ve dil dışı tüm bilgileri kapsamaktadır” (Lederer 1994: 38).

Çevirmen, bir metindeki bağımsız değişkenleri anlayabilecek ve belirli bağıntıları hissedebilecek bir okuyucudur. Ayrıca bütün çevirmenler her metne eşit uzaklıkta değillerdir. Deneyimli çevirmenlerin tercih ettikleri uzmanlık alanları ve hatta çoğu kez özel olarak tercih ettikleri yazarlar vardır. Teknik metin çevirmenleri kendi uzmanlık alanlarındaki bir metni çok daha iyi anlayabilecekleri gibi, yazın metinleri çevirmenleri de kendilerine yakın buldukları bir yazarın metnini çok daha iyi hissedip özümseyebileceklerdir.

Çevirmenin çevirmekle görevli olduğu uzmanlık alanı konusuna ilişkin genel bir anlama kapasitesine ya da konuyu anlayabilmesi için bilgiyi derinleştirebilme kapasitesine sahip olması her zaman neredeyse söz konusudur. Çoğunlukla iyi bir çeviri yapmak için örneğin mühendis olunmasına gerek yoktur; çevirmenden, söz konusu nesneyi kullanması değil, sadece ilgili nesnenin nasıl çalıştığını anlatması beklenmektedir (bkz. Herbulot 2004: 310).

1.2. Sözcüklerden Sıyrıлма (Déverbalisation)

Okuyucu ya da çevirmen, duyduğu ya da okuduğu metnin içeriğini aklında tutar, ancak algılanan birçok sözcüğü hatırlayamaz ve aklında tutamaz. Bu durum konuşmada çok belirgindir: söylemin içerisindeki göstergeler, onu ifade eden seslerle birlikte kaybolur, ama sözcüklerden sıyrılmış içerik, dinleyicinin (çevirmenin) aklında düşünceye ya da duruma ilişkin bilinçli bir fikir olarak kalır (Lederer 1994: 22).

Lederer’in (1994) kitabında anılan Luria’ya göre, olağanüstü hafıza-ya sahip birkaç “mnémoniste” insan dışında, hiç kimse tek bir dinleyişte, duyduğu sözcükleri aynı dizgeyle kendi dilinde ya da başka bir dilde hafızadan tekrar edemez (Lederer 1994: 22). Konferans çevirmeninin yakaladığı her anlamı hafızaya alıp onu tekrar ifade etmesi, başka bir ifadeyle,

kendi dilinde söylemin tamamını yeniden üretmesi oldukça etkin bir edim göstergesidir. Bu, sözlü çevirmenin olağanüstü bir hafızaya sahip olduğunu göstermez. Burada kelimeler hafızadan uçup gitse de, anlamın hafızaya alınması söz konusudur. Lederer'e göre işte bu noktada çevirmen *sözcüklerden sıyrılır*.

Buna göre anlam, sözcüklerden sıyrılmış bir bütünün, dil dışı bilgilerle etkileşimidir. Sözcüklerden sıyrılmaya etkinliğinde, kaynak metindeki anlam, tamamen çevirmenin öznel anlam çıkarımıdır. Lederer'in yaklaşımında belirtildiği gibi, *sözcükler değil anlam çevrilmektedir*. Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nda tanımlanan *anlam* kavramıyla söz konusu olan, dilbilimin bir alt alanı olan anlambilimde tanımlanan *anlam* kavramı değildir. Dilbilim, bir sözcüğü kavram örgüsünde yer alan diğer sözcüklerle ilişkilendirerek tanımlar ve bu bağlamda sözce, zıt anlamlı bir başka sözce- nin varlığıyla anlam kazanır. Oysa Lederer tarafından tanımlanan anlam, "anlam birimi" olarak adlandırılmaktadır ve dildışı gerçekleri, nesnel ya da kurgusal olarak dikkate almaktadır. Lederer sözcelerin anlamını da, belirlenen bilişsel bir durum olarak tanımlar.

"Sözcüklerden sıyrılmaya, hepimizin bildiği bilişsel bir süreçtir: duyuşsal veriler yitip giderek algılandıkları biçimlerinden sıyrılmış bilgilere dönüşür. Bunu *bilişsel bellek* olarak adlandırırız; hafızada tutulması kısa süreli de olsa, bilgi edinimi bu şekilde gerçekleşir. Söz konusu bilgi edinimi, tüm bilgileri formel hale getiren yapay zekayla ya da şiir ezberlememizi ve melodileri mırıldanmamızı sağlayan *sözel bellekle* karıştırılmamalıdır" (Lederer 1994: 23).

Buna göre, bir metnin içeriğiyle ilgilenen bir okuyucu gibi, anlam arayışında olan bir çevirmen için de, olası belirsizlikler yüksek olasılıkla bir dil hakimiyeti sorunudur, metinle ilgili bir sorun değildir. Bilişsel bakış açısını kabul ettiğimizde ve dili incelemeyi bırakıp onun yerine bireyin sözlü ya da yazılı metinleri alımlama biçimini incelediğimizde, söz konusu belirsizliğin sadece bilişsel tamamlayıcıların yokluğundan kaynaklandığı ortaya çıkacaktır.

1.3. Yeniden İfade Etme

Çeviri sürecinin merkezinde yer alan Yorumlayıcı Anlam Kuramı'nın sözcüklerden sıyrılma aşamasında, kimi metin ve söylemlerde etkiyi yaratan biçimsel yapıya değinilmemiş olmasının, bir eksiklik olduğu düşünülebilir. “Sezgisel anlamayı” ifade edebilmek için anlatıdaki göstergeleri dikkate almamak; biçimsel olarak, orijinal metne uygun olmayan bir çeviri endişesi verir. Bir metnin ya da söylemin sözcüklerden sıyrılmış anlamını ortaya çıkarmak, biçimi değişken hale getirir. Anlamı sözcüklerden sıyrırken biçim yok olduğundan, bu durum kaynak metne uygun olmayan çeviri endişesini doğurur. Ancak bunlar sadece birer varsayımdır ve özünde yersizdir. Kaybolduğu yönünde endişe duyulan sözcük yapısına bağlı oluşturulmuş etki, erek dilde dilsel ya da anlamsal farklı araçlarla “yeniden oluşturulacaktır”. “Oysa sözcüklerden sıyrılma (déverbalisation) olgusu biçimi ortadan kaldırırsa da, bilginin iletilmesinde bir hata ya da kayıp söz konusu değildir; çevirmen yazar ile aynı şeyi söylemekle kalmaz, aynı etkiyi yaratarak da söyler; sonuçta çevirmen, ikinci yazardır ve ilk yazardan çok da farklı özellikler taşımaz” (Lederer 1994: 46).

Sözlü çevirmen, ancak birkaç sözcüğü aklında tutabilmesine rağmen, aldığı birkaç notla duyduğu söylemi yeniden oluşturur. “Bu eyleminde etkin olabilmesi için, sözcük düzeyinde ya da dil düzeyinde bir planlama yapamaz, ama anlam düzeyinde yapabilir; aynı sonuca ulaşması ve aynı etkiyi yaratması için, eşdeğer bir mesaj iletmesi gerekir” (Seleskovitch, akt. Herbulot 2004: 308). Farklı bir ifadeyle, sözlü çevirmen alımladığı sözlü metnin anlamını yakalar ve bu anlamı bozmadan erek dile aynı “etkiyi” yaratarak iletir. Bu süreçte sözlü çevirmenin birer yapı olarak sözcüklere odaklanması, çevirinin niteliğini ancak olumsuz yönde etkiler, çünkü sözlü çevirmen zaten oldukça büyük bir zaman baskısı altındadır; nitelikli bir çeviri çıkarabilmek için, deneyimli bir sözlü çevirmenin, anlama odaklanmak dışında bir seçeneği yoktur. Anlam, etki ile yakından ilişkilidir, ancak birbirinden farklıdır. Aynı anlamın farklı şekillerde ifade edilebilmesi, bunun kanıtıdır. Başka bir deyişle, ifadenin biçimine göre etki değişir, ancak anlam değişmez (bkz. Lederer 1994).

Sonuçta çeviri sürecinde diller anlamın araçlarıdır, birer çeviri nesnesi değildir. Çevrilmiş metin örneklerinde elbette sözcüklerin dilbilimsel

eşdeğerlikleri bulunmaktadır, fakat çevirinin genelinde söylemin anlamsal eşdeğerliliği esastır.

Çeviriyi kuramlaştırmak için öngörülen ölçütler çerçevesinde; hatanın bulunmadığı, başarılı bir çevirinin ölçütünü belirleme gereksinimi, çeviri araştırmalarının doğal bir sonucudur (Lederer 1994: 49). Ancak çeviri sürecini anlama ve dizgeleştirme çabası içinde, çevirileri değerlendirme daha somut gerçekleşse de, ölçütler somutlaştıkça çeviride (ölçülebilirliği kolay olmayan) anlam boyutundan uzaklaşmaktadır (Lederer 1994: 49). Çevirinin iki boyutu vardır: “eşdeğerlilik” ve “örtüşüm”. Başka bir deyişle; yorumlama (l’interprétative) ile yapılan çeviri *eşdeğer* çeviridir, dil yapısı odaklı çeviri ise örtüşüm çeviridir (Lederer 1994: 50).

“Eşdeğerliliği oluştururken çevirmen sözcükler karşısında bağımsız davranmalıdır. Başka bir ifadeyle, bu özgürlük anlam açısından değil, özgün metnin biçimi açısından geçerlidir. Çevirideki özgürlük, anlama bağlılıktır. Önemli olan, gösterge ile kavram arasındaki karşıtlık değil, metnin tamamının alımlayıcı üzerinde bıraktığı etkidir”(Lederer 1994: 86).

Sonuç olarak yazarın diline bağlı kalmak yazara da bağlı kalmak anlamına gelmemektedir. Yorumlayıcı Anlam Kuramı, çevirinin başarılı olmasını dilbilimsel eşdeğerlilik arayışından ziyade, iletişimsel düzeyine ve çevirmenin oynadığı role bağlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Kuramın temeli “anlam/içlem” üzerine oturmakta ve bu da çeviriyi geleneksel yöntemlerden sıyırmaktadır. Kuram, “anlam/içlem” ve “söylenmek istenen” kavramları üzerinde odaklanmaktadır. Böylece çevirmenin diller arası sözcüksel örtüşümlerden endişelenmeden “söylenmek istenen” yakalayabilmesi için, dünya bilgisiyle donanmış olması gerekmektedir. Kuramdaki diğer önemli kavram ise “sözcüklerden sıyrılma” kavramıdır. Bu kavram ile Séleskovitch kuramdaki ilkelerin ispatının bilişsel açıklaması olduğunu ifade etmektedir ve “kavrama”nın çeviri sürecinin birkaç aşamadan oluştuğunun göstergesi olduğunu ifade ederek bu aşamaları şu şekilde sıralamaktadır: anlama aşaması, kavrama aşaması ve yeniden ifade etme aşaması. Çevirmen için bir *kavrama aşamasının* bulunması, çevirinin dilbilimsel bir işlem olmadığını kanıttır (Lederer/Seleskovich 2002: 41).

Bununla birlikte, çeviribilimde 80’li yıllardan sonra gelişen erek odaklılık

ve işlevsellik gibi yaklaşımların Lederer'in yaklaşımının ötesine geçtiğini de belirtmek gerekmektedir. Lederer, çevirmenin yorumlayıcılığını esas alarak çevirinin belirli dinamiklerini yansıtan bir yaklaşım sunsa da, dikkate aldığı etkenler dil ile dil kullanıcısı ile sınırlı kalmaktadır. Yaklaşım, toplumsal ve amaçlı bir eylem olarak çeviri boyutuna yer vermemektedir. Gile'e göre günümüz çeviribilimcileri tarafından varlığı kabul gören çeviri eylemi (*acte de traductif*) kavramı en çok Nord (1997) ya da Reiß/Vermeer (1984) gibi işlevselci kuramcılar tarafından merkeze alınmıştır (bkz. Gile 2009b: 77). Yorumlayıcı Anlam Kuramında, çeviride neyin aktarılması gerektiği fikrinin "dilbilimsel anlam" ile "anlam/içlem" arasındaki farkın vurgulanmasıyla birlikte, çeviri nesnesinin, dilbilimsel bir olgu değil, konuşmacının/yazarın ne söylemek istediği olduğunun altı çizilmektedir. Ve böylece çevirinin işlevini ortaya koyup işlevsel çeviri kuramcılıyla benzeşerek onları tamamlamaktadır (Gile 2009b: 77).

Gile'e göre, IDRC modeli, çevirmen kararlarını ve yorumlarını kapsayan yazılı ya da sözlü metinlerin erek dildeki yazılı ya da sözlü metin oluşturma süreçlerini ortaya koyan bir süreç modelidir. Bu model, çeviri sürecini, çevirmen kararlarını veya prensiplerini içeren yeni bir kuram önermemektedir; var olan kuramları ve düşünceleri karşılaştırmayı ve incelemeyi kolaylaştırarak sunmayı amaçlar. Böylece bu model, Alman işlevselci kuramcılar ile anlam kuramı arasındaki ortak düşünce varlığını da göstermektedir.

2. IDRC Modeli: Interprétation / Yorumlama – Décisions / Kararlar – Ressources / Kaynaklar – Contraintes / Kısıtlamalar

Gile'in öne sürmüştüğü IDRC modeli, kural koyucu olmayan (nonprescriptive) betimleyici (descriptive) bir modeldir ve çeviri ürününden çok, çeviri sürecini kapsamaktadır. Bu model (bilgisayar çevirisini irdeleyen yaklaşımlar hariç) her tür çeviri yaklaşımına uygulanabilir. Modelin amacı, çeviri kuramlarını öğrencilere, çevirmenlere, uygulama alanında yer alanlara daha anlaşılır kılmaktır. Bu model, çeviribilimcilerin olduğu kadar çevirmenler tarafından da kabul gören, bilinen kavramlarla tüm çeviri kuramlarını içerisine alarak, çevirmenin ve çeviribilimcinin çeviri sorumluluğunu oluşturmaktadır. Söz konusu model aynı zamanda çeviri sorunlarını ve zorluklarını ortaya koyup, bunları çeviribilim bakış açısıyla açıklayabilmektedir. Gile, herkesin hemfikir olduğu, çevirideki varlığı ve

önemi tartışılmaz olan “kısıtlamalar”, “kararlar”, “kaynaklar” ve “yorumlama” kavramları üzerinden IDRC modelini oluşturmuştur ve IDRC Modelini aşağıdaki gibi şemalaştırmıştır (Gile 2009b: 77):

Yukarıdaki şema çeviri sürecinde yer alan anlama ve tekrar oluşturma aşamalarını ardı ardına gelen aşamalar şeklinde şemalaştırmaktadır. Bu bütünlük, tanımlanan çeviri sürecinin, birbirine bağlı olan ve iç içe girmiş her bir birimi için geçerlidir. Ancak bu modelde çeviride yer alan çeşitli dilbilgisel yapılar, aynı zamanda çevirinin nesnesi olan(sözcükler, dizimler, önermeler, tümceler, tümce grupları, metinler gibi) yapısal birimler belirtilmemiştir. Nitekim olasılıkların çokluğu ve hepsini belirtmeye çalışmanın karmaşası, basit kavramsal bir çerçeve sunmayı zorlaştıracaktır. Gile ayrıca, güçlü ideolojik değerlerde aktarılan (sömürge, yapıbozum, feminizm odaklı) kuramların IDRC modelinde kullanılamaz olduğunu vurgulamaktadır (Gile 2009: 254).

Anlama aşamasının her biri, yani kaynak metnin her bölümü var olan *kaynaklarla* ve alınan *kararlarla* yorumlanır. *Yeniden ifade etme* aşamasında, *kararlar*, kullanılacak sözcüklerde ve dilbilimsel yapıda söz konusudur. Fakat aynı zamanda kendi tercihimiz olan bilginin seçiminde de, değişiminde de, açıklama ve eklemede de, kısıtlamalar ve kaynaklar boyutları belirleyici olacaktır. Bu boyutlara, (bir norm oluşturan) müşteri portföyü ve aynı zamanda çevirmenin dinleyicilere veya okuyuculara mantıklı geleceğini öngörüldüğü bilgilerin çeviri yoluyla aktarılması da dâhildir (Gile 2009: 77).

Gile bu modelle kuramsal düzeyde ve kavramsal çerçevede bir yenilik iddiası taşımaya da, oldukça önemli bir model sunmaktadır. Gile’in IDRC modelinin belirleyici özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- betimleyici (descriptive) olmasına rağmen, kural koyucu (prescriptive) unsurları da dahil etmektedir;

- bu model ürün odaklı olmayıp süreç odaklıdır; böylece tüm çeviri işleyişini kapsamayı hedeflemektedir;
- anlama aşamasındaki (kaynak metni) “yorumlama” kavramı, önemli bir yer tutmaktadır;
- IDRC modelinin en önemli karakteristik özelliği ise çevirmen kararlarını merkeze yerleştiriyor olmasıdır;
- birçok kuram ve farklı düşünce okullarına katkı yaparak onların değerlerini ve konumlarını belirlemeye olanak tanımaktadır (Gile 2009b: 77).

Çevirmen kararları IDRC modelinde *kaynaklar ve kısıtlamalar* bölümünde önemli bir yer tutmaktadır. Gile *kaynaklar* aşaması için çevirmenin dilbilimsel, alansal ve kültürel bilgisini ve aynı zamanda çevirmenin sosyal, iletişimsel, dilbilimsel ve bilişsel becerilerini kastetmektedir. Başka bir deyişle çevirmenin uygulama ve deneyimlerine bağlı olarak çevirilerde karşılaştığı *norm ve kısıtlamaları* anlayabilme edincine sahip olmalıdır. Ayrıca nitelikli bir çalışma için gerekli olan dış kaynakların kullanılabilirliği; sözlükler, yazılımlar ve diğer teknik kaynaklar. Elbette çevirmenin mesleki durumuna bağlı olarak kimi kurum ve kuruluşları da bu bölüme dâhil edebiliriz (Gile 2009b: 78-79).

Kısıtlamalar bölümü ise aslında özetle, yukarıda kaynaklar bölümünde, sözü edilenlerin bir ya da birkaçının eksikliği/sınırlılıkları denilebilir. Çeviride oldukça belirleyici bir rol oynadığı da yadsınamaz. Çevirmenlerin çok iyi bildikleri diğer bir kısıtlama etmeni ise normlar ve zamandır. Sözlü çevirmenlerin sürekli baş etmesi gereken bir edinç olmasının yanı sıra yazılı çevirmenlere de çeviri için tanınan süre hep kısıtlıdır (Gile 2009b: 79-81).

Bu çalışmada Almanca-Türkçe çeviri kesitleri üzerinde çevirmenin hangi *kısıtlamalar* içerisinde çeviriyi gerçekleştirdiği ve nasıl bir yol izlediği, Anlam Kuramı bakış açısıyla betimlenmeye çalışılacaktır.

Gile IDRC modelinde bulunan *kaynaklar* bölümüne dilbilgisi (linguistique) ve dil dışı bilgiye (extralinguistique) dayanan Anlam Kuramı'nı yerleştirmektedir. Gile aynı zamanda Toury'nin yaklaşımında yer alan *kabul edilebilir dilbilimsel bilgiye* ve *normlara* bağlılığın çevirmene yol göstereceğinden de bahsetmektedir. *Kararlar ve kısıtlamalar* bölümün-

de ise Gile öncelikle Skopos kuramını, Toury'nin kuramını ve Venuti'nin “foreignizing” ve “domesticating” stratejilerinin de yazın çevirilerinde daha yararlı olacağını belirtmektedir. Skopos Kuramı'nın (Vermer/Reiss, 1984/1991) Anlam kuramı ile oldukça örtüştüğü görüşüne sahip olanlar da vardır (Gile 2009a: 254). Özellikle çevirmen tercihlerinin çevirideki işlevi her iki kuramda da vurgulanmaktadır. Gile'e göre bütün bu kuramlar birbirini tamamlamaktadır; bir kuramın ele almadığı bir boyutu, bir diğer kuram ele almaktadır (Gile 2009a: 254).

Diyebiliriz ki, Gile'in IDRC modeli anılan çeviri ekollerini destekleyici ölçüde ve boyuttadır. Çalışmanın giriş bölümünde de ifade edildiği gibi, bu model çevirideki *kısıtlamaları* ve *kararları* ortaya koymada yol göstericidir.

3. Çeviri Örnekleri ve Anlam Kuramının Değerlendirilmesi

Bu bölümde, anlam kuramının uzmanlık metinler çerçevesinde de uygulanabilirliğini ve aynı zamanda IDRC kuramına göre anlam kuramını tamamlayıcı olabilecek bazı boyutları gösteren çeviri örnekleri yer almaktadır.⁵ Bu çeviri örnekleri, anlam kuramının IDRC modeline göre hangi diğer yaklaşımlarla tamamlanabileceği sorusu temelinde, çeviribilimde oldukça büyük bir önem arz eden anlam kuramının sınırlarının genişletilebilirliği yönünde değerlendirilmektedir.

Örnek 1:

Aşağıdaki örnek, ekolojik bir platform için Almanca olarak hazırlanmış bir çevre broşüründen kesitler ve bu kesitlerin Türkçeye çevirileridir.⁶

Almanca kaynak metin kesiti:

“Der Begriff Narmada hingegen steht für den Protest gegen den Bau von zerstörerischen Talsperren*, mit denen große Mengen von Wasserressourcen für verschiedene Nutzungsansprüche kontrolliert werden sollen.”

⁵ Örnek çeviriler, belirli amaçlarla yapılmış “gerçek çeviriler”dir ve Dr. Emra Durukan tarafından yapılmıştır.

⁶ Bu çeviri, 2010 yılında “Yaşam Hakkı olarak Su” başlığıyla yayımlanan broşürün hazırlanması için kullanılmıştır. (www.suhakki.org)

*Talsperre ist der Oberbegriff für alle großen Querbauwerke auf Fließgewässern. Oft wird in der Diskussion der Begriff Staudamm verwendet, was nicht ganz richtig ist. Denn „Talsperre“ schließt auch den Staudamm ein. Eine Talsperre ist entweder ein Staudamm oder eine Staumauer.

Türkçe erek metin kesiti:

“Narmada kavramı ise, çeşitli kullanım talepleri için büyük miktarda su kaynaklarını denetlemesi öngörülen yıkıcı barajların* inşa edilmesine itiraz durumunu anlatmaktadır.”

*Alm. Talsperre (su seti, baraj) kavramı, akan sulara enine inşa edilen tüm büyük yapılar için kullanılan bir üst kavramdır. Konuşma dilinde bu kavramın yerine genellikle Staudamm (toprak ya da kayalıklardan oluşturulmuş baraj) kavramı kullanılmaktadır; ancak bu kavram tercihi aslında doğru değildir. Çünkü Almancada bir üst kavram olarak “Talsperre” (baraj) kavramı anlamsal olarak “Staudamm” (topraktan/kayalıktan oluşan baraj) kavramını içermektedir; yani Almancada “Talsperre” kavramıyla adlandırılan barajlar, “Staudamm” (topraktan/kayalıktan yapılmış baraj) ve “Staumauer” (beton ya da moloz ile inşa edilmiş baraj) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Bu örnekte Almancada “Staudamm” (toprak/kayalıktan oluşan baraj) ve “Staumauer” (beton/molozdan oluşan baraj) alt kavramlarına ayrılan “Talsperre” (baraj) kavramının Türkçede karşılığının olmasına rağmen terminolojik anlamda alt kategorilere ayrılmaması, IDRC modelinde tanımlanan bir çeviri kısıtlaması olarak ortaya çıkmaktadır. Burada söz konusu olan kısıtlama, anlam kuramında belirtilen çevirmenin bilgi birikimi ve donanımına ya da *anlamaya* bağlı bir kısıtlama değildir. Burada söz konusu olan kısıtlama, Almanca-Türkçe dil çiftine ve bu dillerin kavram örgülerine bağlı bir kısıtlamadır. Dil çiftlerine bağlı ve sözcük düzeyinde olan bu tür bir kısıtlama, örneğin Koller’in (1992) eşdeğerlik ilişkileri tanımları çerçevesinde yer alan *bire çok* katmanında tanımlanıp çözümlenebilir.

Anlam kuramı, çeviriyi tanımlarken ağırlıklı olarak çevirmenin bilişsel donanımına ve anlama sürecine bağlı bir aktarım üzerinde durmuştur. Ancak bu örnekte de somutlaştığı gibi, aktarım sürecinde

karşılaşılabilecek olası kısıtlılıklar çevirmenin bilişsel donanımından ve onun anlama sürecinden bağımsız olarak da ortaya çıkabilmektedir. Anlam kuramında tanımlanan “deverbalisation” aşaması her ne kadar kısıtlılıkları ve donanımı ve “reexpression” aşaması da yeniden oluşturmayı içerse de, bu süreçlerin tam olarak *nasıl* gerçekleştiğine ilişkin ayrıntılı bilgi içermemektedir. Bu bağlamda, Koller’in (1992) tanımlamış olduğu eşdeğerlik kategorilerinin, anlam kuramını, IDRC modelinin “kısıtlamalar” bölümüne yerleştirilebilecek “dil çiftine ve dillerin kavram örgülerine bağlı kısıtlılıklar” boyutuyla tamamlayabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Örnek 2:

Aşağıdaki çeviri örneği, amaçlı bir birlik olan Yukarı Suebya Elektrik Santralinin 27.01.2012 tarihli tüzüğünün⁷ Almancadan Türkçeye çevirisidir:

Almanca kaynak metin kesiti:

“Außerdem entsendet jeder Landkreis nach seinem Anteil am Verbandsvermögen weitere stimmberechtigte Vertreter in die Verbandsversammlung.”

Türkçe erek metin kesiti:

“Ayrıca her bir eyalet ilçesi, birlik varlıklarındaki payının oranına göre, Birlik Genel Kurul Toplantısına oy kullanma hakkına sahip olan başka temsilciler de gönderir.”

Burada ilk etapta Almanca “Verbandsversammlung” sözcüğünün Türkçeye “birlik toplantısı” şeklinde aktarılabilmesi düşünülebilir, ancak “toplantı” sözcüğü, Almanca “Versammlung” sözcüğünün birincil anlamıdır, yani sözlük anlamıdır. Söz konusu metin bağlamında ise “toplantı” sözcüğü, çevirinin amacı doğrultusunda yetersiz kalmaktadır. Erek dil olan Türkçe koşul metinler ve erek kültürdeki yerleşik alan dili, “Genel Kurul Toplantısı” ifadesini gerektirmektedir, çünkü metin *amaçlı bir birliğin iç tüzüğünü* içermektedir ve Türkçe alan dilinde aynı anlamı

⁷ http://www.kommunale-stadtwerke.de/fileadmin/user_upload/pdfs/Organisationen/Verbaende/OEW/2012-01-27_Fortschreibung_Verbandssatzung_OEW.pdf

verecek olan ifade, yerleşik sözcük “Genel Kurul Toplantısı”dır⁸. Bu örnekte “Verbandsversammlung” sözcüğünün uygun Türkçe karşılığını bulmak için, çevirmenin çevirinin amacına ve erek dildeki yerleşik ifadelerle hâkim olması gerekmektedir. Bu nedenle Reiß/Vermeer’in Skopos Kuramı çerçevesindeki “çeviri amacı” ve “erek metin” (Reiß/Vermeer 1984: 26) boyutları önem kazanmaktadır. Ancak aynı zamanda anlam kuramında tanımlanan “sözcüklerden sıyrılma” boyutunun önemi de bu örnekle somutlaşmaktadır. Anlam kuramına göre, çevirmen yapı olarak sözcüklerden uzaklaşıp, yakaladığı anlamı erek dilde yeniden oluşturmalıdır. Bu tanıma göre, bu örnek temelinde anlam kuramı IDRC modelinin “donanım/kaynaklar” bölümüne yerleşmektedir, çünkü erek dildeki yerleşik alan diline ve terminolojisine çevirmen ancak kapsamlı bir donanımla hâkim olabilir. Aynı zamanda Skopos Kuramı’nda tanımlandığı gibi, çevirinin amacının, erek dilin, erek metnin ve erek kültürün, çevirmenin nitelikli bir çeviri yaratabilmesi açısından oldukça önemli olduğu da somutlaşmaktadır. Bu bağlamda, anlam kuramının “bagage cognitif” tanımıyla Skopos Kuramı’nın erek ve işlev odaklılığı boyutlarını birbirine oldukça yakın iki düşünsel boyut gibi kabul etmek de mümkündür. Nitekim çevirmen, dil, kültür, dünya bilgisi donanımıyla (bagage cognitif), çeviri amacı (skopos) doğrultusunda kendince en uygun çeviriyi oluşturur.

Örnek 3:

İzleyen örnek ekonomi alanı kapsamında 2010 yılına ait bir gelişmeye ilişkin Türkçe bir haber metni kesiti ve onun Almancaya çevirisidir⁹.

Türkçe kaynak metin kesiti:

“2009 yılında Türkiye’de yatırım yapma kararı alan uluslararası yatırım fonu DIK (Alman Altyapı Sermayesi Ltd. Şti.) 2010 yılında Türkiye pazarında Timur Gayrimenkul Yatırım A.Ş. ile ortaklık anlaşması yapmıştır.”

⁸ Bkz. örneğin “Örnek Merkez Birliği Tüzüğü” (<http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/KutuMenu/Attachments/24/%C3%96RNEK%20Merkez%20Birli%C4%9Fi%20T%C3%BCz%C3%BCnC4%9F%C3%BC.pdf>)

⁹ Konuyla ilgili bkz. <http://www.milliyetemlak.com/haber/turk-alman-ortak-yapimi/haber.html?haberID=6118>

Almanca erek metin kesiti:

“Das internationale Investitionsfond DIK (Deutsche Infrastruktur Kapital GmbH), das im Jahre 2009 den Entschluss gefasst hat, in die Türkei zu investieren, hat im Jahre 2010 im Wirtschaftsmarkt der Türkei einen Gesellschaftsvertrag mit Timur Gayrimenkul A.Ş. geschlossen.”

Bu çeviri örneğinde, Türkçe kaynak metinde bir Alman gayrimenkul şirketinin adı olan “DIK” kısaltmasının Türkçe açılımı (Alman Altyapı Sermayesi) parantez içinde verilmiştir. Parantez içinde belirtilmiş olan bu açılımın bire bir çevirisi (Deutsches Infrastruktureles Kapital) Almanca özgün şirket adıyla örtüşmemektedir. Bu örtüşmezlik, Türkçe-Almanca dil çifti arasındaki yapısal farklılıklara bağlıdır.

Bu örnekte de, çeviri sürecinin salt göstergelere bağlı bir süreç olmadığı, önemli ölçüde erek dildeki yerleşik ifadelerin bilinmesine, yani çevirmenin dil hâkimiyeti dışındaki bilgi birikim ve donanımına (bagage cognitif) da bağlı olduğu somutlaşmaktadır. Çeviri sürecinde çevirmenin uygun Almanca karşılığı tercih etmesi, çevirmenin söz konusu şirketin adına ilişkin bir ön bilgiye sahip olmasına ya da konuyla ilgili isabetli bir araştırma yapmasına bağlıdır. Bu boyutuyla bu örnek, anlam kuramının IDRC modeline göre “kaynak/donanım” bölümünde konumlandığını göstermektedir.

Örnek 4:

İzleyen örnek Hacı Bektaş Veli Müzesi’ne ait, müze gezintisi sırasında kulaklıklılı sanal rehberlik düzeneği için hazırlanmış Türkçe metnin ve Almancaya çevirisinin kesitlerinden oluşmaktadır.

Türkçe kaynak metin kesiti:

“Bektaşiliğe ait objelerin sergilendiği bu vitrinde; müttekâ, asa sapı ve sırt kaşığı gibi bazı derviş eşyalarını göreceksiniz.”

Almanca erek metin kesiti:

“In diesem Schaufenster, in dem die Gegenstände des Bektaschitums ausgestellt werden, können Sie einige Objekte wie das Mütteka -d.h.

Schlafstütze-, den Stockhalter und den Rückenkratzer sehen, die einst den Derwischen gehörten.”

Bu örnekte Arapça “mütteka” sözcüğü, TDK Büyük Sözlük dâhil, Türkçe sözlüklerde yer alan bir sözcük olmayıp anlamının ancak metin bağlamı kapsamında (koşut metin tarama, internet araştırması, uzmanlık alanı bilgisi edinme gibi) ayrıntılı bir araştırma sonucunda çözümlenebilecek bir kavramdır. Çevirmen, araştırmaları sonucunda konuyla ilgili dünya bilgisi donanımıyla (bagage cognitif), “mütteka” sözcüğünün, “dervişlerin çile çekme sürecinde kullandıkları uyku desteği”¹⁰ anlamına geldiğini kavrayabilir. Türkçe sözlüklerde yer almayan “mütteka” sözcüğünün Almanca karşılığını çift dilli sözlüklerde bulmanın da söz konusu olmaması, IDRC modeline göre çeviri süreci açısından çevirmen için bir kısıtlılık oluşturmaktadır. Yine IDRC modeline göre, bu kısıtlılık dile bağlıdır. Anlam kuramına göre, çevirmen dil yapısından sıyrılmalıdır ve anladığını erek dilde yeniden oluşturmalıdır; ancak anlam kuramı söz konusu “sözcüklerden sıyrılmama” sürecinin bir parçası olan “yeniden oluşturma”nın tam olarak *nasıl* gerçekleştiğini betimlerken ayrıntılı yöntem ve strateji bilgisi içermemektedir. Tam da bu bağlamda Koller’in (1992) eşdeğerlik ilişkileri yol gösterici nitelik taşımaktadır. Türkçe-Almanca dil çifti açısından “mütteka” sözcüğü (çeviri sürecinde bir kısıtlılık olarak) bire sıfır karşılık durumuna örnek teşkil etmektedir. Koller’e göre, bu karşılıksızlık sorununun üstesinden gelmek üzere çevirmen *kaynak sözcüğü alıntılama, bire bir çeviri, varsa erek dilde benzer bir ifadenin kullanımı, açıklama ya da uyarılama* seçeneklerine sahiptir (bkz. Koller 1992: 229 vd.). Yukarıdaki örnekte Almancaya çeviri sürecinde çevirmenin alıntılama ve açıklama seçeneklerinin birleşimini tercih ettiği görülmektedir. Çevirmen Türkçe “mütteka” sözcüğünü alıntıladıktan sonra açıklama niteliğinde “Schlafstütze” sözcüğünü de erek metne eklemiştir. Almanca “Schlaf” Türkçede “uyku”, Almanca “Stütze” Türkçede “destek”; Almanca birleşik sözcük “Schlafstütze” ise Türkçe “uyku desteği” anlamına gelmektedir.

¹⁰ Dervişlerin 1001 günlük çile süresi içerisinde, “erbain” denilen kırk günlük süresi içerisinde az yemek yemeleri, az su içmeleri ve az uyku uyumaları gerekmektedir. Kırk günlük süre içerisinde dervişler uzanıp yatarak uyuyamazlardı. Bunun yerine sivri ucunu yere koyup, yukarı kısmındaki kavisli yerine çenesinin altını dayayarak, kısa bir müddet uyuklayarak uykusuzluklarını gidermeleri için, “dayanılacak alet, yardımcı ve yardım eden” anlamına gelen “müttekâ/muîn” denilen bastonlar yapılmıştır. Dervişler, müttekânın sivri ucunu yere dayar, üst kısımdaki kavisli yere de çenesinin altını dayayarak kısa bir müddet uyurlardı. (bkz. <http://muze.semazen.net/content.php?id=00037>)

Bu örnek de, Gile'in IDRC modeline göre anlam kuramının “bagage cognitif” tanımıyla özellikle *kaynak/donanım* ve “deverbalisation/reexpression” tanımlarıyla *kararlar* ile *yeniden oluşturma* bölümüne konumlandırılabilceğini göstermektedir. Anlam kuramında tanımlanan “deverbalisation” aşaması her ne kadar kısıtlılıkları ve donanımı ve “reexpression” aşaması da yeniden oluşturmayı içerse de, bu süreçlerin tam olarak nasıl gerçekleştiğine ilişkin yöntemsel bilgi içermemektedir. Örnek 4’te de somutlaştığı üzere, Koller’in (1992) eşdeğerlik ilişkilerini tanımlayan yaklaşımı da anlam kuramının bu noktasını tamamlayıcı niteliktedir.

Örnek 5:

Çeviri sürecini aydınlatmak üzere kullanılan aşağıdaki son örnek, mimarlık felsefesi uzmanlık alanında gerçekleşmiş bir çeviri kesitidir ve Walter Gropius’un “Internationale Architektur”¹¹ (Uluslararası Mimari) başlıklı eserine ilişkin bir değerlendirme içermektedir.

Almanca kaynak metin kesiti:

“*Ein “Bilderbuch moderner Baukunst” wollte das erste Bauhaus-Buch, die “Internationale Architektur” sein.*”

Türkçe erek metin kesiti:

İlk Bauhaus kitabı* “Uluslararası Mimarlık” (“Internationale Architektur”), “çağdaş mimarlık sanatının resim kitabı” olmayı amaçlıyordu.

—
* 20. yüzyılda Walter Gropius tarafından Dessau’da (Almanya) kurulmuş mimari, tasarım ve sanat alanlarında yeni felsefi akımlar yaratmış ve sadece bir eğitim kurumu değil, aynı zamanda bir üretim merkezi olan bir okuldur.

Bu örnekte “Bauhaus” sözcüğünün Türkçeye bire bir çevrilmek

¹¹ Gropius, Walter (1927) *Internationale Architektur*, zweite veränderte Auflage, München: Bauhausbücher 1.

yerine “Bauhaus” olarak korunması ve Türkçe erek metinde bir dipnotla açıklanması bir çeviri yöntemi olarak dikkat çekmektedir. Çeviri dipnotundan da anlaşılacağı üzere, söz konusu Almanca metin bağlamında “Bauhaus” sözcüğü kelime anlamıyla “inşa evi” anlamında değil, 20. yüzyılda Almanya’da gelişen bir mimarlık ekolü anlamında kullanılmıştır. Çevirmen burada, nitelikli çevirmenliğin gerektirdiği, dil edinci, alan bilgisi, meraklılık, eleştirel bilinç, entellektüel dürüstlük gibi, mesleki donanımıyla (bagage cognitif) sözcük yapısını değil, anlamı çevirmiştir. Anlam kuramı açısından bu örnekte de çeviri sürecinde gerçekleşen “deverbalisation” ve “reexpression” aşamalarını görmek mümkündür. Çevirmen “sözcüklerden sıyrıldığı” için bire bir sözcük çevirisi yapmamıştır, anlamı erek okuyucunun da kavrayabileceği biçimde “yeniden oluşturmuştur”. Ancak bu örnekte de, anlam kuramının dilsel kısıtlılıklar karşısında yeniden oluşturma sürecinde çevirmenin nasıl bir yöntem izleyebileceği sorusunun yanıtını, yani *olası çeviri yönteminin ne olabileceği*, çevirmenin *mesleki donanımını nasıl kullanabileceği* sorularının yanıtını Koller’in (1992) eşdeğerlik ilişkilerinde bulmak mümkündür. Söz konusu örnekte yine *bire sıfır* karşılık ilişkisi mevcuttur ve çevirmen bu kısıtlılığı, sözcüğü alıntılama ve dipnotla açıklama yöntemiyle aşmıştır.

Bu boyutuyla bu örnek de, birçok boyutuyla anlam kuramının çeviri araştırmaları açısından son derece önemli olmakla birlikte, bu kuramın özellikle yeniden oluşturma aşamasında örneğin Koller (1992) gibi yaklaşımların yöntemsel boyutlarıyla zenginleşebileceği somutlaşmaktadır.

4. Sonuç

Daniel Gile *IDRC Modeli* yaklaşımında, çeviribilim çerçevesinde geliştirilen yaklaşımların her birinin kendi sınırları içerisinde değerli olduğunu, bir yaklaşımın ele almadığı bir çeviri boyutunu başka bir yaklaşımın ele aldığını ifade etmektedir. Gile, bu özelliğiyle çeviribilimsel yaklaşımların birbirini tamamladığını; her bir yaklaşımın IDRC modelinde tanımlanan bölümlerden birine konumlandırılabilirliğini ve bazı yaklaşımların kombinasyonunun, çeviri sürecine ilişkin daha bütüncü ve kapsayıcı bir bakış açısı sunacağını öngörmektedir.

Bu çalışmada Lederer’in *Anlam Kuramı* irdelenmiştir ve IDRC modeli çerçevesinde hangi bölüme konumlandırılabilirliği, çeviri

örnekleri yardımıyla değerlendirilmiştir. Öncelikle, Anlam Kuramı'nın “deverbalisation” ve “reexpression” tanımlarıyla çeviri araştırmalarına ve çeviri sürecini anlamaya yönelik kuşkusuz önemli katkılar yaptığını vurgulamak gerekir. Ancak anlam kuramı, *sözcüklerden sıyrılma* ve *yeniden oluşturma* aşamalarında çevirmenin IDRC modelinde tanımlanan hangi kısıtlılıklarla karşılaşabileceği ve bu kısıtlılıkları “bagage cognitif” ile nasıl bertaraf edebileceğine ilişkin ayrıntılı bilgi içermemektedir. Çalışmanın uygulamalı bölümünün verilerine göre, Lederer'in *Anlam Kuramı*, Reiß/Vermeer'in *Skopos Kuramı* ya da Koller'in *Eşdeğerlik İlişkileri Yaklaşımı* gibi, özellikle işlevselci dönemde yer alan bazı yaklaşımlarla tamamlanarak sınırları genişletilip çeviri araştırmalarına sağladığı katkı açısından zenginleştirilebileceği bulgulanmıştır.

KAYNAKÇA

Gile, Daniel (2009a) *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*, Revised Edition, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Gile, Daniel (2009b) ‘Le modèle IDRC de la traduction « Interprétation – Décision – Ressources – Contraintes »’ in C. Laplace, M. Lederer, D. Gile (eds.) *La Traduction et ses Métiers, Aspects Théoriques et Pratiques*, Cahiers Champollion 12, Paris: Lettres modernes minard.

Gropius, von Walter (1927) *Internationale Architektur*, München: Bauhausbücher 1.

Herbulot, Florence (2004) ‘La théorie interprétative ou théorie du sens: point de vue d’une praticienne’, *Meta: Journal des Traducteurs/Meta: Translators’ Journal*, 49 (2), 307-315.

Koller, Werner (1992) *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, 4. Völlig neue arbeitete Auflage, 2004, Heidelberg/Wiesbaden: Quelle&Meyer (UTB 819).

Lederer, Marian (1981) *La Traduction Simultanée – Fondements Théoriques*, Paris: Minard.

Lederer, Marian (1994) *La Traduction aujourd’hui – Le Modèle Interprétatif*, Paris: Hachette.

Lederer, Marian & Seleskovitch, D. (2001) *Interpréter pour Traduire*, 4th Edition, Paris: Didier Erudition.

Reiss, Katharina & Vermeer, H. J. (1984) *Grundlegung einer Allgemeinen Translationstheorie*, 2. Aufl. 1991. Tübingen: Niemeyer (Linguistische Arbeiten 147).

Seleskovitch, Danica (1975) *Langage, Langue et Mémoire: Etude de la Prise de Notes en Interprétation Consécutive*, Paris: Minard.

Seleskovitch, Danica (1983) *L'interprète dans les Conférences Internationales: Problèmes de Langage et de Communications*, 2 éd., Paris: Minard.

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

www.suhakki.org/ [18.06.2016]

http://www.kommunale-stadtwerke.de/fileadmin/user_upload/pdfs/Organisationen/Verbaende/OEW/2012-01-27_Fortschreibung_Verbandssatzung_OEW.pdf [01.09.2016]

<http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/KutuMenu/Attachments/24/%C3%96RNEK%20Merkez%20Birli%C4%9Fi%20T%C3%BCz%C3%BC%C4%9F%C3%BC.pdf> [01.09.2016]

<http://www.milliyetmlak.com/haber/turk-alman-ortak-yapimi/haber.html?haberID=6118> [01.09.2016]

<http://muze.semazen.net/content.php?id=00037> [01.09.2016]

ÇEVİRİ EĞİTİMİNDE KÜLTÜR EDİNCİNİN KAZANDIRILMASI ÜZERİNE

ON THE ACQUISITION OF CULTURAL COMPETENCE IN TRANSLATOR TRAINING

Yeşim TÜKEL KANRA*

Öz

1980’lerde sosyal bilimlerde yaşanan paradigma değişimi ve “kültüre yöneliş”in (cultural turn) etkisiyle, çeviri araştırmalarında kültür olgusu merkezi bir konuma yerleşmiş, çeviri kararlarını kültürel farklılık/farkındalık ekseninde değerlendirme gerekliliği bir ön kabul haline gelmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak çeviri eğitiminde kültür edinci kavramı, öğrencilere kazandırılmak istenen çeviri edincinin temel bileşenlerinden biri olarak ele alınmaya başlamıştır. Bu makalenin amacı, konuyla ilgili literatürün temel hipotezlerinden yola çıkarak kültür edinci kavramını çeviribilim perspektifiyle anlamaya çalışmak ve derslerde kültürel bilginin aktarımı ve kültür edincinin kazandırılmasını sağlayabilecek olası metodolojilere yönelik fikirler oluşturmaya çalışmaktır. Bunun için önce çeviri edinci kavramı çerçevesinde kültür edincinin diğer edinçlerle ilişkisi kurulmaya çalışılmış, daha sonra Jorge Luis Borges’in Ölüm ve Pusula adlı kitabındaki “Averroes’in Arayışı” adlı öyküsü bu ilişkiyi örneklemek üzere ele alınmıştır. Ardından, Okan Üniversitesi Çeviribilim Bölümü öğrencilerinin Uygurlık Tarihi dersinde karşılaştıkları kültürel bilgiyi kültür edincine ne kadar dönüştürebildiklerini gözlemlemek amacıyla Shirley Jackson’ın Piyango adlı öyküsünden hareketle sınıf içinde somut bir uygulama yapılmıştır. Makalenein son bölümünde bu uygulamadan gözlem, sınav ve öğrenci geri bildirimleri yoluyla elde edilen sonuçlar üzerinden, kültür edincini geliştirmeyi hedefleyen derslerin metodolojisine yönelik çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Çeviribilim, çeviri eğitimi, çeviri edinci, kültür edinci, kültür aktarımı

---

* Yrd. Doç. Dr. Yeşim TÜKEL KANRA, İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul/ Türkiye

Abstract

In the 1980s, under the influence of the paradigm shift in the social sciences and of the cultural turn, the notion of “culture” gained a central position in Translation Studies. Since then, it has been an accepted procedure to evaluate strategic decisions taken during the translation process in relation to cultural differences and awareness. As a result, the concept of cultural competence has been one of the basic components of translational competencies. The purpose of this article is to explore the notion of cultural competence from the perspective of Translation Studies and to develop methodological perspectives to acquire the competence of culture in translator training. For this purpose, Jorge Luis Borges’ short story entitled “Averroes’s Search” in *Death and the Compass* will be firstly analyzed to see the relations between the cultural competence and other components of translational competence. Secondly, a classroom activity will be carried out on Shirley Jackson’s short story entitled “Lottery” in order to observe how the students of Translation Studies at Okan University could transform their cultural knowledge, which they were exposed to during the course “History of Civilization”, to cultural competence. Results based on observation, examination and students feedbacks will be used to infer new ideas concerning the methodologies that target the development of students’ cultural competence.

Keywords: Translation studies, translator training, cultural competence, cultural transfer

Giriş

Çeviri eğitimi konu alan literatürün başlıca kaynaklarına baktığımızda, temel sorunsalın çevirmenin sahip olması gereken belli başlı beceriler konusu etrafında yoğunlaştığı fark edilir. Konunun farklı yönleri üzerinde durulduğu dikkat çekmekle birlikte, eğitimin “edinç” kavramıyla ifade edilen becerileri geliştirmeye yönelik nasıl şekillenebileceği temel tartışma konularındandır.

Türkçede “edinmek” fiilinden türetilmiş olan ve Ali Püsküllüoğlu’nun *Türkçe Sözlük*’üne göre “uzun bir süreden beri edinilip elde tutulmuş şey ya da şeyler”, “müktesebat” anlamına gelen “edinç” kavramı, aslında gündelik dilde fazlaca karşılaştığımız bir kelime değil. Belki de ilk olarak Chomsky’nin competence kavramının Türkçesi olarak tanıdığımız bu kelime, özellikle dilbilim, çeviribilim ve iletişim bilimlerinde –bu alanlara özgü anlam ayrımlarını da yüklenen– bir temel kavram olarak artık sıkça

karşımıza çıkıyor.

Çeviri eğitimi ile ilgili literatürden hareket ettiğimizde ise edinç kavramını bilgi, beceri, farkındalık ve uzmanlık kavramlarıyla ilişkilendirilen bir üst kavram olarak tanımlıyoruz (Schaeffner, 2000: x; ayrıca bkz. ve krş. Eser, 2013: 1; 5-6). Bir başka deyişle bu kavram, çeviri eğitimi alan bir çevirmen adayı öğrenciye eğitim sürecinde kazandırılmak istenen gerekli becerilere işaret ediyor ve öğrenim çıktıları açısından da belirleyici unsurları oluşturuyor. Çeviri sürecinin çok katmanlılığına uygun olarak çeviri edinci kavramı farklı bileşenlerle, alt edinçlerle birlikte düşünülüyor. Birkaç örnek vermek gerekirse, sözgelimi Margret Amman, çevirmenin iki temel beceriye sahip olması gerektiğini söylüyor: Kültür edinci ve metin edinci. (Amman, 2008: 67). Bir başka araştırmada da çeviri eğitiminin üç temel bileşeninden söz ediliyor: “Yabancı dil edinci”, “kültür edinci”, “kuramsal bilgi ve uygulama” (Akalin/Gündoğdu, 2010: 87). Albrecht Neubert ise çeviri edincini oluşturan 5 bileşene işaret ediyor: Dil edinci, metin edinci, konu edinci, kültür edinci ve aktarım edinci (Neubert, 2000: 6; ayrıca bkz. Schaeffner, 2000; 146vd.; Eruz, 2008: 53). Sakine Eruz’un akademik çeviri eğitimini konu aldığı çalışmasında ise çeviri edinci kültür edinci, dil edinci, metin edinci, uzmanlık bilgisi (çeviribilimsel bilgi ve uzmanlık alanında çeviri odaklı bilgi) ve araştırma yöntemleri olarak bileşenlerine ayrılıyor (Eruz, 2008. 219).

1980’lerde sosyal bilimlerde yaşanan paradigma değişimi ve “kültüre yöneliş”in (cultural turn) etkisiyle, çeviri araştırmalarında kültür olgusu merkezi bir konuma yerleştiği için (Bkz. Snell-Hornby, 2006 47vd.), çeviri kararlarını da artık kültürel farklılık/farkındalık ekseninde değerlendirmenin önemini hepimiz önsel bir koşul olarak kabul ediyoruz. Bu bakımdan kültür edinci, yukarıda da görüldüğü gibi, çeviri edincinin temel bileşenlerinden biri kabul ediliyor ve çağdaş çeviribilim yaklaşımlarının zaten birbirinden münferit ele almadığı diğer edinçleri bir üst bakışla değerlendirmeyi sağlayan merkezi bir önem taşıyor. Bunun doğal bir sonucu olarak kültür edinci, bir çevirmenin kendine yabancı bir kültürel coğrafyanın sokakları arasında yol alırken ihtiyaç duyabileceği becerilerin nasıl kazandırılacağı sorunsalı çerçevesinde çeviri eğitiminde de ele alınmaya devam ediyor. Ancak tartışmaların daha çok kaynak metni anlama, erek kültüre yönelik stratejiler belirleme ve kararlar alma sürecinde kültürel farklılıkların belirleyici olduğu ve bunlara yönelik bir farkındalık geliştirilmesi gerektiği vurgusuyla sınırlı kaldığını gözlemliyoruz ya da belli başlı

farklılıklara sadece tekil örneklerden hareketle işaret edildiğini görüyoruz (Örn. bkz. Cosma, 2012: 67-72 vd.; Fenyö, 2005: 6 vd.). Oysa uygulamada bu kadarı yeterli olmayabiliyor. Varoluş temelleri zaten böyle bir farkındalığa dayanan çeviribilimde ve çeviri eğitiminde artık bunu bir beceri ve edince dönüştürme metodolojilerini tartışmaya açma, bireysel çabaları ve tekil uygulamaları bir üst bakışla değerlendirme ihtiyacının olduğu dikkat çekiyor. Bu noktada Hönlğ'in "[...] eğitim kurumlarına, pratik değeri olan bir yöntem geliştirme görevi düşmektedir" (Hönlğ, 1992: 69) cümlesini hatırlayarak soracağımız "Böyle bir üst bakışın nasıl sağlanabileceği" sorusu, bizi tam da çeviri eğitiminde bu beklentileri karşılayabilecek bir kültür edincini kazandırmaya yönelik derslerde nasıl bir metodoloji uygulanabileceği konusuna getiriyor.

Bunun için şu soruların sorulması ve olası yanıtlar hakkında düşünülmesi yol açıcı olacaktır: Farklı bir kültürün penceresinden, farklı zaman, mekân ve zihniyet koordinatlarından bakarken, erek kültürü anlamının imkânsızlığını aşmamız gerektiğinde bir çevirmen olarak bununla nasıl başa çıkabiliyor, hangi temel becerilere başvuruyoruz? Uygun çözüm stratejileri ve yöntemler geliştirebilecek çevirmenler yetişebilmesi için, üniversitelerdeki çeviribilim ve mütercim tercümanlık bölümlerinde söz konusu türden temel becerileri kazandırmaya yönelik müfredatlar nasıl düzenlenmeli? Bu çerçevede kültür edinci kazandırmaya yönelik derslerde hangi metodolojilerden hareket edilebilir?

Bu soruları sorarken amaç normatif bir yaklaşımla sabit yanıtlar aramak ve değışmez metodolojik saptamalar yapmak elbette olmamalı. Ama çeviri eğitiminde kültür edincini geliştirmeye yönelik ders ve uygulamalarda konunun gerektirdiği dinamizme uygun hareket edebilmek konusunda mevcut durumu sorunsallaştırabilir ve yaratıcı çözüm önerilerini tartışmaya açabiliriz. Buradan hareket eden eldeki çalışmanın amacı, derslerde kültürel bilginin aktarımı ile kültür edincinin kazandırılmasını sağlayacak olası metodolojilere yönelik fikirler oluşturmaya çalışmaktır.

Bunun için önce çeviribilim perspektifinden kültür edinci kavramının tanımlarına yer verilecek, çeviri edinci kavramı çerçevesinde kültür edincinin diğer edinçlerle ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu ilişkilendirmenin ardından iki metin ele alınacaktır: İlk olarak, kültür edincinin diğer edinçlerle ilişkisini örneklemek üzere, Jorge Luis Borges'in Ölüm ve Pusula adlı kitabındaki "Averroes'in Arayışı" adlı öyküsü incelenecektir. Ardından, Okan Üniversitesi Çeviribilim Bölümü öğrencilerinin Uygur-

lık Tarihi dersinde karşılaştıkları kültürel bilgiyi kültür edincine ne kadar dönüştürebildiklerini gözlemlemek amacıyla, Shirley Jackson'ın Piyango adlı öyküsünden hareketle sınıf içinde yapılmış somut bir uygulamadan söz edilecektir.

1. Çeviri Eğitiminde Edinç Geliştirmeye Yönelik Dersler

Türkiye'deki çeviribilim bölümleri üzerine yapılmış çalışmaları referans aldığımızda, ağırlık noktaları farklılıklar göstermekle birlikte, “[...] uygulanan [müfredatların] (1) dil edinci geliştirmeye, (2) kültür edinci geliştirmeye ve (3) çevirmenlik becerileri kazandırmaya” (Bkz. Akalın/Gündoğan, 2010: 89) yönelik “modüler” diyebileceğimiz sistemler olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bu müfredatların, genel çerçeveleri açısından Neubert'in ve Eruz'un saptadığına benzer edinçleri kapsamayı doğrudan ya da dolaylı olarak hedeflediği anlaşılıyor. Kültür edincinin geliştirilmesi de çatıyı oluşturan önemli bileşenlerden biri olarak karşımıza çıkıyor.

Vakıf ve devlet üniversitelerinde çeviribilim ve mütercim tercümanlık bölümlerinde verilen 4 yıllık lisans eğitimin içerdiği dersleri bir bütün olarak ve eldeki çalışmanın konusu olan kültür edinci bakımından değerlendirdiğimizde ise, kültür olgusunun tartışıldığı ve kültür edincini kazandırmaya yönelik içeriklerin müfredatlara serpiştirilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bununla ilişkili dersler kabaca iki kategoriye ayrılabilir: Birincisi, uygulamada farklılıklar görülmesi muhtemel olmakla birlikte, genellikle kronolojik bir tarih bilgisini aktarmayı hedefleyen, İnsan Bilimleri (humanities) başlığı altında toplayabileceğimiz ders grubunun içinde yer alan uygarlık veya kültür tarihi dersleri; ikincisi ise tekil metinlerdeki çeviri sorunlarını kaynak ve erek kültür bağlamlarında tartışarak kültürel farkındalık geliştirmenin hedeflendiği çeviri ve çeviri amaçlı metin çözümlemesi dersleri. İlk kategorideki derslerin üniversite ya da fakültelerin Uygarlık Tarihi, Kültür Tarihi vb. gibi adlar altında açılan havuz dersleri arasından alınabildiğini görüyoruz. Bölümlerin bu dersleri kimi zaman yine benzer adlarla, ama kendi bölüm dersleri arasında açması da söz konusu olabiliyor.

Çeviri süreci, sorunlara özgü çözümler üretme becerisiyle birlikte, metinleri bütünsel bir bakışla değerlendirmeyi de gerektirdiğinden, diğer edinçlerin yanı sıra bu bütünsel bakışı destekleyen kültür edincini kazandırmanın hedeflenmesi ve müfredatlara bunu kazandırabileceği düşünülen

İnsan Bilimleri kategorisindeki derslerin dâhil edilmesi şaşırtıcı değildir. Ancak söz konusu dersler sayesinde çeviri eğitiminde kültür edinci kazandırma amacını ne ölçüde destekleyebildiğimizi, öğrenme çıktılarımız açısından sorunsallaştırmak gerekiyor. Bu çerçevede söz konusu derslerden nereye kadar faydalanabildiğimizi yukarıda işaret edildiği üzere tartışabilmek için elbette önce çeviribilimsel yaklaşımla kültür ve kültür edinci kavramlarına açıklık kazandırmak önem taşıyor.

2. Çeviribilimde Kültür Edinci Kavramı

Margret Amman akademik çeviri eğitimini ele aldığı çalışmasında kültür edinci kavramını,

“Kişinin kendi üyesi olduğu kültürden ve içinde bulunduğu durumdan soyutlama, yabancı kültürü –bütün özelliklerini dikkate alarak ve kendi kültürü ile kıyaslayarak– izleme, bunları yaparken de gözlemlerini ve oluşturduğu varsayımları belli bir (iletişimsel) durumda hedefi ve kültürü gözetererek uygulama becerisi olarak [...]”

tanımlıyor (Amman 2008: 73). Aynı konuyu “çevirmenin çeviri edinci” başlığı altında ele alan Heidrun Witte “kendi kültürü ve yabancı kültür hakkında bilgiyi bilinçli olarak edinmek ve bunu iki kültür arasında bir iletişimin gerçekleşebileceği şekilde alımlama ve üretme hedefiyle yapmak” olarak açıklıyor (Witte 2000: 173). Aslına bakılırsa burada söz edilen, çeviri sürecinde çevirmenin iki kültürün arasında –deyiş yerindeyse bir tür berzaha– bulunduğu dair farkındalık halidir. Hangi metin türünde, hangi alanda çeviri yaparsak yapalım, çevirmen olarak hepimize tanıdık olan bir durumdur. Farklı bir kültürel coğrafyanın yabancı sokakları arasında nasıl yol bulunabileceğini, işaretleri nasıl yorumlayabileceğini bilememenin belirsizliğinden kaynaklanan sıkıntı ve tedirginliğe rağmen tecrübeli bir çevirmen, etrafı yabancılıkla çevrili olsa bile, bu yaklaşım ve becerilerden hangilerini devreye sokacağını, hangi yardımcı araçlara başvuracağını bilir; bunları şu ya da bu ölçüde bilinçli ya da sezgisel olarak kullanır. Asıl sorun, bu tecrübeye sahip olmayan çevirmen adaylarına böyle bir edincin nasıl kazandırılabilirliğini sorduğumuz zaman başlıyor. Sakine Erüz’un Höning’in öğrencilerle gerçekleştirdiği bir deneyden hareketle işaret ettiği gibi, “Çeviri bir eylem[dir], ama bu eylem sezgisel bir duyarlılığın yadsınamayacağı bir eylem olmakla birlikte, aynı zamanda bilişsel bir süreçtir”

(Bkz. Eruz 2008: 55) ve kültür edincinin çeviriye yönelik sezgisel ve bilişsel becerilere katkısı da yadsınamaz. Ancak tam da aynı anda hem bilişsel hem de sezgisel yeteneklerin geliştirilmesi gerekliliği konunun didaktik açıdan zorluk yaratan boyutudur. Bu nedenle konuyu çeviri eğitimi perspektifinden ele aldığımızda, belki de önce şunu sorarak başlamak gerekir: Bu ve benzeri becerilerden söz ettiğimizde, kültür edinci ve kültür bilgisi arasında nasıl bir bağıntı söz konusudur? Derslerdeki çeviri uygulamalarında kültüre ilişkin bir edinç geliştirmeyi olanaklı kılacak –kaynak ve erek kültür bağlamlarında– bir kültürel birikimin zaten var olduğunu varsayarak mı hareket ediyoruz? Yani öğrencinin hazır bir bilgi birikiminin içinden gerekli bilgiyi kullanabilme becerisini mi geliştirmek istiyoruz? Dolayısıyla kavramı yukarıdaki tanımla da bir bakıma örtüşecek şekilde, birikim edinmekten çok birikimi kullanma becerisi olarak mı görüyoruz? Yoksa müfredatlarda yer alan dersler, çeviri süreçlerinin gerektirdiği bir kültür birikimini –kültürel arka plan– ve bu bilgiyi kullanma becerisini aynı anda kazandırmayı mı hedeflemeli? (Bkz. Atayman 1997: 19; ayrıca krş. Witte 2000: 12; Albir/Olalla-Soler 2016: 323vd.) İstisnalar olmakla birlikte günümüzde vakıf ve devlet üniversitelerindeki genel öğrenci profilini göz önünde bulundurur ve Eruz’un da belirttiği üzere, “[...] eğitime yeni başlayan öğrenciler[in çoğunlukla] çeviri edincinin kültürel bir bilinçlenme sürecini beraberinde getirdiğinin ayrımında [bile olmadığını]” (Eruz 2008: 53) hatırlarsak, ikinci ihtimalin daha geçerli ve gerekli olduğunu söylemek daha gerçekçi olacaktır.

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir başka sorunsal da, genel kültür ve ülke bilgisinden ne kadar ayrışan bir bilgiden söz ettiğimizdir. Aynı anda hem bir ortalama okur hem de profesyonel okur olarak metne yaklaşması gereken çevirmenin bunlardan daha farklı türden bir bilgi ve kültürel birikime sahip olması gerektiği açıktır. Witte’nin didaktik amaçlar söz konusu olduğunda “gündelik/genel kültür edinci” ile “profesyonel/spesifik kültür edinci” arasında metodolojik bir ayırmadan hareket etmenin gerekliliğine yaptığı vurgu bu bağlamda önemli görünüyor. Witte, gündelik kültür edincinin büyük ölçüde sezgisel bir bilgide temellendiğine, dolayısıyla yetersiz olduğuna, oysa çevirmenin kültürel olgulara ilişkin bilgiye, vakalara özgü işlevsellik kazandıracak ve çözümler üretmeyi sağlayacak bir farkındalık geliştirmesi gerektiğine de işaret ediyor (Bkz. Witte 2000: 54). Bu bağlamda “kültürlerarasılık” kavramının da önemini tekrar vurgulamadan geçmemek gerek. Genel kültür edinci, kültür içi ve kültürlerarası iletişim koşullarındaki problematikler hakkında bir farkındalığı anlatırken,

spesifik kültür edinci bunun tamamlayıcı bir unsuru olarak karşımıza çıkıyor. Witte bu sonucunu belli bir dil çiftiyle sınırlı tutmakla birlikte, bu edincin başka dil çiftlerine de uygulanabileceğinin altını çiziyor (Bkz. Witte 2000: 173). Bu aslında önemli bir vurgudur, çünkü böyle bir bakış açısından yola çıktığımızda, kültür edincinin dil edinciyle bağlantılı ama aynı zamanda diller üstü bir kategori olduğu varsayımından hareket ediyoruz demektir; bu da kültür edincine yönelik derslerin şekillendirilmesi açısından önemli görünen bir saptamadır.

Biz de Witte'nin kavramlarıyla ifade edersek, ilk bakışta çevirmenin genel/gündelik kültür edinci açısından belli bir kültür birikimine zaten sahip olması gerektiğini ve buna sahipse kültürel olguları kendiliğinden ilişkilendirip anlamlandırabileceğini, dolayısıyla profesyonel/spesifik kültür edincini kendiliğinden geliştirebileceğini varsayabiliriz. Bu varsayımdan hareketle, çeviri eğitiminde kültür birikimini genelde bilgiyi aktarma yöntemiyle sağlamayı hedefleyen uygarlık ve insanlık tarihi gibi İnsan Bilimleri ders grubunun içindeki derslerin çeviri eğitimi veren bölümlerin müfredatlarında bulunmasının gerekli ve belki de yeterli olduğu düşüncesine varabiliriz. Ancak Atayman'ın da işaret ettiği gibi, bu türden, “Genel kültürü bilgi birikimlerine indirgeyen bir kültür tarihi anlayışı[nın], [...] somut metinlerin kendine özgü iç bağlantılarını yakalamada hemen hemen tümünden işlevsiz [kaldığını]” görebiliyoruz (Bkz. Atayman 1997: 19). Bunun sebeplerini, Witte'nin de belirttiği gibi, aslında temel özelliği değişkenlik ve sabitlenemezlik olan kültürel fenomenlerin didaktik amaçlarla aktarılırken tam tersine “tanımlanmış bir kültürel bilgiye” dönüşmesinde ve “sabitlik kazanmasında,” dolayısıyla bizi metin içi bağlantıları yakalamayı sağlayacak üst bakıştan uzaklaştırmasında arayabiliriz (Bkz. Witte 2000: 55). Bu üst bakış yakalanamadığında, aktarılan kültürel birikim, “[bir] metnin terim ve kavramlarından hareketle genelle ilintiler [kurulabilmesi], genel üst bağlamı[n] ölü bir bilgi birikimi” olmaktan kurtarılabilmesi açısından yetersiz kalabiliyor. “Bilgili öğrencilerin bilgilerinin de eğitim çerçevesinde ‘canlı bilgiye,’ metinleri anlamlandırma koşulu olarak ‘arka plan bilgisine’” dönüştürülebilmesi mümkün olmayabiliyor (Bkz. Atayman 1997: 19). Bu durumda sorgulayıcı ve eleştirel bir kavrayışı destekleyecek, ayrıca Eser'in edinç kavramını tartıştığı çalışmasında Hönig'den hareketle belirttiği gibi, makro stratejiler geliştirmesini sağlayacak (Eser 2015: 11-12) bir edinç geliştiremeyebiliyor.

Bunun nedenlerini birkaç başlık altında toplayabiliriz: Birincisi,

“[...]‘kültürel arka plan’ tabir edilen boşlu[ğun] bir akademik takvimin içinde doldurulması olanaksız bir boşluk” olmasıdır. [...] Çok iyi programlanmış da olsa bir ‘genel kültür’ iletme modeliyle, birkaç yıllık süreçte, öğrencinin kendini bu alanda ‘hazır’ hissedeceği duruma getirilemeyeceği gene eğitim deneyimlerinden ortaya çıkmaktadır” (Atayman 1997: 19). Gerçekten de çevirmenin kültür birikimine sadece edebiyat ve sosyal bilimler metinlerinde değil, özel alan çevirilerinin tümünde ihtiyaç duyabildiğini düşünürsek, bir çevirmenin ilgili her alan hakkında baştan gerekli bütün bilgi birikimine sahip olamayacağı ya da çeviri eğitimi sırasında bilgi “eksiklerinin” tümünün İnsan Bilimleri statüsündeki dersler veya başka derslerle karşılanamayacağı açıktır. Üstelik bu gruba giren ders sayılarının müfredatlarda son derece az olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekiyor.

İkincisi, böyle bir “eksikliğin” olmadığı, çevirmenin ilgili arka plan bilgisi ve kültür birikimine sahip olduğu durumlarda bile, –bilginin soyutlama, karşılaştırma ve uygulama becerilerine dönüşebilmesi için– ansiklopedik bir bilgiye sahip olmanın yanı sıra, bu bilgi birikimiyle metinlerin kendine özgü iç bağlantılarını yakalamayı sağlayacak türden bir ilişkinin kurulmasına, yukarıda değinildiği gibi bilginin “canlı bilgiye” dönüşmesine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla burada geleneksel anlamda bir bilgi ediniminden çok farklı türde bir öğrenme becerisinden söz etmek gerektiği açıktır. Atayman, bunu sağlayacak türden bir öğrenmeyi şöyle tarif ediyor:

“Öğrenci o tek (ya da birkaç) gerçek metinle onu çevreleyen bütün önkoşulların örtülmezliğini kavradığı ve aslında hiçbir zaman yeterince doldurulamayacak bir boşluğun varlığını algıladığı yerde öğrenme başlamış demektir [...] Dolayısıyla bizim için asıl hedef belli bir kültürel birikimi planlı bir eğitimle ‘aktarmak’ değil, kültürel birikimin ne olduğunu ve çeviriler için gerekliliğini göstermektir. İşte bunu gösterebilmek için de belli bir kültürel birikim şarttır.” (Atayman 1997: 19-20).

Burada Atayman, bir önkoşul olarak gördüğü kültürel birikimin işlevsel hale gelebilmesi için, metne özgü anlama koşullarını kuran bağlamın yeni bir bilgi alanı olduğuna dair bir farkındalık geliştirmenin altını çizmiş oluyor. Witte ise böyle bir farkındalık geliştirilebilmesi için eğitimde geçilmesi gereken öğrenme aşamalarını şöyle sıralıyor:

1- Davranışlarda, davranışların yorumlanması ve değerlendirilmesinde kültürel farklılıklara bağlı olmaya yönelik bir farkındalık geliş-

tirmek, ayrıca bu türden farklılıkların kültürlerarası iletişimde olası etkilerine yönelik bir farkındalık yaratmak

2- Bu türden farklılıkları öncelikle bilişsel olarak kabul etme becerisi geliştirmek

3- Kendisinin kültüre bağlı olduğunu fark ve kabul etme becerisi geliştirmek

4- Kendi algılama (yorumlama, değerlendirme) biçimini kendi kültürü ve yabancı kültürle ilişkilendirerek bilinçli hale getirme ve gerektiğinde değiştirebilme becerisi geliştirmek

5- Kendi aktif davranışını kendi kültürü ve yabancı kültürle ilişkilendirerek bilinçli hale getirme ve gerektiğinde değiştirebilme becerisi geliştirmek

6- Ötekinin ihtiyacına yönelik davranışta bulunma ve bunu amaca ve duruma uygun bir iletişim gerçekleştirme ihtiyacı olarak kabul etme ve üretme becerisi geliştirmek (Witte 2000: 175-176).

Bu maddelerin, eldeki çalışmanın başında sorduğumuz kültür edincinin çeviri eğitiminde ne tür uygulamalarla desteklenebileceği sorusuna Witte'nin çalışmasında bulduğumuz yanıtlar olduğunu söyleyebiliriz. Metodolojik açıdan ele aldığımızda ise, Witte didaktik aktarımda “karşıtsal [kontrast]” yaklaşımı destekleyecek uygulamalar yapmak (ve bu yönde farkındalık geliştirmek için öğrencilerin gözlemlerini dilselleştirmesini sağlamak) gerektiğine işaret ediyor. Witte bu bakış açısıyla, Vermeer'in “[...] yabancı olan[ın] ancak bilinçli bir karşıtsallık içinde öğrenilebil[ceği], aksi halde bu yabancılığı algılamak ya da yeterince ayırt etmenin” mümkün olmayacağı (Vermeer'den alıntı için bkz. Witte 2000: 183) anlayışını benimsediğini hissettiriyor. Bununla birlikte karşıtsal yaklaşımın da eleştirel yaklaşılması gereken bazı yönleri vardır. Kültürlerin özgül yanlarının her zaman kendiliğinden var olmadığını, aksine karşılaştırmalı bir algının sonucunda bunların sonradan “inşa edildiğini” anımsatmak gerekir. Hatta bizzat Witte de buna dikkat çeker. Bir kültür çiftini çeviriye yönelik olarak değerlendirirken spesifik görünen bir özellik, bir başka kültür çiftini değerlendirirken öyle görünmeyebilir, bu da kültürel olguların sabit kültürel içerikler halinde tanımlanıp aktarılması yoluyla kültür edinci geliştirmenin desteklenemeyeceği sonucuna bize götürecektir (Bkz. Witte 2000:

187). Zira kültürlerarası etkileşim ve anlamanın olduğu yerde, birbirinden ayrışık kültürel evrenler değil, çok daha dinamik bir iletişim yumağı söz konusudur. Zaten Atayman'ın “canlı bilgi” ifadesiyle kastettiği yaklaşım da bilginin bu değişkenlik ve devingenlik halini içermektedir. Dolayısıyla bu da kültür edinci geliştirmeye yönelik derslerin metodolojileri konusunda belirleyici olabilecek bir başka saptamadır.

Turgay Kurultay'ın kültür edinci ve kültürel bilgi konusunda yukarıda referans verilen diğer araştırmacıların yaklaşımlarıyla örtüştüğünü söyleyebileceğimiz bu maddelere eklediği aşağıdaki maddeler de konunun bir başka önemli boyutunun altını çizmektedir:

- “Araştırma edinci”
- “Araştırma kaynaklarını tanımak, bunları verimli ve hedefli bir biçimde kullanabilmek”
- “Bilgi eksiklerini gidermek amacıyla araştırma yapabilmek ve edindiği bilgileri kayda geçirebilmek (kendi yardımcı araçlarını hazırlayabilmek)” (Kurultay 1997: 27-28).

Atayman'ın işaret ettiklerine ek olarak Kurultay'ın burada özellikle vurguladığı bu “araştırma edinci” çevirmenin bilgiyi amaca yönelik olarak seçebilme becerisidir. Belli bir kültürel birikime ve Witte'nin işaret ettiği türden farkındalıklara sahip çeviri öğrencilerinin bu birikimlerini uygulama becerisine dönüştürebilmeleri için araştırma edincine başvurmaları gerekir. Yukarıda da değinildiği gibi, çevirmen bütün özel alanlarda her türlü bilgiye önceden sahip olamayacağından, özgül durumlar için ihtiyacı olan bilgilere araştırma becerileri sayesinde ulaşabilecektir. “Hiçbir zaman yeterince doldurulamayacak” boşlukla hesaplaşabilmek ve çeviri sürecinde boşluğa rağmen işlevsel çeviri kararları alabilmek için kültürel birikimle desteklenmiş bir “araştırma edinci” geliştirebilmek, bu nedenle çeviri eğitiminin başlıca hedeflerinden olmalıdır. Çalışmasında Witte de kültür edinci bağlamında aynı nedenle araştırma edincinin önemine işaret etmektedir (Witte 2000: 55).

Kültürel farkındalığa sahip, araştırma becerileri gelişmiş bir çevirmenin hangi bilgi alanına yönelik bir araştırmaya ihtiyaç duyacağı konusunda karar vermesini sağlayan başlıca unsur ise, aslına bakılırsa çevirmenin “metinle hesaplaşma becerisi ve deneyimidir”, başka bir deyişle araştırma

edincini harekete geçiren, bu metin deneyimidir diyebiliriz (Bkz. Tanyeri 2013:10). Ancak çevirmen, Çağlar Tanyeri'nin de işaret ettiği gibi, “anlama engellerine ilişkin genelleyci bir sorun ve sorunların çözümünde kullanılmış yöntem dökümü”ne ne yazık ki baştan sahip değildir. Tam da bu nedenle, söz konusu engellere rağmen çözümler üretebilmek için başta da belirtildiği üzere belli araçlara başvurur (Bkz. ve krş. Tanyeri 2013:8-9). Metin çözümlemesi ve anlamaya yönelik araştırma bunlardandır.

Bu saptamalardan hareketle kültür edinci, araştırma edinci ve metin edincinin ayrı edinçler olarak ele alınamayacağını söyleyebiliriz. Aşağıda yer alan Jorge Luis Borges Ölüm ve Pusula adlı kitabındaki “Averroes’in Arayışı” adlı öyküsü çeviri sürecinde metni anlama açısından bu üç edinç arasındaki ilişkiyi gösteren bir örnektir. Bu öyküde Borges hayali bir İbn Rüşd karakteri üzerinden tam da burada ele alınan konuya parmak basmakta ve aslında üç edinç arasındaki ilişkiyi çeşitli yönleriyle ortaya koyan bir hikâye anlatmaktadır.

3. İbn Rüşd’ün Arayışı

Borges “Averroes’in Arayışı” adlı bu öyküsünde, Batı’da Averroes adıyla tanınan, çeviri ve şerhleriyle tanınan İbn Rüşd’ü anlatır. Gazali’nin İbn Sina’nın erken dönem felsefesine yönelik eleştirilerini içeren Tahafut-ül falasifa (Feylesofların Yıkımı) adlı eserine karşı, İbn Rüşd de Tahafut-ül Tahafut (Yıkımın Yıkımı) adlı savunmasını kaleme almaktadır o sıralarda. Ama aynı zamanda bir Aristoteles şarihi olarak Poetika üzerine düşündüğünden, kendisinden on dört yüzyıl önce yaşamış bir filozofun düşüncesini anlamaya çalışmanın güçlükleriyle de mücadele etmektedir. Başka bir deyişle, kendi kültürel evreninin penceresinden Poetika adlı metni anlamaya çalışmakta ve bunu yaparken, Borges’in ifadesiyle “onu, ulemanın Kur’an’ı yorumlayışı gibi yorumlama” çabasıdır (s. 40). Üstüne üstlük Süryanice ve Yunanca bilmediği için, metni okurken “bir çevirinin çevirisiyle” (s. 40) uğraşmak zorundadır. Bunlar yeterince anlama güçlüğü çıkarmıyormuş gibi, bir de karşısına şu iki kavram çıkmıştır: Tragedya ve komedyâ. İbn Rüşd, “iki belirsiz söz karşısında” (s. 40) kalakalmıştır.

Hangi metin türünde, hangi alanda çeviri yaparsak yapalım, çevirmen olarak hepimize tanıdık olan bir bilinç halidir bu. Tam da yukarıda deği-

nilen ve farklı bir kültürel coğrafyanın yabancı sokakları arasında nasıl yol bulacağımızı, işaretleri nasıl yorumlayacağımızı bilememenin belirsizliğinden kaynaklanan o sıkıntıyı tarif etmektedir İbn Rüşd örneği. Onun durumunda İslam felsefesinin ikliminden yabancı diyarlara hazırlıksız sürüklenmenin verdiği tedirginliktir sıkıntının sebebi. Tecrübeli bir “çevirmen” olduğundan, metinle diyalog kurmaya çalışırken karşılaştığı bu iki engeli anlamlandırabilmek için belki bilinçli olarak, belki de sezgilerinin yönlendirmesiyle hemen kendi coğrafyasından çeşitli kaynaklarda söz konusu kavramların izini aramaya yönelir, kavramın daha önceki “uyarlamalarını” araştırır, bir başka deyişle koşut metin araştırması yapar. Lakin ne kadar araştırırsa araştırсын, çabaları sonuçsuz kalır. Daha önce Aristoteles’in başka bir kitabında da rastladığı bu sözcüklerin “İslam dünyasında [...] ne anlama gelebileceklerini tek kişi bile kestirememişti[r]” (s. 40) o zamana kadar. Ne var ki “bu iki karanlık sözcük” metinde dal budak salmış[tır], onlardan kaçmak olanaksız[dır]” (s. 40). Dolayısıyla kavramların İslam coğrafyasına ilk yolculuğuna kılavuzluk edecek kişi İbn Rüşd olur Borges’in öyküsünde. Çeviribilim kavramlarıyla ifade edersek, daha önce erek dilde karşılığı olmayan bu iki kavramı çevirmen olarak belli bir stratejiyi tercih ederek çevirmesi gerekecektir İbn Rüşd’ün. Ancak bunu yaparken koşut metin araştırması sonuçsuz kalıp başka becerileri devreye sokmak gerekince, İbn Rüşd bilmediğini bildiğiyle karşılaştırmaya, onu bu yolla anlamaya çalışır. Ne var ki yolun sonunda şu sonuca varır:

“Ariustu, kasidelere tragedya, taşlamalarla kargışlamalara da komedyada adını veriyor. Gerek Kur’an’ın sayfaları, gerek tapınağın muallakaları [Kabe duvarına asılan kasideler kastediliyor] yetkin tragedya ve komedyalarla doludur.” (s. 47)

Borges, talihsizlik olarak algıladığımızı hissettiğimiz bu analojinin sebebinin, İbn Rüşd’ün, “İslam’ın kapalı küresinde tragedya ve komedyada sözcüklerinin anlamını asla çözemeyecek olmasına” bağlar (s. 47). Farklı bir kültürün penceresinden, yani dışarıdan bakıyorken anlamamanın imkansızlığı fikrini baştan kabul eden Borges’in bu yaklaşımı, sadece İbn Rüşd için geçerli olan asimetrik bir kabul değildir:

“Tiyatronun ne olabileceğini bile bilmeden bir oyunun ne olabileceğini tasarlamaya çalışan Averroes, Renan’dan, Lane’den ve Asin Palacios’tan bölük pörçük alıntidan başka kay-

nağı olmaksızın Averroes’i tasarlamaya çalışan benden daha gülünç değil gibime geldi,” (s. 47-48)

diyerek, başka bir mekan, zaman ve zihniyet koordinatlarından bakan kendisinin de söz konusu bağlamda, anlama konusunda aynı makus talihten kaçamayacağını kabul etmiş olur: “Bu öyküde bir yenilgi sürecini anlatmaya çalıştım,” (s. 47) sözü açıkça kültürlerarası farklılıkları aşarak anlamanın imkansızlığının ifadesidir. Bu noktadan bakıldığında çevirinin imkansızlığı sonucuna varmak hiç zor değildir.

Oysa aynı meseleye çeviribilimin penceresinden baktığımızda, kültürlerarası anlama ve çeviri edimlerinde “imkânsızlığı” bir önkoşul olarak kabul etmek yerine, iletişim bağlamlarını koruyarak kültürlerarası anlama ve aktarımın yolları üzerine düşünmeyi bir çıkış noktası olarak almış oluruz. Başka bir deyişle, çeviriyi çeviribilimin penceresinden ele aldığımızda, “imkânsızlığı” mümkün kılmanın yolları üzerine düşünüyoruz demektir. Nitekim çeviri edincinin bileşenleri, imkânsızlık engelini aşmaya yönelik farklı boyutları yansıtmaktadır. Borges’in hayali kahramanı İbn Rüşd’ün tragedya ve komedy kavramlarının çevirisiyle ilgili deneyimini bu bileşenlerden hareketle değerlendirdiğimizde, Süryanice ve Yunanca bilmediği için zaten baştan dilsel bir engelle (dil edinci) karşılaşan İbn Rüşd’ün tragedya ve komedy kavramlarının Antik Yunan’ın kültürel evrenindeki yerini (kültür edinci) keşfetmek konusunda sorun yaşadığı anlaşılmaktadır. Öyküde Borges’in, “Aphrodisiaslı İskender’in sayfalarını boşuna karıştırmış, Nasturyen Huneyn İbni İshak ile Ebu-Beşer Mata’nın uyarlamalarını boşuna karşılaştırmıştı” (s. 40) cümlelerinden de anlaşılmaktadır bu. Çözümler üretebilmek için çeşitli kaynaklarda araştırma yapsa da (araştırma edinci), “İslam dünyasında [...] ne anlama gelebileceklerini tek kişi bile kestirememişti[r]” cümlesi de yine söz konusu iki kavramı, –öyküde içinde geçtiğine işaret edilen– Retorik ve Poetika metinlerinin yer aldığı kültürel bağlamda çözümleyemediğini hissettirmektedir. Oysa İ.Ö. 5. yy.da dünyanın bir başka yerinde değil, pek çok alanda bir paradigma değişiminin yaşandığı Antik Yunan’da ortaya çıkan tragedya ve komedyayı dönemin felsefî, sanatsal ve kültürel dokusundan ayrı düşünmek ve anlamak mümkün değildir. Bu durumda İbn Rüşd’ün metinle diyalog kurmak konusunda engelle karşılaştığını söyleyebiliriz (metin edinci). Bunun sonucu olarak kavramları aktarma aşamasında (aktarım edinci), okuru kavramları anlamak üzere kaynak kültüre

yaklaşmaya zorlamak yerine, kavramları okura yaklaştırma stratejisini benimsemiş, kendinden öncekiler gibi “uyarlama” yoluna gitmiştir.

İbn Rüşd’ün stratejisi, çeşitli bakış açılarıyla ele alındığında, doğru olduğu kadar yanlış, yeterli olduğu kadar yetersiz olarak veya başka kıstaslarla farklı şekillerde değerlendirilebilir. Ancak yaşadığı deneyim aynı anda kültür edinci, metin edinci ve araştırma edincinin bir arada devreye girmediği bir durumda çözüm yollarının nasıl tıkanabildiğini göstermektedir diyebiliriz. Bu nedenle çeviribilim bölümlerinin müfredatlarında yer alan kültür odaklı dersler tam da bu üç edinci bir arada kullanma becerisini destekleyecek bir kazanımı hedeflemelidir. Aşağıda yer alan Shirley Jackson’ın Piyango adlı öyküsü de, söz konusu beceriyi sorunsallaştırmak ve kültür edincini geliştirmeyi hedefleyen derslerde böyle bir kazanımı destekleyecek ne tür uygulamalar yapılabilir sorusuna yanıtlar aramak amacıyla, Okan Üniversitesi Çeviribilim Bölümü öğrencileri ile sınıf içinde gerçekleştirilen bir uygulamada kullanılmıştır.

4. Shirley Jackson’ın “Piyango [The Lottery]” Başlıklı Öyküsünün Ders Bağlamında Çözümlemesi

Okan Üniversitesi Çeviribilim lisans programında 3. yarıyılıda yer alan Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi dersini alan öğrencilerle yapılan ve aslında bir çeviri amaçlı metin çözümlemesi olan bu uygulamanın amacı, şu sorulara yanıt aramaktır: Öğrenciler metni çözümlemek için var olan kültürel birikimlerinden ve 1. sınıfta güz ve bahar olmak üzere 2 dönem aldıkları Uygurluk Tarihi dersinden ne kadar faydalanabiliyorlar? Konuyla ilgili olabilecek bilgileri ayırt edebiliyorlar mı? Bilmedikleri konular için araştırma edincini devreye sokup bilgiye nereden ulaşabileceklerini keşfedebiliyorlar mı? Edindikleri bilgileri, yukarıda değinildiği gibi bir “canlı bilgi”ye dönüştürebiliyorlar mı? Bu sorulara yanıt ararken veri toplama yöntemi olarak gözlem, sınav ve öğrenci geri bildirimlerine başvurulmuştur. Bu gözlem ve geri bildirimler yoluyla edinilen sonuçlar üzerinden, kültür edincini geliştirmeyi hedefleyen derslerin metodolojisine yönelik çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır.

Söz konusunu uygulamada öğrencilere Shirley Jackson’ın “Piyango [The Lottery]” adlı öyküsü verilmiş ve kendilerinden dersin vize sınavı için metni çeviri amaçlı çözümlemeye yönelik bir ön araştırma yapmaları

istenmiştir. Ancak hangi kaynaklara başvurabilecekleri konusunda önceden herhangi bir yönlendirme yapılmamıştır. Vize sınavında da bu araştırmalarından faydalanarak metni çözümlmeleri ve kendilerinden istenen bir kısmı çevirmeleri, ardından da çeviri kararlarını bu çözümlmeden hareketle gerekçelendirmeleri beklenmiştir.

Shirley Jackson'ın 1948 yılında New Yorker dergisinde yayımlanan bu öyküsü, New England'ın küçük bir kasabasında her yıl yaz başında düzenlenen bir piyango çekilişini anlatır.

Hikâyeden bu çekiliş töreninin her yıl yaz başında tekrarlandığı anlaşılmakta, kasabalıların bazılarının çekilişi heyecanla beklediği, bazılarının ise aksine temkinli olduğu hissedilmektedir. Çekiliş töreni için köy meydanında bir taş yığını oluşturulur. Başlangıçta bu taş yığınının hangi amaçla oluşturulduğunu anlamasak da, öyküdeki retorik ve kullanılan dil, okurda bunun sıradan bir çekiliş olmayacağına dair rahatsız edici bir his uyanmasına yol açar. Piyangoyu yöneten Bay Summers siyah bir tahta kutuyla meydanın ortasına gelir. Eskiden beri kullanılan asıl kutu zamanla yıprandığı için, onun hâlâ sağlam kalan parçalarından oluşturulmuş bir kutudur bu. Dolayısıyla piyango geleneği başladığından beri kullanılan kutu hiç değişmemiş sayılabilir. Postacı Bay Graves üç ayaklı bir tabureyi getirip meydanın ortasına koyar. Summers elindeki siyah kutuyu tabureye yerleştirir ve içindeki, üzerinde isimlerin yazılı olduğu kâğıtları karıştırır. Piyangonun Tessie Hutchinson'a çıkmasının ardından öykünün anlatı çizgisinde bir baht dönüşü yaşanır ve bizler piyangonun asıl düzenleniş sebebini öğreniriz: Her yıl düzenlenen bu çekilişle, piyangonun vurduğu kişi diğer kasabalılar tarafından taşlanarak öldürülmektedir. Kasabadakiler piyangonun gereklerini bir an önce yerine getirip işlerine geri dönmeyi istemektedir.

Burada söz konusu olan, bir kurban etme ritüelidir. Öykünün çözümlenmesinde böyle bir çekiliş anlamlandırabilmek için tam da bu kurban etme ritüelinin kültürel kaynaklarını bilmek gerekir. Arkaik toplumlarda bu tür ritüellerin doğaüstü güçleri memnun etmek, günah çıkarmak, bereketli bir yıl geçirmek vb. nedenlerle yapıldığı bilinir. Ancak dönemi tam olarak belli değilse de, öykü arkaik zamanlardan bir toplumda değil, modern Batı toplumlarından birinde geçmektedir. Dolayısıyla burada, eski zamanlardan kalma bir ritüelin çağdaş, modern ve aynı zamanda da geleneklerine bağlı bir kasaba halkı tarafından hâlâ sürdürülmesi konu edilmektedir (Bkz. Cebeci, 2004: 57). Ancak bu gelenek nihayetinde bir insa-

nın taşlanarak öldürülmesiyle sonuçlandığından, yazarın belli bir eleştirel tutumu ortaya koymak istediği bellidir. Bütün kurmaca metinlerde olduğu bu metin de elbette farklı açılardan okunabilir ve yorumlanabilir. İnternette hızlıca bir araştırma yapıldığında, bu metne ilişkin çözümler genel olarak şu cümleyle özetleyebileceğimiz bir odakta toplanmaktadır: Uygur bir Batılı toplum örneği olan bu kasaba ve halkı, arkaik köklerinden kalma bir cinayet işleme eylemini gelenek olduğu gerekçesiyle sürdürmekte ve bunu yapmakla aslında kötülüğü sıradanlaştırmaktadır. Piyangonun rastlama ihtimalinin yarattığı tekinsizlik ise, modern toplum bireylerine yabancı olmayan bir duygudur. Hal böyleyken metni çözümlmek isteyen bir profesyonel okurun modern Batı toplumlarının kurucu öğelerine, bunların ardında yatan arkaik unsurlara ve söz konusu unsurların çağdaş toplumlardaki işlevlerine dair bilgi sahibi olması, metne yakın okuma tekniğiyle yaklaşabilmesi için gerekli olacaktır. Buna ek olarak bu semantik düzlem, öykünün sembolik düzlemine de yansımıştır. Aynı gereklilik diğerlerinin yanı sıra siyah kutu, üç ayaklı tabure, taşlayarak öldürme, ayrıca Summers ve Graves gibi isimleri içeren sembolik düzlemin anlamlandırılabilmesi için de geçerlidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, vize sınavı öncesinde konuyu araştırması istenen öğrencilerden sınavda bu metnin çeviri amaçlı metin çözümlemesi yapmaları istenmiştir. Sınav kâğıtları incelendiğinde neredeyse hepsinin araştırmalarında internette faydalandığı, başka herhangi bir başvuru kaynağı kullanmadıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla daha önce internette hızlıca bir araştırma yapıldığında karşımıza çıktığını belirttiğimiz “Uygur bir Batılı toplum örneği olan bu kasaba ve halkı, arkaik köklerinden kalma bir cinayet işleme eylemini gelenek olduğu gerekçesiyle sürdürmekte ve bunu yapmakla aslında kötülüğü sıradanlaştırmaktadır” saptamasına öğrencilerin ulaşım ulaşamaması, araştırma edinçlerini değerlendirmek açısından belirleyici olabilir.

Önceden araştırma yapabilecekleri söylenmesine rağmen vize sınavında öğrencilerin çoğu, metin çözümlemesine ilişkin bulgular yerine metnin özetini vermiştir. Bunun, ya sınava hazırlık olarak hiç araştırma yapmadıklarını ya da araştırma ve kültür edincinden faydalanamadıklarını gösterdiğini söyleyebiliriz. Küçük bir kısmı kasabalıların geleneklerine bağlı bir topluluk olmasına işaret etmiştir. Ancak çekilişin çok uzun bir zamandan beri yapılıyor olması ve her zaman aynı eski kutunun kullanılması gibi unsurları gerekçe gösterdikleri için, metnin içkin özelliklerin-

den hareketle bu sonuca vardıkları, onların da araştırma edincileri ya da kültürel birikimlerinden faydalanmadıkları anlaşılmaktadır. Bu öğrenciler arasında, çekilişte kullanılan kutunun siyah olmasını da ölümle ilişkilendirenler olmuştur ve aslında bu da yukarıda Witte'nin kavramlarıyla ifade ettiğimiz profesyonel/spesifik kültür edinci ile değil gündelik/genel kültür ediciyle yapılan bir ilişkilendirme değildir. Sadece birkaç öğrenci ise, –önceden yaptıkları araştırmadan yola çıkarak– metnin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yazılmış olduğu bilgisinden hareketle buradaki “vahşetin sembolizmine” dikkat çekmiştir. Aralarında metnin konusunu ırkçılıkla bağdaştıranlar olmakla birlikte bunu gerekçelendirmedikleri gözlenmektedir. Toplumların kolektif kimliklerini sürdürülebilmek için arkaik dönemlerden kalma ritüellerin bir araya getirici gücüne ihtiyaç duyduklarını, kurban etme ritüellerinin modern toplumlarda toplumun sürekliliğini sağladığına dair örtük bir inanç olduğunu kendi sözcükleriyle ifade edenler olmuştur. Bu öğrenciler, çözümlemelerinden hareketle, modern ve çağdaş denilen Batılı toplumların örtük bir geleneksellik ve muhafazakârlığı nasıl sürdürdüğüne ve bunun bir sonucu olarak da şiddet ve nefret içeren geleneklerin toplum içinde nasıl sıradanlaşarak belli toplumsal kesimlerin ötekileştirilmesi ve kurban edilmesiyle sonuçlanabildiğine işaret etmiştir. Metnin sembolik düzlemine ilişkin çözümlemelerinde ise üç ayaklı tabureyi Hıristiyanlığın teslis inancıyla, çakıl taşlarını mezarla açıklamış, Summers adının İngilizcede “yaz” sözcüğünü çağrıştırmasını bu türden ritüellerin bereket dualarıyla yaza girerken yapılmasına, “mezar” sözcüğünü çağrıştıran Graves isminin ise hikâyenin devamında işlenecek cinayete işaret ettiğini belirtmişlerdir.

Araştırma süreçleri ve bu süreçte yaşadıkları güçlükler konusunda geri bildirim almak amacıyla öğrencilere sorular sorulduğunda, konuyla ilişkili bilgiye ulaşma açısından pek çoğunun sorun yaşadığı, çünkü metindeki kilit noktalar ile kültürel bilgi arasında ilişki kuramadıkları anlaşılmaktadır. Söz konusu ilişkilendirmeleri yapan az sayıdaki öğrenci ise, ders haricinde de okuma alışkanlığı ve araştırma merakı olan öğrencilerdir. Sınav kâğıtları üzerinde yapılan inceleme de, tek başına metin edinci, araştırma edinci ya da kültür edincinin metin çözümlemesinde yetersiz kaldığını, bu üç beceriyi birlikte kullanabilenlerin metnin derin yapısına daha çok yaklaşabildiğini göstermiştir. Dolayısıyla tek başına kültürel bilginin aktarımı, metin çözümlemesinde kültür edinciden faydalanabilmek açısından yeterli olmamıştır.

Dikkat çeken bir başka unsur ise, metin çözümlemesinde kültürel bilgi

ve kültür edincinden faydalanma becerisinin, öğrencilerin Mütercim-Tercümanlık eğitimi aldıkları dilden bağımsız olmasıdır. Dolayısıyla dil edinci bu bağlamda belirleyici başlıca unsur değildir ya da tek başına belirleyici olabilen bir unsur değildir. Bu da tersinden düşünüldüğünde, yukarıda Witte'nin bu becerinin başka dil çiftlerine de uygulanabileceği görüşünü dolaylı olarak desteklemektedir.

5. Sonuc

Bu çalışmada, çeviribilim bölümlerinde kültür edincini geliştirmeyi hedefleyen derslerin metodolojisine yönelik çıkarımlar yapmak amacıyla Okan Üniversitesi Çeviribilim lisans programında 3. yarıyılıda yer alan Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi dersini alan öğrencilerle yapılmış bir uygulamaya yer verilmiştir. Uygarlık Tarihi dersinde karşılaştıkları kültürel bilgiyi kültür edincine ne kadar dönüştürebildiklerini gözlemlemek amacıyla öğrencilerden dersin vize sınavı için Shirley Jackson'ın Piyango adlı öyküsünü çeviri amaçlı çözümlemeye yönelik bir ön araştırma yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin derste karşılaştıkları kültürel bilgiyi kültür edincine ne kadar dönüştürebildiklerini sorgulamak amacıyla yapılan bu uygulamada veri toplama yöntemi olarak gözlem, sınav ve öğrenci geri bildirimlerine başvurulmuştur.

Bu gözlem ve geri bildirimlerden hareketle, çeviri eğitiminde kültür edincinin diğer edinçlerden münferit ele alınması yerine, derslerde üç edincin bir arada geliştirilebileceği uygulamalar yapılmasının çeviri becerileri açısından daha destekleyici olacağını söyleyebiliriz. Bunu da İnsan Bilimleri kategorisindeki dersleri, bir yandan kültürel bilgiyi aktarmayı ve kültür edinci kazandırmayı hedeflerken aynı zamanda araştırma ve metin edincini de desteklemeye yönelik olacak biçimde şekillendirerek yapabiliriz. Ancak yukarıda da değinildiği gibi, kaynak ve erek kültür bağlamlarında bir kültürel birikimin zaten var olduğunu varsayarak hareket edemediğimiz için, bu derslerde önce temel bilgilerin aktarılması ya da bu bilgilere ulaşmayı sağlayacak bir araştırma edincinin kazandırılması gerekmektedir. Buna yönelik olarak, İnsan Bilimleri dersinde tarihsel bilgiler aktarılırken sanat tarihi, dinler tarihi, edebiyat tarihi, düşünce tarihi vd. alanlar arasında paralellikler kurularak konuların aktarılmasının çok yönlü düşünme becerisine katkıda bulunduğu fark edilmektedir. Aynı şekilde öğrencilerin kendi kültürü ile yabancı bir kültürü

ilişkilendirebilmesi, ama bunu empati kurarak yapmayı önemsemesi ötekileştirmeyen, kültürlerarası algıda bir hiyerarşi oluşmasına izin vermeyen bir eleştirel düşünce geliştirmesini destekleyebilir. Bu sayede “çok yönlü düşünme becerisi” Veysel Atayman’ın ifadesiyle bilginin “canlı bilgiye” dönüşmesini de sağlayabilir, böylece kültür birikimini ve bu bilgiyi kullanma becerisini aynı anda kazandırma amacının gerçekleştirilmesini kolaylaştırabilir.

Ne var ki bu şekilde yapılan derslerde de öğrencilerin konuların anlatılması ve sınıfta tartışılması sırasında, arzulanan çok yönlü düşünme becerisini görece kullanabilseler bile, kendi başlarına bir araştırma yapmaları ve kültür edincinden faydalanarak bir metin üzerinde çalışmalarını gerektiğinde, bunu yapmakta zorlandıkları gözlemlenmektedir. Bu da kültürel bilginin kültür edincine dönüşebilmesi, başka bir deyişle bu bilginin somut çeviri işlerinde kullanılabilir hale gelmesi için daha çok uygulama, daha çok metin çözümlemesi yapma ihtiyacının olduğu fikrini doğrulamaktadır.

Çeviri amaçlı metin çözümlemesi derslerinden önce, İnsan Bilimleri kategorisindeki derslerde arada herhangi bir dil bariyeri olmadan, kültürel bilgidan faydalanarak metin çözümlemesi alıştırmaları yapmak, çeviri amaçlı metin çözümlemesi uygulamalarını da destekleyebilir gibi görünmektedir. Bunun için 1. yarıyıldan temel tarihsel bilgilerin yine çok yönlü düşünme becerisi geliştirmeye katkıda bulunacak şekilde aktarılması ve tartışılmasının ardından, 2. yarıyıldan, 1. yarıyıldan anlatılmış bu dönemlerin kanonik metin ve eserlerinden örnekler üzerinden tarihsel bağlamla ilişkilendirilerek metin çözümlemesi yapılabilir. Burada edebiyatta yakın okuma tekniklerinden, edebiyat bilimden, sosyal bilimlerin metinlerinde kültür çalışmalarındaki yeni metodolojilerden ve kavram tarihinden destek alınabilir.

Nitekim aynı bölümde yapılmış olan böyle bir uygulamanın ardından, öğrencilerin derste verdikleri geribildirimlerden, 1. yarıyıldan karşılaştıkları, ama kullanmadıkları ve dolayısıyla içselleştiremedikleri için unuttukları bilgileri de tekrarlama, bu bilgilerin somut metinlere nasıl nüfuz ettiğini görme imkânı bulabildikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle böyle bir çalışmanın, Atayman’ın ifadesiyle bilginin öğrencinin gözünde “canlı bilgi”ye dönüşmesini sağlayabilecek bir uygulama olduğu fark

edilmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, Rahman / Gündoğdu, Mehmet (2010) ‘Akademik Çeviri Eğitiminin Temel İlkeleri Üzerine Düşünceler: Uygulanan Ders İzlençeleri Bağlamında Hedefler ve Beklentiler’, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Haziran 2010, ss. 79-93.

Albir, Amparo Hurtado / Oslils-Soler, Christian (2016) ‘Procedures for assessing the acquisition of cultural competence in translator training’, *The Interpreter and Translator Trainer*, Cilt 10, Sayı 3, ss. 318-342.

Amman, Margret (2008) *Akademik Çeviri Eğitime Giriş*, çev. E. Deniz Ekeman, Multilingual Yayınları, İstanbul.

Atayman, Veysel (1997) ‘Kültür Politikalı Açısından Çeviri Eğitimi ya da Çeviri Eğitiminde Kültürel Birikim Sorunu’, *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?*, Yay. Haz. Turgay Kurultay, İlknur Birkandan, İstanbul: Sel Yayıncılık, ss. 13-22.

Cebeci, Oğuz (2004) *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Cosma, Michaela (2012) ‘Perceptions of Cultural Competence: The Trainees’ Perspective’, *Professional Communication and Translation Studies*, 5 (1-2) / 2012, ss. 67- 74.

Eruz-Esen, Sakine (2008) *Akademik Çeviri Eğitimi – Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*. İstanbul: Multilingual.

Eser, Oktay (2013) *Çeviri Eğitiminde Edinç Kavramının Değerlendirilmesi*, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşe Nihal Akbulut, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Doktora Programı, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Fenyö, Sarolta Simigné (2005) ‘The Translator’s Cultural Competence’, *European Integration Studies*, Miskolc, Cilt 4, Sayı 2, ss. 61-72.

Kurultay, Turgay (1997) ‘Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz? Çeviri Eğitiminde Temel İlkeler Belirlemeye Yönelik Bir Deneme’, *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?*, Yay. Haz. Turgay Kurultay, İlknur

Birkandan, İstanbul: Sel Yayıncılık, ss. 23-30.

Neubert, Albrecht (2000) 'Competence in Language, in Languages, and in Translation', *Developing Translation Competence*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, ss. 3-17.

PICT (Promoting Intercultural Competence in Translators), <http://www.pictlp.eu/en>. 25.10.2017.

Püsküllüoğlu, Ali (2008) *Türkçe Sözlük*. 7. bs. İstanbul: Can Yayınları.

Schaeffner, Christina (2000b) 'Running before Walking? Designing a Translation Programme at Undergraduate Level', *Developing Translation Competence*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Schaeffner, Christina / Adab, Beverly (2000a) 'Developing Translation Competence: Introduction', *Developing Translation Competence*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Tanyeri, Çağlar (2003) *Bir Edebiyat Metni Olarak Peter Weiss'in 'Direnişin Estetiği' Adlı Romanında Anlama ve Aktarma Süreçleri*, Tez Danışmanı Prof. Dr. Ali Turgay Kurultay, İstanbul, Mayıs 2003.

Tomozieu, Daniel / Koskinen, Kaisa / D'Arcangelo, Adele (2016) 'Teaching intercultural competence in translator training', *The Interpreter and Translator Trainer*, Cilt 10, Sayı 3, ss. 251-267.

Tomozieu, Daniel / Minna Kumpulainen (2016) 'Operationalising intercultural competence for translation pedagogy', *The Interpreter and Translator Trainer*, Cilt 10, Sayı 3, ss. 268-284.

Witte, Heidrun (2000) *Die Kulturkompetenz des Translators: Begriffliche Grundlegung und Didaktisierung*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.

BOOK REVIEW

Nefise KAHRAMAN*

Translating Women: Different Voices and New Horizons

Edited by Luise von Flotow and Farzaneh Farahzad

New York: Taylor and Francis, 2016, 236 pp.

By echoing Jonathan Culler's remarks on "reading as woman," Paul H. Fry discusses in *Theory of Literature* "how 'reading as a woman,' or reading as an African American, or reading in any other 'subject position' *transforms everything* (italics mine, 259). In line with Fry's train of thought, the recently published *Translating Women: Different Voices and New Horizons*, edited by Luise von Flotow and Farzaneh Farahzad, commits to identity politics as part of its critical approach while shifting focus from reading to translating. The volume addresses the implications of "translating as a woman" and the experiences of women translators in a series of linguistically and culturally diverse articles. It is published as a sequel to *Translating Women* (2011). In the Introduction, the editors explain the motivation behind putting together a second volume as to shake up Anglo-American and European perspectives that have dominated Translation Studies for far too long. The editors define its agenda as "transnational, and feminist, deliberately reaching beyond European and Anglo-American narratives on womanhood and translation" (p.1). The geopolitical inclusivity of this volume is what differentiates it from the previous one.

The editors single out two primary questions that are explored in the volume. The first question is how women's experiences and ideas are translated across cultures. The second one focuses on contextual influences such as religion, culture and commerce, and how they come into play in the production of those translations. In light of these larger questions, compelling research from countries such as Turkey, Iran, Morocco, and Japan explore complementary yet distinct aspects of the ways in which local issues transpire in a specific time and place. In the Introduction, the editors

---

* PhD Candidate, University of Toronto, Centre for Comparative Literature.

respond to the claim that the feminist approach is essentialist by reminding us of the deep-rooted binary of women and men which is sustained by legal and civil systems. The articles in the volume convincingly disavow this criticism by presenting cases that prove how a woman perspective *transforms everything*. Below some stand out articles will be highlighted.

“Women Translators in Contemporary Iran” is the first article in the volume and written by one of the editors, Farzaneh Farahzad. Focusing on the contemporary history of women translators in Iran, “which seems to have both preceded and facilitated their late work as writers” (p.8), Farahzad traces women translators’ presence back to the late Qajar period, spanning from mid 19th century to the early 1900s. Drawing on a range of documents that reveal the nature and variety of themes as well as the quality of published translations, Farahzad demonstrates the growing social presence of women in the translation market over the course of more than a century of recent history in Iran. She discovers that the increase in women’s literacy rate gradually led to a change in their translational preferences. Packed with historical information and insightful analyses, Farahzad’s article guides us in understanding how translation contributes to the increase of women’s visibility in society.

Rim Hassen’s “Negotiating Western and Muslim Feminine Identities through Translation: Western Female Converts Translating the Quran,” focuses on the translation of the Quran into English by Western female converts and discusses how their acquired Muslim identity is reflected in their translation strategies including linguistic choices and the way they interpret certain gender-related verses. By paying close attention to the strategies adopted by the translators in paratextual realms such as prefaces, Hassen observes that the country of residence of a woman translator has a considerable impact on her translational preferences. Hassen draws attention to Umm Muhammad, one of the converts who lives in Saudi Arabia and who displays a traditionalist and conservative stance in her translation choices. For instance, she uses plural in the preface to her translation, which erases her female identity and renders the gender of the translator ambiguous. The other converts living in the States, Camille Adams Helminski and Laleh Bakhtiar, opt for a gender-egalitarian interpretation of the sacred text. They emphasize their position as women translators and bring out the aspect of gender equality in Islam. Close to the end of the article, right

after mentioning Helminski and Bahtiyari's innovative techniques which attempt to dismantle the patriarchal language and to challenge the conservative Islamic discourse, Hassen writes, "given the powerful influence exerted by the Orientalist discourse [which often depicts Muslim women as veiled and submissive], Helminski's and Bakhtiyari's visibility could have the negative effect of "exoticizing" their position as women translators of the Quran." (p.52) This is a new string of thought that is brought up late in the article and one that remains unexamined. It would have been interesting to see where Hassen takes this argument.

Emek Ergun's "Translational Beginnings and Origin/izing Stories: (Re) Writing the History of the Contemporary Feminist Movement in Turkey" looks at the history of the Women's Circle, a feminist translation collective established in 1983 and deemed a keystone in the emergence of Turkey's contemporary feminist politics. In its attempt to build "a local feminist language, discourse and consciousness," Women's Circle largely relied on translation in its activities. However, Ergun observes that translation is represented as "uncreative copy" to secure the originality –hence the identity- of the Turkish feminist movement in a recently released documentary titled *İsyan-ı Nisvan* (Women's Rebellion) which looks at the history of contemporary women's movement in Turkey. Ergun takes issue with the disparaging perception that paints translations produced by the Women's Circle as an impediment to the construction of a locally defined and practiced feminist movement. Ergun reminds us that through the translation of certain terms such as *cinsel taciz* (sexual harassment), women find a feminist language to express their experiences of gender oppression. Her argument echoes Rebecca Solnit's assertion in *Men Explain Things to Me*: "If you lack words for a phenomenon, an emotion, a situation, you can't talk about it, which means that you can't come together to address it, let alone change it. Vernacular phrases (...) have helped us to describe but also to reshape our world. This may be particularly true of feminism, a movement focused on giving voice to the voiceless and power to the powerless" (p.129). Ergun raises the question "if feminist language is indeed such a vital component of feminist politics how can translation not be?" (p.65) at the end of her article to call for reconsideration of translation's role in the initiatives taken to incite feminist consciousness. Another article on the theme of applying feminism in translation is Hiroko Furakawa's "De-Feminizing Translation: To Make Women Visible in Japanese Translation."

Furakawa looks at the western feminist paradigm of “making women’s voices heard,” and observes that, once translated, this paradigm morphs into an over-feminizing convention manifested as highly ornamented language in Japanese literature. As such, it reinforces rather than challenges gendered linguistic norms.

Focusing on the translation of women writers, Marilyn Booth’s article examines the strategies that western publishers adopt in appropriating foreign texts in accordance with marketing trends. Booth’s article “Three’s a Crowd: The Translator-Author-Publisher and the Engineering of Girls of Riyadh for an Anglophone Readership” highlights the calculated encroachment of the publisher and the author into the inner workings of the translated text. Speaking of her personal experience as the translator of Rajaa Alsanea’s *Girls of Riyadh*, Booth urges us to reevaluate our understanding of a published text as “disinterested aesthetic creation,” and goes on to emphasize the role of the publisher in creating a certain public image for the author. She reacts to how the translator is sidelined and discredited in the name of promoting the author as an authentic ethnographic subject. Arianne Des Rochers’ article “The Travels of a Cuban Feminist Discourse: Ena Lucia Portela’s Transgressive Writing Strategies in Translation,” another article in the volume that focuses on the translation of women writers, dwells on the question of *translating* feminist meaning. Examining the English and French translations of work by the contemporary Cuban writer Ena Lucia Portela as a case in point, Des Rochers observes that Portela’s transgressive style and discourse of resistance are supplanted by the target culture’s literary conventions. Des Rochers concludes that the translation of feminist texts of resistance and their circulation abroad do not suffice if the translation fails to engage feminist theory. Commercial literary translation that is rendered palatable for a Western readership erases differences rather than celebrates it.

Claudia Lucotti and Maria Antonieta Rosas, in their article “Meridiano 105: An E-Anthology of Women Poets in Mexican and Canadian Indigenous Languages,” reflect on the communicative powers of translation. A multilingual poetry anthology published online, Meridiano 105 aims to disseminate indigenous women’s poetry. By benefiting from the design flexibility of web publishing, the anthology reclaims the front seat for peripheral (indigenous) languages which is often occupied by central

(European) languages. As such, it manages to get around the confines of traditional publishing, which tends to create hierarchical (i.e. unequal) linguistic relations by declaring a book a “translation” or a “bilingual edition.”

As demonstrated by the articles that have been touched upon in this review, *Translating Women: Different Voices and New Horizons* covers a plethora of issues ranging from political questions that always impinge on translation to the influence of western feminisms on other cultures through translation. It is important to note that the volume draws a large portion of its argumentative strength from the intersectional approach it embraces. Occupying the heart of feminism over the last few decades, intersectionality accentuates the ways in which one woman’s experience is attuned by her race, ethnicity, disability status and such. Instead of bringing forth one single narrative of women’s experience, intersectional feminism propels us to pay attention to the diversity of women’s experience. As it becomes clear in the articles, a woman translator’s/writer’s status within demographic categories such as her social class, geopolitical location, political and ideological engagement, and religious affiliation play a considerable role in how she translates/is translated. Overall, the volume increases the awareness on differences and diversity among women translators/writers across and within the same borders. It encourages us to reconsider the value as well as the transformative potential of translation from a woman’s perspective. Today, a feminist ethics of translation deserves to be of utmost priority for a more egalitarian world and this volume is an exemplary contribution towards this goal.

WORKS CITED

Flotow, Luise von and Farzaneh Farahzad, eds. *Translating Women: Different Voices and New Horizons*. New York: Taylor and Francis, 2016.

Fry, Paul H. *Theory of Literature*. New Haven: Yale UP, 2012.

Solnit, Rebecca. *Men Explain Things to Me*. Chicago: Haymarket Books, 2014.

KİTAP TANITIMI

Nefise KAHRAMAN*

Translating Women: Different Voices and New Horizons

Edited by Luise von Flotow and Farzaneh Farahzad

New York: Taylor and Francis, 2016, 236 pp.

Paul H. Fry, *Theory of Literature* (Edebiyat Teorisi) adlı kitabında Jonathan Culler'ın "kadın olarak okumak" adlı görüşlerine atıfta bulunarak sadece bir kadın olarak değil, Afrika kökenli Amerikalı ya da herhangi bir özne konumunda okumanın *her şeyi değiştirdiğini* söyler. (italik bana ait, 259). Luise von Flotow ve Farzaneh Farahzad'ın editörlüğünü üstlendiği, 2016 Ekim'inde okurla buluşan *Translating Women: Different Voices and New Horizons*, Fry'ın görüşüne paralel bir şekilde eleştirel yaklaşımını kimlik politikalarının şekillendirdiği makalelerden mürekkep bir derleme. Yalnız bu derlemede okuma değil çeviri edimi odak noktası. 2011 yılında yayımlanmış *Translating Women* derlemesinin devamı olarak düşünülmüş bu derleme farklı dillerde ve kültürlerde "bir kadın olarak çevirmek" konusunun yanı sıra kadın çevirmenlerin deneyimlerine de odaklanılıyor. Kitabın giriş kısmında editörler *Translating Women* derlemesinin devamı niteliğindeki bu derlemeyi hazırlamalarının ardında yatan sebep olarak Çeviribilim'i uzun süredir boyunduruğu altında tutan Anglo-Amerikan ve Avrupa menşeli bakış açılarını öne sürüyor; "ulusal sınırları aşan, feminist bir yaklaşımı benimsemiş ve bilinçli bir şekilde kadınlık ve çeviri konularında Avrupa ve Anglo-Amerikan kökenli söylemlerin ötesine geçebilmeyi" hedefliyor.

Editörler bu derlemede iki ana soruya cevap aradıklarını söylüyor. Bu sorulardan ilki kadınların tecrübelerinin ve fikirlerinin farklı kültürlerle nasıl çevrildiği ile ilgiliyken ikincisi din, yerel kültürler, ticaret gibi konuların çeviri üretimi esnasında ne tür roller oynadığını ele alıyor. Derlemedeki makaleler Türkiye, İran, Fas ve Japonya gibi ülkelerdeki yerel meseleleri bu sorular çerçevesinde mercek altına alıyor. Giriş bölümünde editörler bir önceki derlemeye yöneltilen, makaleleri özcü olmakla itham eden eleştiri-

* Doktora Öğrencisi, Toronto Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Merkezi.

lere de yanıt veriyor ve kadın-erkek ayrımcılığının hukuk sistemindeki ve kamudaki kök salmış halini hatırlatarak kadını merkeze alan bir yaklaşımın özcülükle suçlanamayacağını söylüyorlar. Makalelerin hemen hemen hepsi kadın bakış açısının her şeyi değiştirebilme kapasitesini gözler önüne seriyor. Aşağıda öne çıkan makalelerden bazılarına değineceğim.

Derlemenin ilk makalesi editörlerden biri olan Farzaneh Farahzad tarafından yazılmış. ‘‘Women translators in Contemporary Iran’’ adlı makalede Farahzad, İran’daki kadın çevirmenlerin tarihine odaklanıyor ve çevirmenliğin kadınların yazarlık kariyerlerine başlamadan önceki uğraşlarının başında geldiğini, hatta yazarlığa geçiş süreçlerinde etkin bir rol oynadığını savunuyor. 1794-1925 arası günümüz Gürcistan’ını ve Kafkasları da içine alan geniş bir coğrafyada hüküm sürmüş Kaçar Hanedanlığı’ndan başlayarak 1900’lerin başına dek tarihi belgelerde kadın çevirmenlerin izini sürüyor. Çevrilen eserlerin temalarına ve ne tür eserler olduklarına dikkat çekerek bir asırlık tarih dilimi içerisinde kadın çevirmenlerin toplumsal alandaki ve çeviri pazarındaki görünürlüklerindeki artışı gözler önüne seriyor. Araştırmaları esnasında kadınların eğitim oranlarındaki artışın çevirmek için seçtikleri eserlerin türlerindeki değişimle doğru orantılı olduğu ortaya çıkıyor. Tarihi konular hakkında bilgilendirici bir yönü de bulunan bu makale aracılığıyla, Farahzad’ın derinlikli analizlerinin de katkısıyla, İran toplumu özelinde çevirinin kadınların toplumsal görünürlüğünü arttırmadaki payına tanıklık ediyoruz.

Rim Hassen’in ‘‘Negotiating Western and Muslim Feminine Identities through Translation: Western Female Converts Translating the Quran,’’ adlı makalesi din değiştirip Müslüman olmuş Batılı kadınların İngilizce Kuran çevirilerine odaklanarak sonradan edindikleri Müslüman kimliklerinin çeviride izledikleri yöntemler üzerinde ne tür etkileri olduğu sorusuna cevap arıyor. Makalesinde Hassen, özellikle bu çevirmen kadınların kelime seçimlerine ve toplumsal cinsiyet ile ilgili ayetleri nasıl çevirdiklerine dikkat çekiyor. Kuran çevirilerine eklenen önsözlere odaklanarak kadın çevirmenlerin yaşadıkları ülkelerin çeviri esnasında yaptıkları seçimler üzerindeki etkisini açığa çıkarıyor. Örneğin Suudi Arabistan’ta yaşayan Umm Muhammad adlı çevirmenin daha muhafazakar ve yaşadığı ülkenin geleneklerine ve inançlarına ters düşmeyecek seçimlerde bulunduğunu gösteriyor. Umm Muhammad Kuran çevirisine eklediği önsözde kadın kimliğini bastırarak ve çevirmenin cinsiyetini muğlaklaştırarak çoğul kişi zamiri (İngilizce’de ‘‘we’’) kullanmayı tercih etmiştir. Amerika’da yaşa-

yan, din değiştirip Müslüman olmuş Camille Adams Helminski ve Laleh Bakhtiar ise toplumsal cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduran bir kutsal kitap tefsiri sunuyorlar. Bu iki kadın çevirmen kadınlık konumlarını gizleme gereği duymadan, İslam'ın toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapan yönünü daha belirgin kılıyorlar. Hassen makalesini bitirmeye yakın, Helminski ve Bahtiarı'nın ataerkil dili yıkmaya yönelik ve tutucu İslami söyleme muhalefet eden yenilikçi çeviri seçimlerinden bahsettikten sonra şöyle diyor: "Müslüman kadınları örtülü ve kolayca boyunduruk altına giren kadınlar olarak temsil etmeye meraklı Şarkiyatçı söylemin gücü göz önüne alındığında Helminski ve Bahtiarı'nın kadın olarak görünürlükleri Kuran'ın kadın çevirmenleri olma konumlarının "egzotikleştirilmesi" gibi olumsuz bir etki yaratabilir" (s.52). Hassen, makalesinin sonunda paylaştığı bu görüşüne değinmekle yetinse de okurunu bu konuda düşünmeye sevk ediyor.

Emek Ergun, "Translational Beginnings and Origin/izing Stories: (Re) Writing the History of the Contemporary Feminist Movement in Turkey" adlı makalesinde 1983 yılında kurulmuş ve Türkiye'deki güncel feminist politikaların ortaya çıkışında mihenk taşı kabul edilen feminist çeviri topluluğu Kadın Çevresi'nin tarihine bakıyor. Kadın Çevresi "yerel feminist bir dil, söylem ve bilinç yaratma" girişimlerinde büyük ölçüde çeviriye yaslanmış. Buna rağmen, yakın zamanda çekilmiş İsyân-ı Nisvan adlı, Türkiye'deki feminist hareketin tarihine odaklanan belgeselde çevirinin "yaratıcılıktan yoksun bir kopya"ymış gibi ele alınışı Ergun'un gözünden kaçmamış. Belgeselde çevirinin yerel bir feminist hareketin yeşermesinde engelmış gibi temsil edilişi Ergun'un bu makaleyi yazmasına vesile olmuş denilebilir. Ergun, *cinsel taciz* ("sexual harassment" kelimesinden çeviridir), gibi kelimelerin Türkçe'ye çeviri yoluyla aktarıldığını hatırlatarak kadınların tecrübe ettiği baskıları ve ayrımcılığı ifade etmede kullanılan feminist dilin oluşumunda çevirinin önemine vurgu yapıyor. Ergun'un bu konudaki düşünceleri Rebecca Solnit'in *Men Explain Things to Me* (Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar) kitabındaki sözlerinde yankısını buluyor: "Bir olayı, duyguyu ya da durumu ifade edecek kelimeleriniz yoksa, değiştirmek şöyle dursun bir araya gelip dile getiremezsiniz bile. Konuşma diline has tabirler hem belli durumları, duygu ve olayları tanımlamamıza hem de dünyamızı şekillendirmemize yardımcı olur. Bu özellikle feminizm için oldukça yerinde bir tespit çünkü feminizm her şeyden önce sessize ses, güçsüze güç olmayı hedef edinmiş bir harekettir" (s. 129). Ergun şu sorusuyla, feminist bilinci yükseltmek gayesindeki girişimlerde çevirinin

önemi konusunda bizi düşünmeye davet ediyor: “Eğer feminist bir dil feminist politikaların olmazsa olmazıysa çeviri nasıl olur da bu durumun dışında tutulabilir?” (s.65). Derlemede, feminist hareket ve çeviri arasındaki dinamiğe odaklanan diğer bir makale Hiroko Furakawa’ya ait. “De-feminizing Translation: To Make Women Visible in Japanese Translation” adlı makalesinde Furakawa “kadınların seslerinin duyurulması”nı hedefleyen Batı kökenli feminist yaklaşımın Japonca’ya çevrilip uygulamaya sokulduğunda abartılı derecede feminen bir şekilde yorumlandığına ve bunun da çeviride fazlaca süslü bir dil olarak açığa çıktığını gözlemliyor. Bu şekilde Batı kökenli bu yaklaşım hakim toplumsal cinsiyet normlarıyla örülmüş dilsel kurallara karşı çıkmak yerine bu kuralları pekiştiriyor.

Kadın yazarların çevrilmiş eserlerine odaklanan Marilyn Booth’un makalesi Batılı yayıncıların pazar eğilimlerine göre yabancı metinleri şekillendirirken izledikleri stratejilere odaklanıyor. “Three’s a Crowd: The Translator-Author-Publisher and the Engineering of Girls of Riyadh for an Anglophone Readership” adlı makalesinde yayıncı ve yazarın iş birliği yapıp çevirmeni öteleyerek çeviri üzerinde ne tür değişiklikler yaptıklarını kendi tecrübelerine dayanarak aktarıyor. Booth, Rajaa Alsanea’nın *Girls of Riyadh* adlı romanının çevirmeni. Booth kendi tecrübesinden örnekler vererek çeviri metnini “çıkarcı ilişkilerinden azade estetik bir yaratı” olarak düşünmekten vazgeçmemizi salık veriyor. Çeviri metin çoğu kez yayıncının yazarına uygun gördüğü kamusal imajın yaratılışına feda ediliyor. Kısacası Booth’un makalesi, yazarın yayıncısı tarafından otantik, kavim ya da ırk bilgisiyle kodlanmış bir özne olarak pazarlanması esnasında çevirmenin kenara itilişine haklı bir başkaldırı olarak okunabilir. Derlemede kadın yazarların çeviri eserlerine odaklanan diğer makale Arianne Des Rochers’a ait. “The Travels of a Cuban Feminist Discourse: Ena Lucia Portela’s Transgressive Writing Strategies in Translation,” adlı makalesinde Des Rochers feminist anlatının çevirisi konusuna odaklanıyor. Güncel Küba edebiyatının kadın yazarlarından Ena Lucia Portela’nın eserlerine odaklanan Des Rochers, Portela’nın toplumsal cinsiyet kurallarına başkaldıran üslubunun çevrildiği dillerde odak kültürün edebi geleneklerince yok sayıldığını gözlemler. Çevirinin feminist teoriyle hemhal olmadığı durumlarda ataerkil dil ve yapılarla direnen feminist metinlerin kendi ülke ve dil sınırlarının dışına çıkmasının tek başına yeterli olmayacağına dikkat çekerek makalesini sonlandırıyor. Des Rocher’in açıkça belirttiği gibi ticari kaygıyla kotarılmış edebi çeviriler Batılı okurların kolayca hazmedebileceği bir dilde çevrilirken farklılıklar gözardı edilmekte.

Claudia Lucotti ve Maria Antonieta Rosas, “Meridiano 105: An E-Antology of Women Poets in Mexican and Canadian Indigenous Languages,” adlı makalelerinde çevirinin duyguların dile getirilmesindeki gücüne vurgu yapıyor. Online olarak basılan çokdilli bir şiir antolojisi olan Meridiano 105, yerli kadın şairlerin şiirlerini okurla buluşturmayı hedefliyor. İnternet yayını olmasının verdiği tasarım rahatlığıyla bu antoloji çokluk Avrupa dillerince gölgelenmiş yerli dilleri ön plana çıkarıyor. Bu şekliyle, bildiğimiz, Avrupa dillerinin başı çektiği hiyerarşik dilsel yapılanmayı alaşağı etmekte ve “çeviri” ya da “çift dilli baskı” gibi kalıpların dışına çıkabilmekte.

Derlemedeki makaleler, siyasi konuların çeviri edimi üzerindeki etkisinden çeviri yoluyla diğer kültürleri de etkileyen Batı feminizminin eleştirisine uzanan bir çok konuyu ele alıyor. Derleme eleştirel gücünün bir kısmını kesişimsel yaklaşımı benimsemiş olmasına borçlu diyebiliriz. Son on yılı aşkın süredir feminist yaklaşımlara yön veren kesişimsellik kadınların mensup olduğu ya da kendilerini ait hissettikleri ırk, etnik köken, maluliyet gibi durum ve kimliklerin tecrübelerinde başat rol oynadığını savunur. Tek bir kadının tecrübesinden yola çıkarak genellemeler yapmak yerine kadınların hayatı farklı şekillerde deneyimlediklerine vurgu yapar. Her bir makalede açıkça görüldüğü gibi bir kadın çevirmenin ya da yazarın sosyal sınıfı, coğrafi konumu, siyasi ve ideolojik bağlılığı, dini inancı vb. çevirirken/çevrilirken izlediği/izlenen yöntemler üzerinde doğrudan etkili. Sonuç olarak bu derleme, aynı sınırlar içinde olsun olmasın, kadın çevirmenler ve yazarlar arasındaki farklılıklara ve çeşitliliğe dikkat çekerken bizleri kadın bakış açısından çevirinin değerine ve dönüştürücü gücüne tanıklık etmeye davet ediyor. Bugün çeviride feminist etik anlayışının benimsenmesi daha eşitlikçi bir dünya için oldukça önemli. Bu derleme bu yönde atılmış önemli bir adım.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Flotow, Luise von and Farzaneh Farahzad, eds. *Translating Women: Different Voices and New Horizons*. New York: Taylor and Francis, 2016.

Fry, Paul H. *Theory of Literature*. New Haven: Yale UP, 2012.

Solnit, Rebecca. *Men Explain Things to Me*. Chicago: Haymarket Books, 2014.

ÇEVİRİBİLİMCİ GIDEON TOURY’NİN ARDINDAN (1942-2016)

Alev BULUT*

Çeviribilimci Gideon Toury 6 Haziran 1942’de İsrail’de Hayfa’da doğdu ve 4 Ekim 2016’da 74 yaşında aramızdan ayrıldı. Çeviribilim dünya çapında büyük bir aile ise Tel Aviv Okulu’nun temsilcisi değerli çeviri kuramcısı, çevirmen, araştırmacı Profesör Gideon Toury de o ailenin en saygın büyüklerinden biri idi. Geliştirdiği betimleyici çeviri kuramını sırasıyla **Translational Norms and Literary Translation into Hebrew 1930-1945** (1977, Porter Institute of Poetics and Semiotics, Tel Aviv Üniversitesi yayını), **In Search of a Theory of Translation/ Bir Çeviri Kuramı Arayışı** (1980, Porter Institute of Poetics and Semiotics, Tel Aviv Üniversitesi yayını) ve çeviri kuramı arayışını ifade eden önceki kitabının geliştirilmiş versiyonu diyebileceğimiz **Descriptive Translation Studies and Beyond/ Betimleyici Çeviri Çalışmaları ve Ötesi** (1995, John Ben-jamins) adlı kitaplarıyla kuramsal ve uygulamalı boyutlarıyla kitlelere ulaştırdı. Tel Aviv Üniversitesi yayını olan **Translation Studies: A Reader** adlı seçkinin ve Itamar Even-Zohar ile birlikte **Translation Theory and Intercultural Relations/ Çeviri Kuramı ve Kültürlerarası İlişkiler** adlı derleme yayının (1981, Porter Institute of Poetics and Semiotics) editörlüğünü yaptı.

Yukarıda sözünü ettiğimiz bu kitapları ve başta “The Role of Norms in Literary Translation” (1980), “A Rationale for Descriptive Translation Studies” (1985) olmak üzere makaleleriyle çeviri eğitiminde ve araştırmalarında kültürel dönemeci hazırladı. Kaynak metni ortada olmayan, erek kültürde çeviri olarak kabul edilen metinlere yani sözde çevirilerle (pseudo-translation) ilgili tanımlama ve örneklemeleri her kültürde araştırmacıları kendi dilleri ve kültürlerindeki sözde çeviri olgusunu araştırmaya yöneltti.

Hollandalı çeviribilimci James S. Holmes ile birlikte çeviribilim alanının adını koyan, haritasını çizen mihenk taşlarından biri oldu. 1980’lerden

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı.

başlayarak Itamar Even-Zohar ile birlikte adını Tel Aviv Okulu temsilcisi olarak duyduk. 1990'ların sonunda ve 2000'lerde birçok meslektaşım ile birlikte uluslararası çeviribilim toplantılarında ve ülkemizde onu gördük, katkılarını dinledik, bir öncüyle aynı havayı solumanın heyecanını yaşadık.

Gideon Toury, 1970'de Tel Aviv Üniversitesi'nde İbrani Dili ve Edebiyatı okuyup aynı üniversiteden 1977 yılında "Çeviri Normları ve 1930-1945 arasında İbraniceye yazınsal çeviri" başlıklı tezi ile doktorasını aldı. 1970-1983 yılları arasında Benjamin Harshaw, Itamar Even-Zohar ve Menahem Perry ile **Literature** dergisini çıkarıp daha sonra 1989'da uluslararası çeviribilim araştırmalarının yayınlandığı **Target** dergisini kurarak Jose Lambert ile birlikte editörlüğünü yaptı. Yine 1989'da CETRA'da ders veren ilk çeviri profesörü oldu. 1987'den başlayarak Jose Lambert ile birlikte **TRANSST: An International Newsletter of Translation Studies** adlı çeviri bülteninin editörlüğünü yaptı. **The Translator** dergisinin danışma kurulundan ideolojik bir nedenle uzaklaştırılana kadar uzun yıllar görev yaptı. Çeviri kuramı kadar karşılaştırmalı yazın alanında da etkili Toury. En önemli araştırmalarından biri İncil'in İbraniceye çevirilerinin tarihçesi ve metinleri üzerinde yürüttüğü çalışmalarıdır. Aralarında Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, John Steinbeck, Thomas Mann ve Mark Twain gibi yazarların yapıtlarının da bulunduğu onlarca yazın yapıtını İbraniceye çevirdi.

Üzerinde uzun süre çalışarak geliştirdiği betimleyici erek odaklı çeviri yaklaşımı çerçevesinde çevirinin öznel bir süreç olduğunu söyledi Toury; her çevirmenin çeviri sürecinin öncesinde ve sırasında aldığı özne kararların zaman içinde ardı ardına kullanıldıkça normlaştığını ortaya koydu. Toplumbilimde adına norm denen bu davranış kalıplarının ya da örüntülerinin toplumu etkilediğini söylemesi kadar çeviri sürecinde değişmeden kullanılan çeviri normlarının her durumda çevirmenin içinde bulunduğu kültüre özgü olduğunu tartışmaya açması da çok önemliydi. Çevirinin kültürel bir olgu oluşunu, her durumda erek-odaklı yani çevirinin yüzünün çevirinin yapıldığı dile-kültüre dönük olmasından kaynaklandığını tartışmamıza zemin hazırladı bütün bunlar.

Çeviribilimi kültürel ve davranışsal, toplumsal bir eksene çeken bu tartışmaların yıllar içinde dünyanın her yanında çeviri araştırmacılarının farklı bütünceler üzerinde yaptıkları yüzlerce çalışmayla alanımızın bilim-

sel gücünü ne denli artırdığını söylemeye bile gerek yok. Bilimsel duruşuyla, olanca nesnelliğiyle yıllar sonra, sanırım 1998’de İngiltere’de yapılan bir toplantıda çeviride ve çeviribilimde norm kavramının artışıyla eksisiyle eleştirel olarak ele alınmasında da toplantının bir panelisti olarak yerini aldı (**The Concept of Norms in Translation Studies**, Aston University, C. Schaffner, 1998, İngiltere).

Yaşamının son yıllarında ağır sağlık sorunlarıyla boğuştuğunu bildiğimiz Gideon Toury ile ilgili söylenecek ve yazılacak çok şey olduğu kesin. Anısına daha pek çok yazı yazılacak, akademik yayınlar, kitaplar adanacak, sempozyumlar yapılacaktır. Ben Türkiye’den anısına adadığım bu kısa hatırlama ve teşekkür yazısını çeviri dünyasına ışık veren ve çeviri araştırmacılarının yolunu aydınlatan bilge Toury ‘ışıklar içinde uyusun’ diyerek bitirmek istiyorum.

IN MEMORY OF GIDEON TOURY (1942-2016)

Alev BULUT*

Göksenin ABDAL (Translator)**

Translation Studies scholar Gideon Toury was born on June 6, 1942 in Haifa, Israel, and left us on October 4, 2016 at the age of 74. If Translation Studies is a big family around the world, Translation Studies scholar, translator, researcher Professor Gideon Toury, representative of the Tel Aviv School, was one of the most respected members of that family. He made his descriptive translation theory reach the masses with its theoretical and practical dimensions respectively through the books **Translational Norms and Literary Translation into Hebrew** (1977, Porter Institute of Poetics and Semiotics, Tel Aviv University), **In Search of a Theory of Translation** (1980, Porter Institute of Poetics and Semiotics, Tel Aviv University) and **Descriptive Translation Studies and Beyond** (1995, John Benjamins), which we can call an improved version of the previous book describing the search for a translation theory. He also worked as an editor of the selected readings of **Translation Studies: A Reader** (Tel Aviv University) and the compilation titled **Translation Theory and Intercultural Relations** (1981, Porter Institute of Poetics and Semiotics) together with Itamar Even-Zohar.

He prepared the cultural phase of the Translation Studies through the books we mentioned above especially by means of his articles entitled “The Role of Norms in Literary Translation” (1980) and “A Rationale for Descriptive Translation Studies” (1985). His descriptions and analyses of the text samples which were accepted as translations in the target culture without a source text, that is, the pseudo-translations, led researchers in every culture to investigate the pseudo-translational phenomenon in their languages and cultures.

Together with the Dutch Translation Studies scholar James S. Holmes, he became one of the milestones of the field naming the field as Translation Studies. Beginning in the 1980s, we heard his name together with

---

* Prof. Dr., Istanbul University, Division of English Translation and Interpreting.

** Res. Assist., Istanbul University, Division of English Translation and Interpreting.

Itamar Even-Zohar as the representatives of Tel Aviv School. At the end of the 1990s and in the 2000s, many of us who attended the Translation Studies seminars abroad and at home trying to catch up with the latest in the field experienced the excitement of breathing the same air with him as we met him and listened to his contributions.

Gideon Toury graduated from the Hebrew Language and Literature Department at Tel Aviv University in 1970 and received his doctoral degree in 1977 at the same university with his thesis titled “Translation Norms and Literary Translation to Hebrew Between 1930-1945”. Between 1970 and 1983, he published the journal of **Literature** with Benjamin Harshaw, Itamar Even-Zohar and Menahem Perry, and then in 1989 worked as an editor of the internationally published journal of **Target** with Jose Lambert. He was also the first professor of translation at CETRA in 1989. Starting in 1987, he co-authored the translation bulletin **TRANSST: An International Newsletter of Translation Studies** together with Jose Lambert. He contributed to the journal **The Translator** for many years until he was removed from the advisory board for ideological reasons. Toury was influential in the field of comparative literature as well as in the field of translation theory. One of his most important researches was his studies of the history and the texts of the translations of the Bible into Hebrew. Many literary works by authors such as Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, John Steinbeck, Thomas Mann, and Mark Twain were also translated into Hebrew by him.

Within the context of the descriptive, target-oriented approach that he developed over a long period of time, Toury said that the act of translating was a subjective process and demonstrated that the subjective decisions taken before and during the translation processes turned into norms when respectively used over and over again. Alongside with saying that the behavioral patterns which were called norms in sociology affected the society, it was very important that he also opened to the discussion the culture-specific nature of the translation norms which were unchangingly used in the translation process which was culture-specific in any case. All these debates created a basis for debating whether or not translation was a cultural phenomenon, in other words, made translation turn its face towards the language-culture in which it was made.

It is needless to emphasize how these debates, which led the field towards a cultural, behavioral and societal axis, increased the scientific ca-

capacity of the field with hundreds of corpus based studies by translation researchers in different parts of the world accumulating over the years. After a long period of his scientific posture I think he took a position as a panelist at a meeting held in England in 1998 with a critique on the effect of the concept of norm in translation and Translation Studies (**The Concept of Norms in Translation Studies**, Aston University, Schaffner, 1998, United Kingdom).

It is clear that there is much to write about Gideon Toury, whom we know as having suffered from severe health problems in recent years of his life. Many publications will be made in his memory; many scholarly books will be devoted to him, many symposiums will be held in his memory. I would like to conclude this short memorandum from Turkey by saying “may he rest in peace” and thanking him for shedding light to our field and enlightening the path of translation scholars and researchers.

YAZIM KURALLARI

1. Makaleler Times New Roman yazı karakterinde, 12 punto ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.
2. Yazılarda başlık büyük harflerle, kalın, 12 punto, ara başlıklar kalın, 12 punto ve altı çizili olmalıdır. Yazı başlığının hemen altında yine büyük harflerle İngilizce başlık 10 punto kalın, İngilizce özet (Abstract) ve beş anahtar sözcük (keywords) yer almalıdır.
3. Özler 150-200 kelimeyi aşmamalıdır. Türkçe dışındaki her yazının özü İngilizce ve Türkçe olarak yazılacaktır.
4. Türkçe yazılarda hem hakem onayına sunmak, hem de daha geniş bir okur kesimine seslenmek amacıyla, yazarlar, yazının ana fikrini, amaç, yöntem ve sonuçlarını gösterecek İngilizce bir özete yer vermelidir.
5. Yazarın adı hemen başlığın altında bulunmalı “*” dipnotuyla unvanı ve çalıştığı kurum yazılmalıdır.
6. Yazılar 3 nüsha çıktı ve CD ile gönderilmelidir.
7. Gönderilen yazılar 7000 kelimeyi geçmemelidir.
8. Dipnotlar her sayfanın sonunda yer almalı, örnek ek malzeme bulunması durumunda, son notlar şeklinde yazıya ilave edilmelidir. Dipnot ve son notları sayılandırarak sıralamak gerekmektedir.
9. Alıntılarda yazarın soyadı, yayın yılı ve sayfa numaralarını parantez içerisinde verilecektir: (Tracy 1984: 445-447). Alıntılarda birden fazla yazar olması durumunda alfabetik sıraya uygun olarak soyadı, tarih ve sayfa numaraları belirtilecektir: (Eruz&Kurultay 1995: 440-441). Elektronik alıntılarda yazarın soyadı, varsa kaynağın yayın yılını belirtmeniz yeterlidir: (Arnold 1994: 8). Elektronik başvuru kaynaklarından alıntı yapmanız durumunda ise, internet tam yolu (URL) ve erişim tarihini belirtilmelidir: (bkz. [http://www. microsoft. com/germany](http://www.microsoft.com/germany)).

10. Kaynakçada Harvard bibliyografya sistemi esas alınmıştır. Buna göre kaynakça dili, yazının dilinde bu sisteme göre hazırlanacaktır:

Örnekleri inceleyiniz.

Tek yazarlı kitaplar:

Kussmaul, Paul (1995) *Training the Translator*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Akbulut, Ayşe Nihal (2004) *Söylenceden Gerçekliğe [=From Utterance to Reality]*, İstanbul: Multilingual

Birden fazla yazarlı kitaplar

Hatim, Basil & Mason, I. (1990) *Discourse and the Translator*. London/NewYork: Routledge.

İkiden fazla yazarlı kitaplarda Uluslararası ed. ya da et. al. eds. ifadeleri kullanılacaktır.

Grace, B. et al., (1988) *A History of the World*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Ansiklopedi maddesi ya da derleme kitaba katkı durumunda aşağıdaki örneği inceleyiniz:

Snell-Hornby, Mary (1989) ‘Andere Länder, andere Sitten’ in Heide Schmidt(ed.) *Interference in der Translation*, Leipzig: VEB Verlag Enzykläpoedie, 133-143.

Stubbs, Michael (1986) ‘Lexical Density’ in MalcolmCoulthard (ed) *Talking about Text*, Birmingham 27-42

Dergilerde

Evans, William. A. (1994) ‘Approaches to intelligent information retrieval’, *Information processing and management*, 7 (2), 147-168.

Konferans sunum veya bildiri kitaplarıyla ilgili yayınlarda

Mossop, Brian (1994) ‘Goals and Methods for a course in translation theory’ in M.Schnell Hornby and K.Kaindl (eds.), *Translation Studies. An Interdiscipline. Selected papers from the Congress, Vienna, 9-12 September 1992*. Amsterdam:John Benjamins, 401-410.

Silver, K. (1991). Electronic mail: the new way to communicate. *9th International Online Information Meeting. 3-5 December 1990 London*. Oxford: Learned Information, 323-330.

Tezlerde

Gutter, A.J. (1995). *The linguistic significance of current British slang*. Tez (DR/ YL). Edinburgh: Edinburgh Üniversitesi (yayınlanmamış).

Elektronik ortamla ilgili kayıtlarda

Gow, Francie (2003) *Metrics for Evaluating Translation Memory Software* (çevrimiçi) <http://www.chandos.ca/thesis.html>, [10 Kasım 2006].

Fishman, Robert (2005) *The rise and fall of suburbia*. [e-kitap]. Chester: Castle Press. (çevrimiçi) [libweb.anglia.ac.uk / E-books](http://libweb.anglia.ac.uk/E-books) [5 June 2005].

Çevrimiçi bir dergide yayınlanmış bir makale

Açıkgöz, Fırat and Sert, Olcay 2006 “Interlingual Machine Translation: Prospects and Setbacks” *Translation Journal* 10(3) (çevrimiçi) <http://accurapid.com/journal/37mt.htm>, [3 Nisan 2007]

GUIDELINES FOR AUTHORS

The journal encourages submissions of original and innovative articles within theoretical framework and models. Relatedly, they should not have been previously published, or currently under consideration for publication elsewhere. All submissions are evaluated on the merit of their original contribution to regional knowledge within the framework of universally acknowledged scientific standards.

1. The main languages of publication are Turkish, English, German and French. Submitters in other languages should consult the editorial board before submission.
2. All papers should have an abstract of 150 to 200 words in English and in Turkish. Papers in other languages should have an abstract in the language of the paper.
2. All papers should include five key words in languages of abstracts mentioned above.
4. Papers should be comprehensive, yet they should not exceed 7000 words.
5. Reviews on books, or activities as well as letters to the editors should not exceed 1000 words.
6. Please insert a cover page which includes the title of the paper, the name of the author, author's affiliation and full correspondence address, e-mail address as well as mobile phone number in 14 fonts and centered.
7. Please use full names of authors cited in the paper.
8. Citations in the text should be by author's surname, year of publication and page number: (Tracy 1984: 445-447). Citations more than one author should follow alphabetical order and be by authors' surname and year of publication and page number: (Hatim&Mason 1990: 80-85). For electronic citations insert authors' surname and and year of publication: (Arnold 1994: 8); for online electronic reference works, please just insert

electronic address of the reference, or URL (see <http://www.lib.monash.edu.au/tutorials/citing/harvard-websites.html>)

9. Guidelines for bibliographic references are based on the Harvard system. Relatedly, bibliographic references are to be recorded in the language of publication. Please observe the following examples in keeping the bibliographic records of your references.

For monographs see the following examples:

Kussmaul, Paul (1995) *Training the Translator*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Akbulut, Ayşe Nihal (2004) *Söylenceden Gerçekliğe [=From Utterance to Reality]*, İstanbul: Multilingual.

If there are more than two authors, the record is as follows:

Hatim, Basil & Mason, I. (1990) *Discourse and the Translator*. London/NewYork: Routledge.

In case of an editor, please insert ed./et al.eds. After the names of the first author or the first two authors.

Grace, B. et al., (1988) *A History of the World*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Fishman, Robert (2005) **The Rise and Fall of Suburbia**. [e-book]. Chester: Castle Press. (online) <http://www.libweb.anglia.ac.uk/e-books> [cited 5 June 2005].

An online article in an online periodical:

Açıköz, Fırat and Sert, Olcay 2006 “Interlingual Machine Translation: Prospects and Setbacks” *Translation Journal* 10 (3) (online) <http://accurapid.com/journal/37mt.htm>, [3 April 2007].

